

POLSKIE TOWARZYSTWO EKONOMICZNE
STOWARZYSZENIE WYŻSZEJ UŻYTECZNOŚCI
DYREKCJA SZKOLENIA EKONOMICZNEGO W KRAKOWIE
INSTYTUT TURYSTYKI W WARSZAWIE

BOGUMIŁ ARTUR WĘGIEŁEK

GEOGRAFIA TURYSTYCZNA POLSKI

WARSZAWA-KRAKÓW-ROK 1982

POLSKIE TOWARZYSTWO EKONOMICZNE
STOWARZYSZENIE WYŻSZEJ UŻYTECZNOŚCI
DYREKCJA SZKOLENIA EKONOMICZNEGO W KRAKOWIE
INSTYTUT TURYSTYKI W. WARSZAWIE

BOGUMIŁ ARTUR WĘGIEŁEK

GEOGRAFIA TURYSTYCZNA POLSKI

WARSZAWA—KRAKÓW—ROK 1982

Recenzent: mgr Marcel Ofiarski

Redaktor: dr Tadeusz Eliaszewicz

4828

**INSTYTUT TURYSTYKI, Ośrodek Informacji Naukowej i Wydawnictw
ul. Merliniego 9a, 02-511 Warszawa, tel. 44-12-61**

Powielarnia IT nr zam. 19 , nakład 300 egz., format 8-5, R-6

S p i s t r e ś c i

	str.
Rozdział I - Wprowadzenie	7
1. Cel i zakres badań geografii turystyki /turystycznej/	7
2. Podstawowe pojęcia	10
3. Geografia turystyczna w Polsce	11
Rozdział II- Walory turystyczne Polski	15
1. Walory wypoczynkowe	16
2. Ocena i klasyfikacja terenów z walorami wypoczynkowymi środowiska przyrodniczego	17
2.1. Ocena walorów widokowych krajobrazu	19
2.2. Ocena walorów wód powierzchniowych i cieków	21
2.3. Przydatność siedlisk leśnych	23
2.4. Warunki bioklimatyczne	24
2.5. Przydatność terenów do sportów i rekreacji zimowej	26
2.6. Miejscowości uzdrowiskowe	28
3. Tereny o walorach wypoczynkowych w Polsce	29
4. Walory krajoznawcze	34
4.1. Walory środowiska przyrodniczego	35
4.2. Walory dóbr kultury	37
4.3. Walory tradycyjnej kultury ludowej	46
4.4. Walory historii najnowszej	46

4.5. Walory współczesnych osiągnięć człowieka	47
4.6. Tereny i miejscowości o walorach krajoznawczych	48
5. Walory specjalistyczne	50
Rozdział III- Struktura przestrzenna zagospodarowania turystycznego	54
1. Podstawowe pojęcia	54
2. Baza komunikacyjna	56
3. Baza żywieniowa	59
4. Baza noclegowa	60
5. Baza towarzysząca	69
6. Ważniejsze trasy i szlaki turystyczne	69
Rozdział IV- Ruch turystyczny	76
1. Definicja i struktura ruchu turystycznego	76
2. Struktura przestrzenna ruchu turystycznego	78
2.1. Turystyka pobytowa	78
2.2. Turystyka wycieczkowa	80
2.3. Turystyka urlopowo-wakacyjna i wypoczynek po pracy	81
Rozdział V - Strefy i regiony turystyczne Polski	82
A. Turystyczna strefa nadmorska	87
Regiony turystyczne strefy nadmorskiej	91
1. Region Wybrzeża Zachodniego	91
2. Region Wybrzeża Środkowego	93
3. Region Wybrzeża Wschodniego	96

B. Turystyczna strefa pojezierna	99
Ważniejsze regiony turystyczne strefy pojeziernej	102
1. Region Pojezierza Drawskiego	103
2. Region Pojezierza Kaszubskiego	106
3. Region Brdy i Borów Tucholskich	108
4. Region Pojezierza Iławsko-Olsztyńskiego	109
5. Region Wielkich Jezior Mazurskich	111
6. Region Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego	115
7. Region Pojezierza Lubuskiego	117
C. Turystyczna strefa nizinna	119
Regiony turystyczne strefy nizinnej	121
1. Region Niziny Północno-Mazowieckiej	121
D. Turystyczna strefa wyżynna	124
Ważniejsze regiony turystyczne strefy wyżynnej	127
1. Region Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej	127
2. Region Gór Świętokrzyskich	129
E. Turystyczna strefa górska	131
Regiony turystyczne strefy górskiej	134
1. Region Sudetów Zachodnich	135
2. Region Sudetów Środkowych i Wschodnich	137
3. Region Beskidu Śląskiego i Żywieckiego	141
4. Region Tatr i Gorców	142

5. Region Beskidu Sądeckiego	147
6. Region Beskidu Niskiego	150
7. Region Bieszczadów	151

Tabele	155
Pytania kontrolne	167
Bibliografia	170
Spis rysunków	176
Spis tabel	177

Rozdział I

Wprowadzenie

=====

1. Cel i zakres badań geografii turystyki /turystycznej/

Druga połowa XX wieku, a zwłaszcza lata sześćdziesiąte i siedemdziesiąte, przyniosła nieznaną dotąd w historii rozwój turystyki krajowej i zagranicznej, jako jednej z podstawowych form spędzania czasu wolnego po pracy i nauce. Intensywny rozwój turystyki spowodował, że stała się ona przedmiotem zainteresowań nauk społecznych, ekonomicznych i przyrodniczych. Interesuje się nią m.in. psychologia - motywy uprawiania turystyki, ekonomia - znaczenie gospodarcze, urbanistyka i architektura - kształtowanie środowiska, medycyna - znaczenie terapeutyczne oraz z racji dużego przestrzennego zróżnicowania zjawisk i ścisłego powiązania ze środowiskiem naturalnym - geografia.

Początki geografii turystyki jako odrębnej dyscypliny naukowo-badawczej sięgają okresu międzywojennego. Wówczas to pojawiło się pojęcie "turystyka", które zostało użyte jako nadrzędne w stosunku do turystyki rozumianej powszechnie jako ruch turystyczny. Pojęcie "turystyka" uściślił S. Leszczyński określając go jako "całokształt zagadnień teoretycznych, gospodarczych, geograficznych, statystycznych, prawnych, kulturalnych i społecznych związanych z ruchem uzdrowiskowo-turystycznym" /24/^x.

x/ Zamieszczone w tekście cyfry w nawiasach oznaczają numer kolejny pozycji bibliografii.

Geografię turystyczną traktuje on jako element składowy pojęcia "turyzm" i określa ją następująco:

"Geografia turystyczna będzie miała na celu naukowe określenie walorów turystycznych krajobrazu, zbadanie możliwości ruchu turystycznego z zachowaniem istotnych cech pierwotnych krajobrazu a zarazem ustalenie racjonalnego wykorzystania ekonomicznego tego ruchu. Podstawową jej częścią będzie owe obiektywne szacowanie walorów turystycznych krajobrazu, jego cech, cech istotnych a typowych..." Niemniej ważne są zagadnienia związane z badaniem możliwości ruchu turystycznego bez naruszenia pierwotnych cech krajobrazu. Podstawą dla ich opracowania będzie geograficzne oszacowanie walorów turystycznych krajobrazu, a tym samym dostosowanie do niego ruchu, a przede wszystkim urządzeń technicznych dających podstawę dla przemysłu turystycznego" /23/.

W początku lat sześćdziesiątych zakres badań geografii turystyki sprecyzowała M.I. Mileska: "geografia turystyki zajmuje się badaniem stosunków między przyrodniczymi zasobami środowiska geograficznego, ujętego w jednostkę o określonym typie krajobrazu naturalnego /kompleksy przestrzenne/ a aktualnym stanem i dalszymi możliwościami wykorzystania tych zasobów przez historycznie określone społeczeństwo" /36/.

Obecnie przyjmuje się powszechnie, że geografia turystyki bada:

- przydatność przestrzeni dla potrzeb ruchu turystycznego z uwzględnieniem jego form oraz sezonowości,

- oddziaływanie zjawisk turystycznych na przestrzeń,
- zachodzące w przestrzeni procesy spowodowane występowaniem zjawisk turystycznych, /53/.

Zakres badań geografii turystyki obejmuje zatem:

- ocenę zasobów turystycznych środowiska naturalnego,
- określenie potencjału rekreacyjnego środowiska naturalnego z uwzględnieniem postulatów ochrony przyrody,
- ocenę walorów turystycznych pozaprzyrodniczych,
- analizę przesłanek społeczno-ekonomicznych migracji turystycznych oraz ich prognozę,
- określenie form i struktury przestrzennej ruchu turystycznego oraz ich optymalizację,
- ustalenie form i struktury przestrzennej zagospodarowania turystycznego oraz jego rozwój z uwzględnieniem założeń optymalizacji struktury ruchu,
- sprecyzowanie możliwości rozwoju funkcji turystycznej w wydzielonych jednostkach przestrzennych na podstawie zasobów turystycznych oraz przesłanek społeczno-ekonomicznych, jako elementu ich struktury funkcjonalnej przy założeniu jej optymalizacji w sensie społecznym i ekonomicznym,
- wydzielenie regionów turystycznych, jako form klasyfikacji przestrzennej /53/.

Z tego, co wyżej zostało przedstawione, można przyjąć, że geografia turystyczna jest odrębną dyscypliną geograficzną umiejscowioną na pograniczu nauk przyrodniczych, społecznych i ekonomicznych, zajmującą się z jednej strony oceną środowiska geograficznego z punktu widzenia jego przydatności dla rozwoju turystyki, czyli jego waloryzację turystyczną,

zaś z drugiej strony badaniem rozmieszczenia zjawisk i materialnych urządzeń związanych z czasową zmianą trybu i środowiska życia człowieka w powiązaniu z podstawowymi procesami społeczno-ekonomicznymi kraju i regionów.

2. Podstawowe pojęcia

Wyjaśnienia wymagają podstawowe, powszechnie używane pojęcia takie jak: środowisko przyrodnicze, środowisko geograficzne, krajobraz.

Środowisko przyrodnicze jest to zespół warunków naturalnych istniejących na określonym obszarze, a składający się z dwóch grup elementów: nieorganicznych i organicznych. Do elementów nieorganicznych należą: skorupa ziemską, wody, atmosfera. Elementami organicznymi są: świat roślinny, świat zwierzęcy i gleba.

Środowisko przyrodnicze przekształcone przez człowieka nazywamy środowiskiem geograficznym. Jest ono z jednej strony wytworem sił przyrody, z drugiej zaś - pracy ludzkiej.

Krajobraz jest to suma typowych cech właściwych danemu fragmentowi powierzchni Ziemi /regionu/, którego poszczególne elementy /rzeźba, gleby, klimat, wody, świat roślinny i zwierzęcy, człowiek i jego działalność gospodarczą/ łączą się w jedną współzależną całość odróżniającą go od otaczającego obszaru. Jest on więc zewnętrznym wyrazem środowiska geograficznego odbijającym zachodzące przemiany fizyczne, biologiczne, osadnicze, produkcyjne i społeczne.

Krajobraz pierwotny będący odpowiednikiem środowiska przyrodniczego określa się jako krajobraz naturalny, natomiast

krajobraz będący odpowiednikiem środowiska geograficznego jako krajobraz kulturalny.

W turystyce określenie "środowisko przyrodnicze" nie jest używane w wąskim tego słowa znaczeniu jako środowisko naturalne pierwotne, lecz jako zespół elementów przyrodniczych współczesnego środowiska geograficznego. Z podobnego względu używane jest również określenie: krajobraz przyrodniczy - w odróżnieniu od krajobrazu naturalnego i kulturalnego. Określeniem tym są oznaczone te z obecnie występujących jednostek krajobrazowych, które mogą w mniejszym lub większym stopniu nosić ślady działalności człowieka, w którym jednak decydującą rolę odgrywają elementy przyrodnicze.

3. Geografia turystyczna w Polsce

Zainteresowanie geografów polskich problematyką turystyczną i uzdrowiskową datuje się od początków XIX w. Stanisław Staszic w 1815 r. w swym dziele "O ziemiorództwie Karpatów i innych gór i równin Polski" podaje wiele informacji dotyczących możliwości odbywania wycieczek górskich, zaś Wincenty Pol - kierownik pierwszej katedry geografii na Uniwersytecie Jagiellońskim - w "Pieśni o ziemi naszej" dał literacki opis walorów turystycznych Polski.

W połowie XIX w. problematyką turystyczno-uzdrowiskową zajmowali się m.in. L. Zejszner /geolog - badacz Karpat/ - monografie krajoznawcze regionu Podhala, chemizm wód mineralnych, J. Dietl - /lekarz/ "ojciec polskiej balneologii, T. Żebrowski /kartograf/ - autor pierwszej znanej mapy uzdrowisk Galicji i Bukowiny oraz E.A. Janota, który uzyskał w Uniwersy-

tecie Jagiellońskim doktorat za pierwszy polski przewodnik po Tatrach, Beskidach i Pieninach.

Pod koniec XIX w. pojawiło się wiele prac z zakresu balneologii oraz przewodników krajoznawczo-turystycznych.

W początkach XX w. i w pierwszych latach niepodległości głównym zadaniem stała się realizacja hasła poznawania własnego kraju, głoszonego przez uczestników młodego u nas ruchu krajoznawczego. Czołowymi przedstawicielami geografów - krajoznawców byli m.in. W. Nałkowski, L. Sawicki, J. Smoleński, S. Pawłowski.

Rozwój zakrojonych na szeroką skalę geograficznych badań naukowych poświęconych turystyce wystąpił w latach 30-tych. Dużą rolę odegrało w nim pierwsze w Polsce Studium Turyzmu, działające w latach 1936-39 przy Instytucie Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, a kierowane przez S. Leszczyckiego. Problematyka podejmowanych prac dotyczyła prób stworzenia teoretycznych podstaw geografii turizmu, studiów ruchu turystyczno-uzdrowiskowego /głównie w Karpatach/, przemian w strukturze budownictwa, waloryzacji środowiska naturalnego, klasyfikacji miejscowości turystycznych. Powstawały mapy warunków przyrodniczych poszczególnych miejscowości i mapy zagospodarowania turystycznego, które były wykorzystywane w planowaniu przestrzennym. Bogaty materiał inwentaryzacyjno-dokumentacyjny miał służyć do powstania Atlasu Turystyki Polskiej. Dorobek tej placówki tak w zakresie kształcenia specjalistów gospodarki turystyczno-uzdrowiskowej, działalności badawczej, jak i edytorskiej, pozwala dziś uznać ówczesną polską geografie turizmu za jedną z przodujących w tym czasie na świecie.

W pierwszym okresie po II wojnie światowej geografia turystyki pozostawała na uboczu zainteresowań geografów. W latach 1950-60 prace z tego zakresu zaczyna prowadzić Instytut Geografii Uniwersytetu Warszawskiego /M.l.Mileska/, a potem w nurt badań naukowych włącza się bardzo aktywnie Ośrodek Instytutu Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego /A.Wrzosek/. W latach późniejszych problematyka turystyczna jest również przedmiotem badań pracowników Instytutów Geografii w Poznaniu, Wrocławiu, Lublinie i Gdańsku, w SGPiS, Zakładzie Zagospodarowania Turystycznego GKKFiT, Instytucie Turystyki, Instytutach Turystyki i Rekreacji na WSWF we Wrocławiu, Poznaniu i Krakowie, Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Instytucie Kształtowania Środowiska. W Zakładzie Zagospodarowania Turystycznego GKKFiT, działającym w latach 1967-72 dokonano po raz pierwszy kompleksowej oceny środowiska geograficznego Polski dla turystyki, co dało podstawę do opracowania "Planu kierunkowego zagospodarowania turystycznego Polski". Prace są kontynuowane w Instytucie Turystyki, powołanym do życia w 1972 r.

Oceniając dorobek polskiej geografii turystyki trzeba stwierdzić, że na pierwszy plan wysuwają się opracowania związane z waloryzacją środowiska geograficznego dla potrzeb turystyki i wypoczynku. Obok praco o charakterze teoretycznym pojawia się coraz więcej opracowań, w których podejmowane są konkretne próby określania atrakcyjności walorów turystycznych, najczęściej metodą bonitacji punktowej lub metodą modelową.

Wśród licznych studiów związanych z waloryzacją środowiska geograficznego coraz wyraźniej wyodrębniają się grupy opracowań dotyczące: czynników bioklimatycznych, szaty leśnej, warunków śniegowych, rzeźby terenu, wód.

W Instytucie Turystyki prowadzone są również obecnie intensywne prace w tematyce dotąd mało uwzględnianej a dotyczącej problemów chłonności i pojemności turystycznej oraz przepustowości turystycznej szlaków i obiektów. Duży jest dorobek polskich geografów w dziedzinie planowania przestrzennego, czego uwieńczeniem są dwa podstawowe dokumenty, a mianowicie: Plan kierunkowy zagospodarowania turystycznego Polski i Plan przestrzennego zagospodarowania turystycznego Polski do 1990. Zostały one wykonane w większości przez geografów.

Znacznie skromniejszy dorobek posiada polska geografia turystyki w zakresie regionalizacji turystycznej kraju. Istniejące prace przedwojenne, jak też próby podejmowane po drugiej wojnie światowej nie wyczerpują całości tej złożonej problematyki. Dla celów dydaktycznych przedstawia się często region w granicach administracyjnych województwa lub też w jednostce krajobrazowej.

Niezbyt wiele miejsca w pracach geografów turystyki zajmują także problemy związane ze strukturą przestrzenną poszczególnych elementów bazy materialnej turystyki. Wynika to głównie z braku wiarygodnych materiałów statystycznych. Spośród opracowań tego typu większość prac dotyczy bazy noclegowej.

Badania i analizy w szerszym zakresie w układzie nowych województw zaczęto prowadzić w Instytucie Turystyki dopiero w r. 1976.

Ograniczona objętość niniejszego skryptu nie daje autorowi możliwości omówienia wszystkich zagadnień, które wchodzą w zakres zainteresowań geografii turystycznej Polski. W wyniku wyboru ważniejszych problemów poświęcono nieco więcej uwagi zagadnieniom walorów i regionów turystycznych. Tym, którzy chcieliby poszerzyć swoje wiadomości, przedstawia się na końcu skryptu wybór ważniejszych pozycji literatury dotyczącej przedmiotu. Pominęto w niej problematykę opracowań w skali regionalnej oraz bardzo szeroki zestaw literatury przewodnikowej.

Rozdział II

Walory turystyczne Polski

=====

We współczesnej literaturze polskiej dla określenia wartościowych z punktu widzenia turystyki cech środowiska geograficznego przyjął się termin walory turystyczne. "Pewien region, miejscowość czy szlak posiada wtedy walory turystyczne, jeśli na jego obszarze występują takie cechy środowiska przyrodniczego /.../, takie zabytki kultury materialnej, takie obiekty współczesnego budownictwa itp., które turyści uważają za szczególnie cenne pod względem wypoczynkowym lub krajoznawczym, względnie, które umożliwiają uprawianie turystyki specjalistycznej" /45/.

Z racji traktowania środowiska geograficznego jako efektu działalności z jednej strony siły przyrody, z drugiej zaś człowieka, rodzi się zasadniczy podział walorów turystycznych na te, które wynikają z naturalnych cech środowiska i te,

które wiążą się z ekspansją i skutkami działalności człowieka w środowisku przyrodniczym. Możemy więc mówić o walorach turystycznych naturalnych /przyrodniczych/ i walorach turystycznych kulturowych.

W zależności od celu, jaki stanowi przedmiot zainteresowania turysty w czasie jego podróży i pobytu, walory turystyczne dzielą się na:

- walory wypoczynkowe,
- walory krajoznawcze,
- walory specjalistyczne.

1. Walory wypoczynkowe

Walory wypoczynkowe zachęcają turystę do przebywania na obszarze turystycznym przez dłuższy okres czasu i mają swe źródło w walorach środowiska naturalnego, bądź też w urządzeniach specjalnie przystosowanych do organizacji spędzania wolnego czasu. Walory wypoczynkowe posiadają również różnego rodzaju obiekty kulturalno-rozrywkowe, placówki kulturalne, parki, ogrody, obiekty sportowe itp, znajdujące się w miejscowościach wypoczynkowych lub też w dużych ośrodkach kulturalnych. Korzystanie z walorów wypoczynkowych uwarunkowane jest w dużej mierze sprawnością działania recepcji.

Dlatego też obszary posiadające walory wypoczynkowe można podzielić na cztery główne typy:

- tereny o walorach środowiska przyrodniczego,
- wielkie miasta będące równocześnie dużymi ośrodkami życia kulturalnego,
- modne miejscowości stanowiące centra rozrywkowo-wypoczynkowe,

- miejscowości uzdrowiskowe /48/.

Walory wypoczynkowe środowiska przyrodniczego dzielą się na letnie i zimowe. Do podstawowych walorów letnich należą: rzeźba terenu, wody powierzchniowe, szata roślinna oraz korzystny klimat. Korzystne warunki dla wypoczynku zimowego stwarza trwała i dostatecznie gruba pokrywa śnieżna i odpowiednie warunki terenowe do uprawiania sportów zimowych. Niezbędnym warunkiem wypoczynku jest niski stopień urbanizacji i czyste powietrze.

Na walory wypoczynkowe Polski wpływ mają następujące główne elementy środowiska geograficznego:

- ukształtowanie powierzchni,
- wody lądowe /rzeki, jeziora, zbiorniki sztuczne/,
- szata roślinna,
- klimat.

W trakcie zajęć seminaryjnych wskazane jest wyegzekwowanie przez osoby prowadzące zajęcia wiadomości na powyższe tematy z zakresu szkoły średniej. Pytania kontrolne zamieszczone na końcu skryptu obejmują treść tego materiału.

2. Ocena i klasyfikacja terenów z walorami wypoczynkowymi środowiska przyrodniczego

Z punktu widzenia fizjologii wypoczynku na walory wypoczynkowe środowiska przyrodniczego składa się pewien minimalny zestaw cech niezbędnych, których występowanie stanowi warunek kwalifikacji obszaru jako terenu o funkcjach wypoczynkowych oraz tzw. cechy korzystne, których ilość i intensywność występowania decydują o stopniu atrakcyjności tego

terenu dla wypoczynku /6,62/.

Do cech niezbędnych należy zaliczyć przede wszystkim:

- czyste powietrze /wolne od zanieczyszczeń/
- brak źródeł hałasu,
- brak obszarów zurbanizowanych i uprzemysłowionych.

Ponadto do zespołu tych cech należy także wprowadzić:

- występowanie walorów estetycznych krajobrazu,
- brak zasadniczych przeciwwskazań klimatycznych/ dotyczy to głównie większych obszarów bagiennych i inwersyjnych/,
- występowanie pewnego minimum powierzchniowego obszaru wypoczynkowego.

Spośród cech korzystnych podnoszących wartość obszarów wypoczynkowych najważniejszą rolę w ciągu całego roku odgrywają:

- walory widokowe krajobrazu,
- korzystne warunki bioklimatyczne /z uwzględnieniem wykorzystania areozolu morskiego/
- walory typu leczniczego: wody lecznicze, peloidy, gazy lecznicze,
- przydatność terenów do wędrówek /wycieczek/ pieszych, kolarskich, wodnych i przydatność wód do kąpieli i sportów wodnych /w okresie letnim/,
- przydatność terenów do sportów zimowych /narciarstwo zjazdowe/ i wędrówek /wycieczek/ narciarskich - w okresie zimowym.

Analiza braku występowania w/w cech niezbędnych pozwoliła określić obszary nieprzydatne dla urlopowej turystyki wypo-

czynkowej /62/. Obejmują one około 130 tys. km², tj. 42 % obszaru kraju. Występowanie ich pokrywa się z rozmieszczeniem głównych stref zurbanizowanych w naszym kraju. Jest to na południu kraju pas następujących aglomeracji: wrocławska, podsudecka, opolska, górnośląsko-rybnioka, bielska, częstochowska, krakowska, w części środkowej - staropolska, lubelska, poznańska, łódzka, warszawska, bydgosko-toruńska oraz w części północnej - szczecińska, gdańska i białostocka.

Najwięcej obszarów nieprzydatnych do wypoczynku urlopowego występuje w województwach południowych, zwłaszcza w katowickim i miejskim krakowskim oraz w centralnych, głównie stołecznym warszawskim i łódzkim. Najmniej terenów wyeliminowano w województwach Polski północnej, m.in. w olsztyńskim, suwalskim i koszalińskim.

Przy ocenie typowania terenów dla potrzeb wypoczynku wysoko ocenia się walory widokowe oraz krajobraz zbliżony do naturalnego.

2.1. Ocena walorów widokowych krajobrazu

Walory widokowe krajobrazu charakteryzują głównie dwie cechy: typ pokrycia i stopień urzeźbienia terenu.

Użytkowanie ziemi w Polsce w 1979 r. przedstawiało się następująco:

1 - grunty pod lasami	86.644 ha	tj. 27.7% pow. kraju
2 - grunty pod wodami	8.200 ha	tj. 2,6% pow. kraju
3 - użytki rolne	190.591 ha	tj. 60,9% pow. kraju

w tym:

- grunty orne	147.095 ha tj.	47,3% pow. kraju
- łąki	25.298 ha tj.	8,0% pow. kraju
- pastwiska	15.410 ha tj.	4,8% pow. kraju
- sady	2.787 ha tj.	0,8% pow. kraju
4 - tereny osiedlowe komunikacyjne, nieużytki i tereny różne	27.248 ha tj.	8,8% pow. kraju

Jak z powyższego wynika, obszary zbliżone do krajobrazu naturalnego /obszary leśne, wodne i łąki/ zajmują około 38,3 % powierzchni kraju. Pozostałą część obszarów stanowią głównie grunty orne i pastwiska /52,1%/, które jeśli posiadają cechy krajobrazu kulturowego, rolniczego, harmonijnego, dysponują również znacznymi walorami widokowymi. Tereny intensywnego zainwestowania /tereny osadnicze zabudowane i tereny komunikacyjne/ zajmują około 7% powierzchni. Taką strukturę użytkowania terenu w Polsce należy z punktu widzenia wypoczynku ocenić jako bardzo korzystną.

Atrakcyjność walorów krajobrazowych znacznie podnosi zróżnicowanie rzeźby. Obszary:

- o dużych deniwelacjach /ponad 400 m w polach kwadratów o pow. 36 km²/ występują tylko w południowej części kraju - Sudety i Karpaty,
- o średnich deniwelacjach /100-400 m/ obejmują: Przedgórze Sudeckie, Pogórze Karpackie, Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Góry Świętokrzyskie, niektóre tereny Roztocza, Pojezierza Pomorskiego, Mazurskiego i Wielkopolskiego,

- o małych deniwelacjach /40-100 m/ obejmują dalsze tereny Roztocza, niektóre fragmenty Wyżyny Lubelskiej oraz duże obszary pojezierne /62/.

2.2. Ocena walorów wód powierzchniowych i cieków

Rozmieszczenie wód przydatnych dla urlopowej turystyki wypoczynkowej jest bardzo nierównomierne. Ogromna większość wód znajduje się w Polsce północnej, w pasie nadmorskim i pojeziernym. Z Polską północną wiąże się też większość szlaków wodnych. Do ważniejszych należą m.in. Drawa, Brda, Wda, Radunia, Jezioro Iławskie, Kanał Warmiński, Pasłęka, Wielkie Jeziora Mazurskie, Kanał Augustowski /20/.

Możliwości wypoczynku związanego z wodą w Polsce środkowej i południowej są znacznie ograniczone. Wiążą się one głównie z nie zanieczyszczonymi odcinkami większych rzek, ze sztucznymi zbiornikami oraz z niewielkim zespołem zabagnionych jezior Łączyńsko-Włodawskich. Wśród szlaków wędrówek wodnych na podkreślenie zasługują szlaki łączące obszary Polski środkowej z Pojezierzem Pomorskim i Mazurskim /np. Warta, Noteć, Narew, Pisa, Biebrza/ oraz atrakcyjne krajobrazowo szlaki górskie /Dunajec, Poprad/.

Dla celów turystyki i rekreacji nadwodnej przydatne jest około 11,5 tys. km szlaków wodnych. Okazało się, że szlaki o walorach międzynarodowych /najwyższych/ stanowią 14,0 % wszystkich szlaków, a ich długość wynosi około 1.600 km. Są to szlaki: Dunajca, Wielkich Jezior Mazurskich, Krutyni, Czarnej Hańczy i Kanału Augustowskiego, Jezior Brodnickich,

Jezior Iławskich, Kanału Warmińskiego, Brdy, Wdy i Drawy. Walor ogólnokrajowy ma 6.764 km - tj. 58.5% szlaków wodnych, a pozostała część - 3.182 km - walor regionalny /20/.

W podobny sposób sklasyfikowano walory jezior naturalnych i sztucznych zbiorników wodnych. Akwenów o walorach międzynarodowych jest 142 tys. ha tj. 47,3 %, o walorach ogólnokrajowych jest 63 tys. ha tj. 31.7 % powierzchni obszarów wynoszącej ogółem 300,5 tys. ha /20/.

Akweny o walorach międzynarodowych, to takie które mają walory naturalne, unikalne w skali europejskiej. Zaliczono do nich np. Wielkie Jeziora Mazurskie, Wigry, Drawskie, Zalew Wiślany, Charzykowskie, Raduńskie, Zbiornik Soliński.

Do żeglarstwa i tym samym wszystkich sportów wodnych oraz kąpieli nadaje się ok. 600 akwenów o łącznej pow. 3,3 tys. km² oraz cieki wodne o łącznej długości 1,7 tys. km. Z tego 165 akwenów /2,3 tys. km²/ jest szczególnie atrakcyjnych dla żeglarstwa.

Bardzo przydatne dla kajakarstwa i kąpieli są cieki wodne o długości ok. 4,9 tys. km oraz generalnie wszystkie jeziora o pow. od 1 do 100 ha /20/.

Z wykorzystaniem wód dla turystyki wiąże się pojęcie sezonu kąpieliskowego, tj. optymalnego okresu korzystania z kąpieli morskich, jeziornych i rzecznych /26,28/.

Nad morzem sezon kąpieliskowy /temperatura wody i powietrza powyżej 15°C/ trwa średnio od 15.VI. do 20.IX. Jeśli przyjmując jako kryterium temperatury wody morskiej 18°C, to początek sezonu kąpieliskowego przypada średnio na początek lipca,

koniec ok. połowy września. Najlepsze warunki mają miejscowości położone nad Zatoką Pomorską - 119 dni, Hel - 107 dni i miejscowości nad Zatoką Gdańską.

Sezon kąpieliskowy "potencjalny" /temperatura wody $\geq 15^{\circ}\text{C}$ / na rzekach polskich trwa najdłużej w części środkowej kraju - nawet ponad 120 dni. Na rzekach Pojezierza Pomorskiego i Mazurskiego, Podkarpacia i obszaru przedsudeckiego jest krótszy o 30 dni. Na rzekach tatrzańskich jest najkrótszy i waha się w granicach 30 - 60 dni.

Sezon kąpieliskowy "właściwy" /temperatura wody $\geq 18^{\circ}\text{C}$ / trwa także najkrócej na Pojezierzach oraz w regionach podgórskich i górskich, wynosząc powyżej 50 dni. W pasie nizin rozpoczyna się najwcześniej i trwa stosunkowo najdłużej, bo do ok. 80 dni, a w części dorzecza Odry nawet dłużej.

2.3. Przydatność siedlisk leśnych

O walorach turystycznych lasów decydują elementy taksonomiczne: siedlisko, skład gatunków drzew i wiek drzewostanów /37/.

Za podstawę do klasyfikacji typów siedliskowych lasu przyjmuje się warunki ekologiczne, wyróżniające się w podłożu geologicznym, w typie i podtypie gleby, pochodzeniu geologicznym podłoża glebowego, postaci próchnicy glebowej, składzie mechanicznym gleby i stosunkach wodnych.

Typy siedliskowe lasu uzależnione są od żyzności i wilgotności podłoża. Zasoby wilgotności decydują o tym czy siedlisko zakwalifikowane zostaje do typu suchego, świeżego, wilgotnego czy też bagienne. Siedlisko jest najtrwalszym elementem, decydującym w zasadniczy sposób o całym zespole roślinnym lasu,

a mianowicie o składzie gatunkowym drzew i jego budowie piętrowej.

Przydatność poszczególnych typów siedlisk leśnych dla turystyki przedstawia się następująco:

- siedliska przydatne: bór suchy, mieszany i świeży oraz las świeży i mieszany. Wiek drzewostanu powyżej 40 lat.

Przydatne do zainwestowania kompleksowego łącznie z bazą noclegową,

- siedliska mało przydatne: bór suchy, świeży, mieszany oraz las mieszany i świeży. Wiek drzewostanu poniżej 40 lat.

Zainwestowanie bez bazy noclegowej, penetracja ograniczona.

Bór wilgotny i bór mieszany wilgotny powyżej 40 lat. Penetracja po wyraźnych ciągach. Las wilgotny powyżej 80 lat.

- siedliska nieprzydatne: las łęgowy, las wilgotny, bór bagienny. Wiek drzewostanu poniżej 80 lat. Obszary nieprzydatne ze względu na niekorzystne warunki hydrologiczne.

Bór mieszany wilgotny i bór wilgotny poniżej 40 lat, ze względu na wiek.

2.4. Warunki bioklimatyczne

Jednym z ważnych i niezbędnych elementów przy charakterystyce walorów wypoczynkowych danego obszaru lub miejscowości są warunki bioklimatyczne. Pod pojęciem bioklimatu należy rozumieć właściwości klimatyczne danej miejscowości bądź regionu, rozpatrywane czy oceniane w aspekcie ich biologicznego oddziaływania.

Najdogodniejsze warunki do odnowy sił człowieka występują na obszarach zdrowych klimatycznie, o czystym powietrzu, bogatej szacie roślinnej /duże zestrzenie lasów o odpowiednim

składzie gatunkowym/, zapewniających ciszę i spokój oraz możliwości kontaktu z pięknem przyrody. Istotną rolę odgrywają też zalety widokowe krajobrazu, a zwłaszcza urozmaicona rzeźba terenu, występowanie cieków wodnych i akwenów.

R. Leśko ocenę warunków bioklimatycznych Polski oparł na analizie wybranych elementów, rozpatrując je oddzielnie dla okresu ciepłego /maj - październik/ i chłodnego /listopad - kwiecień/ /27/. Pod uwagę wzięto te elementy klimatu i wskaźniki kompleksowe, które wykazują największą intensywność biologiczną i są najważniejsze dla wypoczynku i turystyki. Analizowano cechy podstawowe: usłonecznienie rzeczywiste, ochłodzenie suche, średnią liczbę dnia z opadem, liczbę dni z pokrywą śnieżną oraz cechy dodatkowe: liczbę dni parnych oraz liczbę dni mroźnych. Ze względu na małe zróżnicowanie wartości poszczególnych cech przyjęto tzw. wartości graniczne, po których przekroczeniu uznaje się wartość cechy za bardziej korzystną.

Za obszary o szczególnie korzystnych warunkach bioklimatycznych uznano te, na których występują bardziej korzystne wartości wszystkich trzech cech podstawowych dla danego obszaru oraz niezależnie od tego obszaru z cechami specjalnymi w okresach szczególnie je uwypuklających. Do obszarów o korzystnych warunkach bioklimatycznych zakwalifikowano tereny, na których występowały bardziej korzystne warunki dwóch podstawowych cech. Pozostałe tereny określono jako obszary nie wyróżniające się specjalnie korzystnymi warunkami bioklimatycznymi.

W okresie ciepłym jako szczególnie korzystne wyodrębnione zostały obszary Niziny Mazowieckiej i północna część pasa wyżyn. Do tej kategorii obszarów zaliczono również tereny będące pod wpływem specjalnych cech klimatu morskiego, szczególnie korzystnych w okresie letnim.

Za obszary korzystne uznano dalsze obszary Polski środkowej, zachodnią część Pojezierza Pomorskiego oraz obszar między Wrocławiem i Opolem. Do tej kategorii zakwalifikowano również wszystkie obszary górskie ze względu na ich specyficzne, korzystne cechy.

W okresie chłodnym jako szczególnie korzystne wyodrębniono obszary górskie Karpat, wschodnią część Wyżyny Małopolskiej i Roztocze, a uwzględniając ponadto cechy specjalne, także obszary górskie Sudetów.

Do drugiej kategorii terenów o korzystnych warunkach bioklimatycznych zaliczono duże obszary Polski zachodniej /zachodnia część Pojezierza Pomorskiego, Pojezierze Lubuskie, Nizina Śląska i Wielkopolska/ fragmenty Pojezierza Kaszubskiego oraz wschodnią część Niziny Mazowieckiej. Do tej kategorii zakwalifikowano również obszary znajdujące się w strefie oddziaływania specjalnych cech klimatu morskiego.

2.5. Przydatność terenów do sportów i rekreacji zimowej

O przydatności środowiska przyrodniczego dla turystyki i wypoczynku zimowego decydują: trwałość pokrywy śnieżnej oraz korzystne ukształtowanie terenu. Analizy przydatności pokrywy śnieżnej dla potrzeb narciarstwa turystycznego lub sportowego uwzględniać powinny tylko dni z trwałą pokrywą śnieżną,

w których grubość jej przekracza 10 cm. Jak wykazały bowiem badania oraz praktyka, turystyczną działalność narciarską rozpocząć można dopiero wówczas, gdy pokrywa śnieżna osiągnie grubość 10 cm, a działalność rekreacyjną w dziedzinie narciarstwa zjazdowego, gdy pokrywa osiągnie minimalną grubość 20 cm tzw. śnieg narciarski /31/.

Czas zalegania pokrywy śnieżnej o grubości 10 i więcej centymetrów na obszarze kraju jest bardzo zróżnicowany i wynosi od 20 do 160 dni. Największy jest w Tatrach. Obszary, w których wynosi ponad 50 dni to: najwyższe partie Sudetów, Karkonosze, Góry Orlickie i Bystrzyckie, Masyw Śnieżnika, całe Beskidy oraz wschodnia część kraju obejmująca tereny na wschód od linii: Węgorzewo - Elk - Łomża - Siedlce - Chełm i Roztocze.

Średnia roczna liczba dni z pokrywą śnieżną o grubości 20 i więcej centymetrów w Polsce północnej wynosi od 10 do 30 dni. /Suwalskie i Białostockie/, centralnej - do 20 dni, na obszarach wyżynnych - do 40 dni, w Sudetach i Beskidach do 60 dni, w Tatrach ponad 100 dni /31/.

Tereny przydatne do narciarstwa zjazdowego występują wyłącznie w Sudetach i Karpatach. Ich łączna powierzchnia wynosi 4,6 tys. km², tj. 1,3 % pow. kraju. Najlepsze tereny narciarskie wiążą się: w Sudetach - z Górami Izerskimi, Karkonoszami, Górami Sowimi, Grupą Śnieżnika i Górami Białskimi, w Karpatach - z Beskidem Śląskim i Żywieckim, Tatrami, Gorcami, Beskidem Sądeckim i Bieszczadami i zajmują około 940 km² /17/.

Dla wędrowek narciarskich przydatne są tereny prawie całej Polski wchodniej i południowej. Najlepsze jednak warunki z racji długiego okresu zalegania pokrywy śnieżnej i bardzo

dużego zróżnicowania terenowego mają Sudety i Karpaty. W drugiej kolejności wymienić należy północną i wschodnią część woj. suwalskiego oraz Pogórze Karpackie, Wyżynę Krakowsko-Częstochowską i Góry Świętokrzyskie. Wreszcie w trzeciej kolejności można wskazać na lepsze warunki do wędrowek narciarskich Roztoza, niektóre fragmenty Wyżyny Lubelskiej, Pojezierza Kaszubskiego, Wzniesień Elbląskich, Wzgórz Dylewskich /17/.

2.6. Miejscowości uzdrowiskowe

W Polsce istnieje obecnie 36 miejscowości uznanych statutowo za uzdrowiska oraz 25 miejscowości, na które zostały rozciągnięte niektóre przepisy ustawy o uzdrowiskach i lecznictwie uzdrowiskowym tzw. uzdrowiska w rozwoju. Na podstawie badań dokonanych w ostatnich latach można zakwalifikować jeszcze około 70 miejscowości jako uzdrowiska potencjalne /60, 61/.

Rozmieszczenie przestrzenne uzdrowisk istniejących jest nierównomierne, co wynika ze specyfiki lecznictwa uzdrowiskowego, polegającego na wykorzystaniu naturalnych surowców leczniczych /wód leczniczych, gazów i peloidów/ w miejscu ich występowania.

Naturalne zasoby lecznicze w Polsce są rozmieszczone nierównomiernie i wyraźnie grupują się w określonych rejonach. Rejonem takim jest wybrzeże Morza Bałtyckiego, posiadające wprawdzie tylko trzy uzdrowiska istniejące, lecz aż 24 potencjalne, rejon Sudetów /10 uzdrowisk istniejących oraz 6 potencjalnych/ oraz rejon Beskidów, gdzie zlokalizowana jest znaczna część pozostałych uzdrowisk.

W Polsce centralnej występują tylko nieliczne uzdrowiska.
/wykaz uzdrowisk zawiera tabela nr 5/.

3. Tereny o walorach wypoczynkowych w Polsce

Łączna powierzchnia terenów o walorach wypoczynkowych wynosi 70,1 tys. km², tj. stanowi 22,5 % obszaru kraju /41,42/.

Z ogólnej powierzchni przypada:

- na tereny I rangi, o najcenniejszych walorach wypoczynkowych 18,1 tys. km², tj. 5,8 % obszaru kraju /26 % ogółu terenów z walorami/,
- na tereny II rangi, o bardzo dużych walorach wypoczynkowych - 28,7 tys. km², tj. 9,2 % obszaru kraju / 41 % ogółu terenów z walorami/,
- na tereny III rangi, o znacznie już skromniejszych walorach wypoczynkowych - 23,3 tys. km², tj. 7,5 % obszaru kraju /33 % ogółu terenów z walorami/.

Rozbicie terenów z walorami wypoczynkowymi na główne typy krajobrazu naturalnego przedstawia się następująco:

- krajobraz nadmorski	1,0 tys. km ²	- / 1% /	terenów z walor.
- krajobraz pojezierny	35,6 tys. km ²	- / 51% /	"
- krajobraz nizinny	12,1 tys. km ²	- / 17% /	"
- krajobraz wyżynny	5,9 tys. km ²	- / 9% /	"
- górski i wysokogórski	15,5 tys. km ²	- / 22% /	"

Tereny o najcenniejszych walorach wypoczynkowych obejmują:

- pas wybrzeża bałtyckiego wraz z Mierzeją Wiślaną i Helską
- pojezierza: Drawskie, Kaszubskie, Iławskie, Brodniockie, Olsztyńskie /część południowa/, Mrągowskie, Ełokie,

Suwalskie z Puszcą Augustowską, Międzyhodzko-Sierakowskie, Zbąszyńskie, Sławskie oraz Krainę Wielkich Jezior i Puszcę Piską,

- Sudety: Jeleniogórskie, Wałbrzyskie, Kłodzkie. Beskid Śląski, Żywiecki i Mały, Tatry, Gorce, Pieniny, Beskid Sądecki, Niski i Bieszczady Zachodnie /62/.

Do drugiej kategorii obszarów zaliczono m.in. Zalew Szczeciński i Wiślany, obszary leśno-jeziorne: Równinę Słupską, okolice Lęborka i Wejherowa, pojezierza: Myśliborskie, Noteckie, Oleckie, Gołdapskie, Lubuskie, Gnieźnieńskie, Gostynińskie, Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Góry Świętokrzyskie, Roztocze, Beskid Makowski i Wyspowy, Pogórze Przemyskie.

Wielkość terenów z walorami wypoczynkowymi w poszczególnych województwach przedstawiają: rysunek nr 1 i tabela nr 5 zaś udział terenów o walorach wypoczynkowych w ogólnej powierzchni województwa rysunek nr 2.

Większość terenów posiada wyłącznie letnie walory wypoczynkowe. Walory zimowe związane są głównie z obszarami wyżynnymi i górkimi, a poza tym występują jedynie w niektórych fragmentach Pojezierza Pomorskiego i Mazurskiego. Szczególne predyspozycje dla turystyki zimowej posiadają tereny o łącznej powierzchni 13,4 tys. km², tj. 19% ogółu terenów z walorami. Specjalne predyspozycje dla rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego posiadają tereny o łącznej powierzchni 2,2 tys. km². /62/.

Dla zorientowania w możliwościach terenów z walorami wypoczynkowymi podaje się wielkości ich jednorazowej pojemności

dla urlopowej turystyki wypoczynkowej. Określenie pojemność turystyczna oznacza optymalną ilość turystów, którzy mogą jednocześnie przebywać w danym obszarze, w warunkach prawidłowego zaspokojenia ich potrzeb, nie powodując negatywnych konsekwencji w walorach turystycznych środowiska przyrodniczego. Pojemność dla urlopowej turystyki wypoczynkowej uwzględnia również wykorzystanie terenów przez wypoczynek świąteczny i turystykę krajoznawczą.

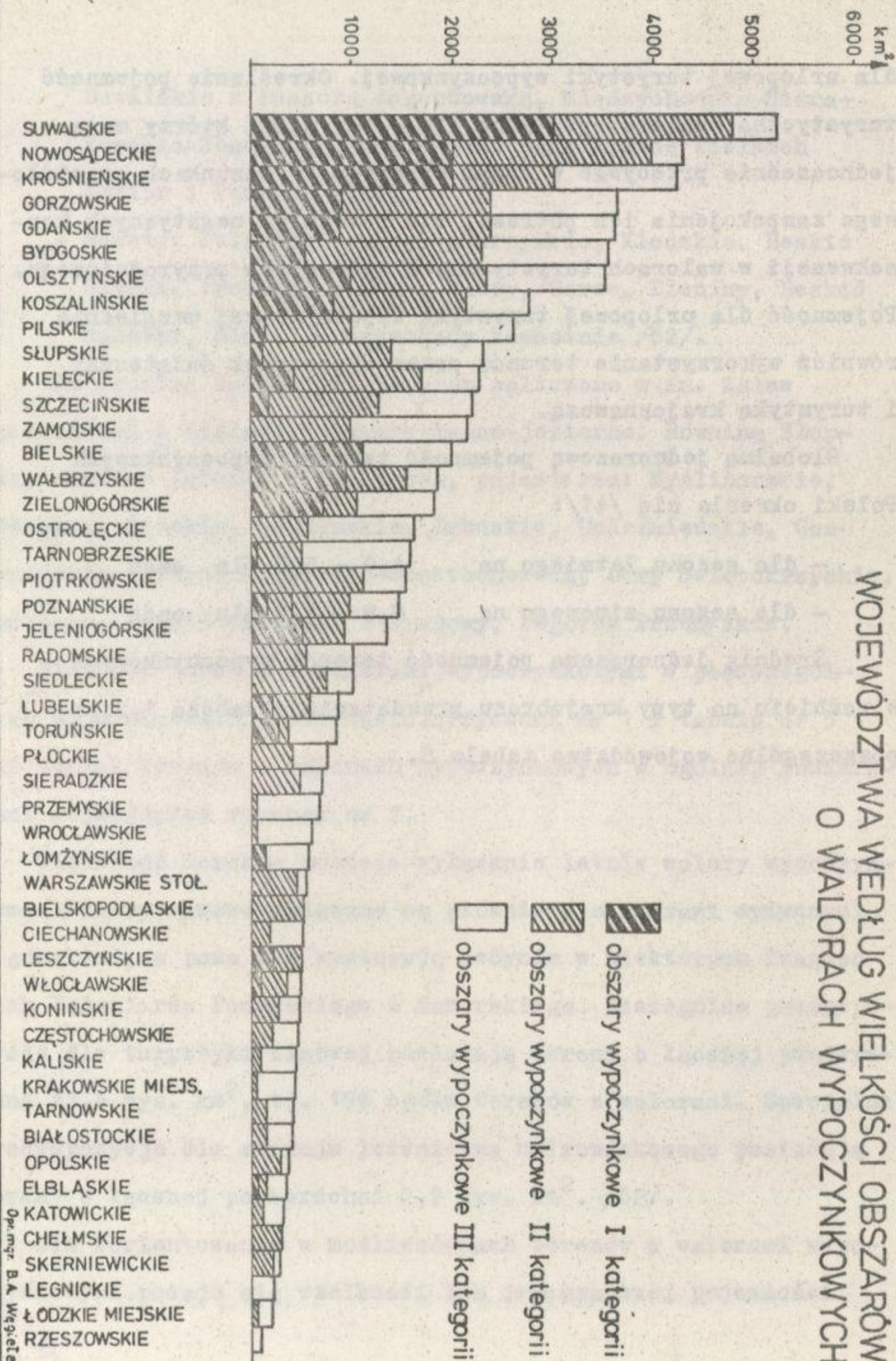
Globalną jednorazową pojemność terenów wypoczynkowych Polski określa się /41/:

- dla sezonu letniego na 4,0 - 5,6 mln osób
- dla sezonu zimowego na 0,9 - 1,2 mln osób

Średnią jednorazową pojemność terenów wypoczynkowych w rozbięciu na typy krajobrazu przedstawiają: tabela 1,2, na poszczególne województwa tabela 5.

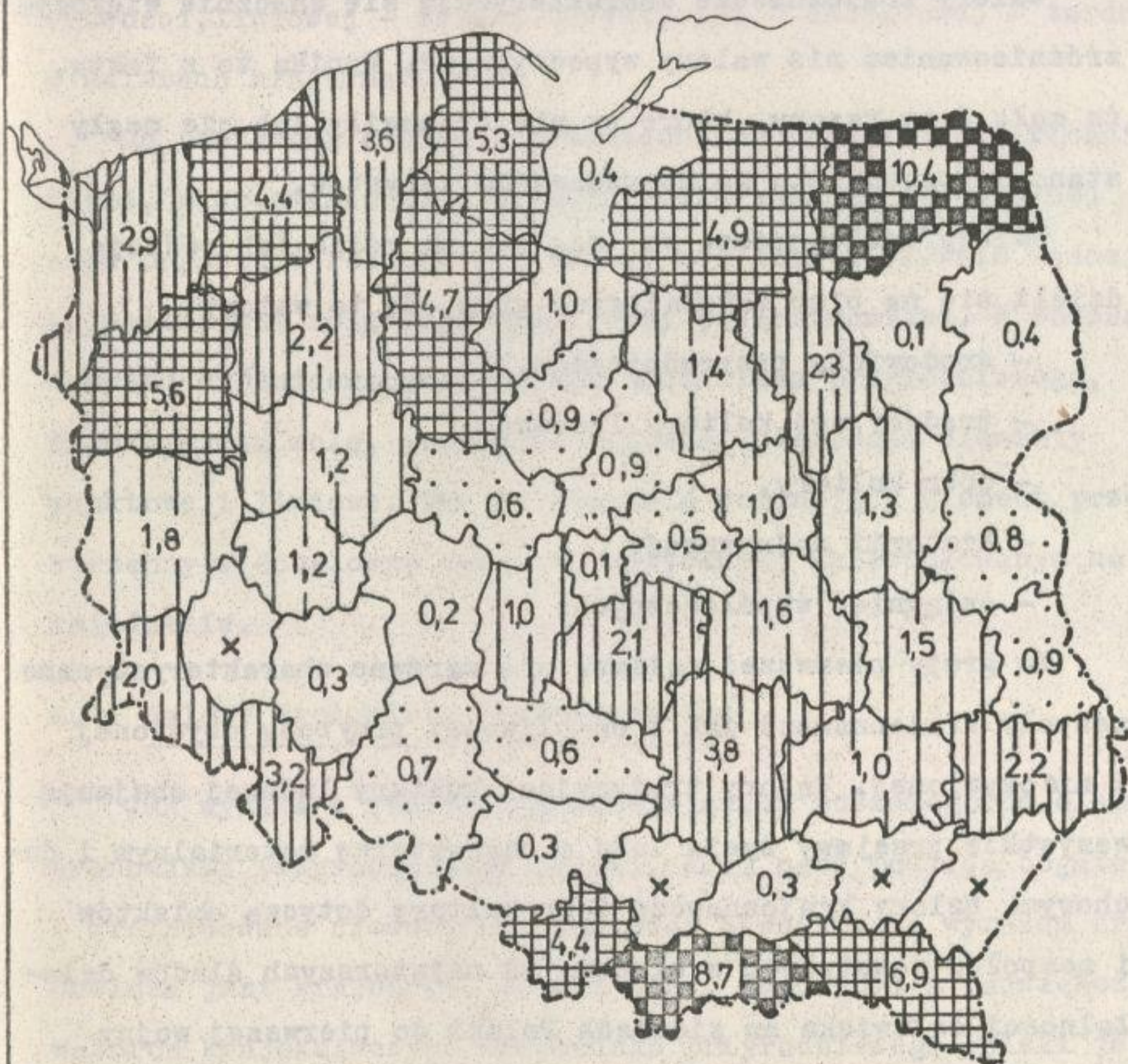
WOJEWÓDZTWA WEDŁUG WIELKOŚCI OBSZARÓW O WALORACH WYPOCZYNKOWYCH

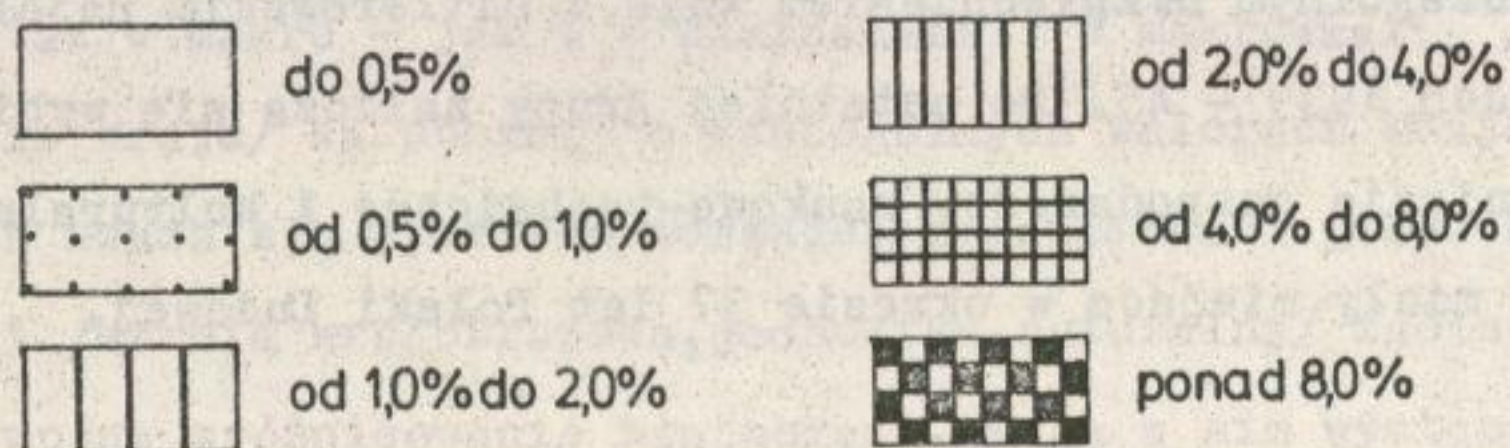
Rys. 1

Op.mgr. B.A. Węgieltek

WALORY WYPOCZYNKOWE

Udział województwa w wielkości krajowej

Rys. 2

4. Walory krajoznawcze

Walory krajoznawcze charakteryzują się znacznie większym zróżnicowaniem niż walory wypoczynkowe. Wynika to z faktu, że mało jest rzeczy, które by nie stanowiły lub nie mogły stanowić przedmiotu zainteresowania turystów.

Walory krajoznawcze ze względu na różne ich rodzaje dzieli się na pięć zasadniczych grup. Są to walory:

- środowiska przyrodniczego,
- tradycyjnej kultury ludowej,
- dóbr kultury,
- historii najnowszej,
- osiągnięć współczesnych.

Do grupy pierwszej zalicza się zarówno charakterystyczne zespoły krajoznawcze jak i osobliwości przyrody ożywionej i nieożywionej. Walory tradycyjnej kultury ludowej obejmują wszystkie przejawy życia ludu o charakterze materialnym i duchowym. Walory krajoznawcze dóbr kultury dotyczą obiektów i zespołów powstałych w okresie od najstarszych śladów działalności człowieka na ziemiach Polski do pierwszej wojny światowej. Walory historii najnowszej obejmują miejsca walk narodu polskiego o społeczne i narodowe wyzwolenie od 1918 r., ze szczególnym uwzględnieniem walk z hitlerowskim najeźdźcą w latach 1939 - 45. Do ostatniej grupy zalicza się wybitne osiągnięcia gospodarze, naukowo-techniczne i kulturalne, jakie miały miejsce w okresie 37 lat Polski Ludowej.

Pod względem struktury przestrzennej walory krajoznawcze przejawiają się w trzech formach: punktowej - obiekty i miejscowości, liniowej - szlaki turystyczne - obszarowej - tereny o walorach krajoznawczych.

Na obszarach o silnie zróżnicowanej rzeźbie powierzchni ziemi, o urozmaiconej i gęstej sieci rzecznej i jeziornej oraz bogatej i różnorodnej szacie roślinnej, głównie leśnej, najważniejszą rolę odgrywają formy powierzchniowe. W obszarach o mniej zróżnicowanych cechach środowiska przyrodniczego, istotniejszą rolę, a niekiedy główną, odgrywają elementy punktowe i liniowe. One to stanowią dominujący element przestrzenny w docelowym ruchu turystycznym, ukierunkowanym na zwiedzanie.

4.1. Walory środowiska przyrodniczego

Jak wynika z rozdziałów omawiających poszczególne elementy środowiska przyrodniczego Polski, kraj nasz posiada bogate i zróżnicowane środowiska. Ponieważ zewnętrznym wyrazem środowiska jest krajobraz, wynika stąd, że jednym z największych walorów krajoznawczych środowiska przyrodniczego Polski jest różnorodność krajobrazowa, czyli różnorodność charakterystycznych zespołów krajobrazowych /45/. Różnorodność tę obserwuje się tak w makro - jak i w mikroskali. W makroskali /obszar całego kraju/ za obszary o szczególnych walorach krajoznawczych uważa się wybrzeże morskie, pojezierza i góry. W mikroskali /strefa krajobrazowa, jednostka naturalna/ zaobserwować też można zróżnicowanie krajobrazu. Mogą w nim występować np. formy związane z :

- działalnością transportową, erozyjną i akumulacyjną rzek /doliny rzeczne, przełomy rzeczne, stożki napływowe, delty itp./,
- działalnością fal morskich /plaże, klifowe brzegi, mierzeje, jeziora przybrzeżne itd./,
- rozpuszczającą działalnością wód /np. formy krasowe/,
- działalnością wiatru /np. wydmy/,
- rzeźbotwórczą działalnością lodowców /moreny, jeziora niżowe i górskie, kotły polodowcowe itp./,
- działalnością człowieka /hałdy, nasypy, kamieniołomy itp./.

Wśród walorów krajoznawczych środowiska przyrodniczego ważną rolę odgrywają te obszary kraju, które posiadają krajobraz naturalny lub zbliżony do naturalnego. Ich powierzchnia wynosi około 67 tys. km² tj. 21,3 % pow. kraju /7,8/. Główne obszary krajobrazu naturalnego związane są z typem krajobrazu pojeziernego i nizinnego /80 % terenów Polski o krajobrazie naturalnym/.

Największe zwarte obszary krajobrazu naturalnego to: Zalew Szczeciński z przyległymi obszarami leśnymi, Pojezierza Myśliborskie, Drawskie, Kaszubskie z Borami Tucholskimi, Iławskie, Olsztyńskie, Suwalskie z Puszcą Augustowską, Lubuskie z Puszcą Rzepińską, Puszcza Nadnotecka, Kraina Wielkich Jezior z Puszcą Piską, Puszcza Knyszyńska, Białowieska, Kurpiowska, Solska, doliny rzeczne Narwi, Biebrzy i Bugu, Wyżyna Krakowsko-Częstochowska, Góry Świętokrzyskie, Roztocze, Karkonosze, Góry Sowie, Grupa Śnieżnika, Beskid Śląski, Gorce,

Tatry, Pieniny, Bieszczady.

Głównie wśród tych terenów znajdują się najcenniejsze z punktu widzenia poznawczego i naukowego obszary i obiekty, które są objęte ochroną prawną. Są to parki narodowe, rezerваты przyrody i pomniki przyrody.

W chwili obecnej na obszarze Polski znajduje się 14 parków narodowych o pow. ok. 122 tys. ha i około 750 rezerwatów przyrody o pow. ok. 70 tys. ha /1,50/. Największą grupę stanowią rezerваты leśne a następnie florystyczne i krajobrazowe. Największą powierzchnię mają rezerваты faunistyczne i krajobrazowe a następnie leśne. Wśród pomników przyrody, których jest ok. 11 tys., dominują pojedyncze drzewa i grupy drzew.

Wykaz parków narodowych i ich wielkość oraz ilość rezerwatów przyrody i ich powierzchnie w poszczególnych województwach zawiera tabela nr 5.

4.2. Walory dóbr kultury

Walory krajoznawcze dóbr kultury obejmują obiekty archeologiczne /kurhany, grodziska, omentarzyska/, dzieła budownictwa i architektury sakralnej /zespoły klasztorne, kościoły, kaplice, dzwonnice, plebanie itp./ i świeckie /pałace, dwory, kamienice, domy, ratusze, młyny, wiatraki itp./ oraz dzieła urbanistyki /np. historyczne założenie miast i osiedli, parków, ogrodów/. Są to przedmioty ruchome lub nieruchome, dawne lub współczesne, mające znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kultury ze względu na ich wartości historyczne, naukowe lub artystyczne. Dobra kultury nazywane zazwyczaj zabytkami, stanowią materialny wyraz dorobku myśli i pracy wielu pokoleń.

Systemów klasyfikacji zabytków jest kilka. /45/ Główne znaczenie posiadają jednak poniższe trzy:

1/ Podział zabytków pod względem rzeczowym:

- obiekty archeologiczne,
- dzieła budownictwa, urbanistyki i architektury,
- dzieła sztuk plastycznych,
- pamiątki historyczne,
- obiekty techniki i kultury materialnej,
- materiały biblioteczne,
- materiały archiwalne,
- kolekcje i zbiory posiadające wartość historyczną lub artystyczną,
- pracownie i warsztaty wybitnych twórców i działaczy jak również dokumenty i przedmioty związane z ich życiem i działalnością.

2/ Podział zabytków według epoki względnie okresu, w jakim powstały:

- zabytki archeologiczne /do IX w.n.e./,
- zabytki przedromańskie /X-XI w./,
- zabytki romańskie /od XI do połowy XIII w./,
- zabytki gotyckie /XIII-XV w./,
- zabytki renesansowe /XVI do połowy XVII w./,
- zabytki barokowe /XVII do połowy XVIII w./,
- zabytki klasycystyczne /połowa XVIII w. do połowy XIX w./,
- zabytki eklektyczne /druga połowa XIX w./,
- zabytki secesyjne /przełom XIX i początek XX w./,
- modernizm, architektura współczesna /przełom XIX i XX w./.

3/ Podział zabytków pod względem ich wartości historycznej, naukowej i artystycznej.

- 1/ Grupa 0 - zabytki i zespoły zabytków o najwyższej wartości artystycznej, historycznej czy naukowej w skali światowej, nazywane pomnikami historii lub pomnikami kultury - 66 obiektów; wykaz tych obiektów przedstawia się na stronie następnej.
- 2/ Grupa I - zabytki architektury i ich zespoły reprezentacyjne dla danego okresu, prekursorskie, unikalne lub o dużych wartościach historycznych - 1695 obiektów;
- 3/ Grupa II - zabytki wyrażające cechy tradycyjnej architektury i budownictwa w skali regionu - 5495 obiektów;
- 4/ Grupa III - zabytki o przeciętnej wartości artystycznej, historycznej i naukowej bądź przebudowane, bądź też występujące na danym terenie w dużej ilości - 14970 obiektów;
- 5/ Grupa IV - zabytki znajdujące się w złym stanie technicznym lub takie, których wartość artystyczna, historyczna czy naukowa jest minimalna - około 14 tys.

W y k a z

zabytków i zespołów o najwyższej wartości artystycznej,
historycznej i naukowej w skali światowej, wg województw/56/

1. Stołeczne warszawskie

1. Warszawa - Zespół pałacowo-parkowy Łazienek

2. Warszawa - Zespół pałacowo-parkowy Wilanów

2. Chełmskie

3. Chełm - Kościół parafialny /popijarski/

3. Częstochowskie

4. Częstochowa - Zespół klasztorny Paulinów

4. Elbląskie

5. Frombork - Zespół zabudowań Wzgórza Mikołaja
Kopernika

6. Malbork - Zespół Zamku Krzyżackiego.

5. Gdańskie

7. Gdańsk - Układ urbanistyczny Głównego Miasta

8. Gdańsk - Kościół p.w. Najświętszej Marii Panny

9. Gdańsk - Twierdza Wisłoujście

10. Gdańsk - Wielka Zbrojownia ze studnią

11. Gdańsk - Gotycki Ratusz Głównego Miasta

6. Jeleniogórskie

12. Krzeszów - Zespół opactwa oysterskiego

7. Kieleckie

13. Kielce - Zespół dawnego pałacu biskupiego

14. Wąchock - Zespół opactwa oysterskiego

8. Krakowskie

- 15. Kraków - Układ urbanistyczny Starego Miasta w obrębie murów obronnych
- 16. " - Zespół budowli Wzgórza Wawelskiego
- 17. " - Kościół Archiprezbiterialny p.w. Wniebowzięcia Marii Panny
- 18. " - Kościół Kolegiacki p.w. Św. Anny
- 19. " - Zespół klasztorny Augustianów
- 20. " - Zespół klasztorny Jezuitów
- 21. " - Zespół klasztorny Kamedułów na Bielanach
- 22. " - Zespół fortyfikacji Bramy Floriańskiej z Barbakanem
- 23. " - Sukiennice
- 24. " - Collegium Maius Uniwersytetu Jagiellońskiego

9. Krośnieńskie

- 25. Haczów - Kościół drewniany

10. Legnickie

- 26. Legnickie Pole - Zespół klasztorny Benedyktynów

11. Lubelskie

- 27. Kazimierz Dolny - Zespół architektoniczno-krajobrazowy
- 28. " " - Kamienica "Pod św. Krzysztofem"
- 29. " " - Kamienica "Pod św. Mikołajem"
- 30. Lublin - Kaplica zamkowa p.w. Św. Trójcy

12. Nowosądeckie

- 31. Dębno Podhalańskie - Kościół drewniany

13. Olsztyńskie

32. Iidzbark Warmiński - Zespół zamkowy

14. Opolskie

33. Brzeg - Zamek Książąt Piastowskich z kaplicą zamkową

15. Piotrkowskie

34. Sulejów - Podklasztorze. Zespół klasztorny opactwa
Cystersów

16. Poznańskie

35. Gniezno - Katedra

36. Ostrów Lednicki - Ruiny kościoła i palatium

37. Poznań - Kościół pojezuicki p.w. Św. Marii Magdaleny
i Św. Stanisława

17. Przemyskie

39. Krasiozyn - Zamek

40. Radruż - Zespół cerkiewny

18. Rzeszowskie

41. Łańcut - Zespół pałacowy

19. Skierniewickie

42. Arkadia. Romantyczno-sentymentalny park

43. Boguszyce - Kościół drewniany

44. Nieborów - Zespół pałacowo-parkowy

20. Szczecińskie

45. Stargard Szczeciński - Kościół p.w. Najświętszej
Marii Panny

21. Tarnobrzeskie

- 46. Baranów - Zespół zamkowy
- 47. Sandomierz - Zespół architektoniczno-krajobrazowy
- 48. Sandomierz - Zespół klasztorny Dominikanów
- 49. Ujazd - Ruiny zamku Krzyżtopór

22. Tarnowskie

- 50. Wiśnicz Nowy - Zespół zamkowy

23. Toruńskie

- 51. Radzyń Chełmiński - Ruiny zamku gotyckiego
- 52. Toruń - Układ urbanistyczny Starego i Nowego Miasta
- 53. Toruń - Ratusz Staromiejski
- 54. Toruń - Kościół p.w. Św. Jana Chrzciciela
z murem omentarnym
- 55. Toruń - Zespół klasztorny Cystersek z kościołem
p.w. Św. Jakuba z murem omentarnym
- 56. Toruń - Klasztor Franciszkanów z kościołem
- 57. Toruń - Kamienica "Pod gwiazdą"

24. Wałbrzyskie

- 58. Henryków - Zespół opactwa cysterskiego

25. Wrocławskie

- 59. Lubiąż - Zespół klasztorny Cystersów
- 60. Trzebnica - Zespół klasztorny Cystersek
- 61. Wrocław - Zabudowa Ostrowa Tumskiego i Wyspy
Piaskowej
- 62. Wrocław - Katedra p.w. Św. Jana Chrzciciela
- 63. Wrocław - Ratusz Staromiejski

26. Zamojskie

64. Zamość - Zespół zabudowy miasta w granicach dawnej
esplanady twierdzy

65. Zamość - Zespół kolegiacki

27. Zielonogórskie

66. Żagań - Zespół pałacowy

Poza większymi miastami, liczącymi po kilkadziesiąt obiektów
jak Kraków, Warszawa, Wrocław, Gdańsk czy Toruń regionem,
w którym występuje najwięcej miejscowości tworzących zgrupowania
zabytków - jest Dolny Śląsk.

Rozmieszczenie geograficzne miejscowości z zabytkami
wykazuje wyraźnie zróżnicowanie przestrzenne. Ogólnie biorąc,
południowa część kraju jest znacznie lepiej wyposażona w za-
bytki niż część północna. Do jednostek fizyczno-geograficznych
o największej koncentracji miejscowości z zabytkami należą:
Nizina Śląska, Pogórze Sudeckie i Sudety, Pogórze Karpackie
i Beskidy Zachodnie oraz częściowo: Wał Trzebnicki, Nizina
Południowowielkopolska, Pojezierze Wielkopolskie, Wyżyna
Śląska, Krakowsko-Częstochowska, Kielecko-Sandomierska i Niecka
Nidziańska. Obszary prawie zupełnie pozbawione analizowanych
miejscowości lub z miejscowościami występującymi pojedynczo to:
Nizina Północnomazowiecka, część Niziny Południowomazowieckiej,
Nizina Podlaska, Pojezierze Mazurskie, Pobrzeże Zachodniopomor-
skie, część wschodnia i centralna Pojezierza Pomorskiego.

W grupie obiektów archeologicznych wyróżnia się grodziska,
kurhany, jaskinie, gdzie spotyka się ślady pobytu dawnego
człowieka, miejsca kultu, ośrodki produkcyjne, osady otwarte
i cmentarzyska.

Z ciekawszych obiektów tego typu w kraju wymienić należy m.in. grodziska w Biskupinie, Gieczu i Iednogórze, omentarzyska w Częstochowie - Rakowie i Odrach /k. Chojnic/, ośrodki produkcyjne w Igołomi, Krzemionkach Opatowskich i Słupi Nowej./13/

Zabytki ruchome o istotniejszej wartości historycznej, naukowej czy artystycznej gromadzone są w muzeach, archiwach i bibliotekach. W Polsce istnieje 408 placówek muzealnych z czego 360 podlega Ministerstwu Kultury i Sztuki /9,30,50/.

Muzea w Polsce można podzielić - ze względu na charakter posiadanych przez nie zbiorów na:

1/ Muzea humanistyczne obejmują większość placówek muzealnych.

W ich skład wchodzi muzea archeologiczne, artystyczne, etnograficzne, historyczne, historii ruchu robotniczego, martyrologiczne, biograficzne.

2/ Muzea przyrodnicze obejmujące muzea botaniczne, zoologiczne i geologiczne.

3/ Muzea techniki w zakresie rolnictwa, górnictwa, hutnictwa, włókiennictwa.

4/ Muzea regionalne i specjalistyczne. Regionalne obejmują swym zasięgiem miejscowość lub obszar krainy geograficznej /dawniej powiatu/ np. muzea w Łowiczu, Łomży, Sieradzu, Zakopanem. Przykładem muzeów specjalistycznych mogą być: Muzeum Instrumentów Muzycznych w Poznaniu, Muzeum Filumenistyczne w Bystrzycy Kłodzkiej, Muzeum Kultury Fizycznej i Turystyki w Warszawie.

Ze względu na ilość i jakość, charakter zbiorów wszystkie muzea sklasyfikowane przez Ministerstwo Kultury i Sztuki dzielą się na: muzea centralne, okręgowe, regionalne i regionalne izby muzealne.

4.3. Walory tradycyjnej kultury ludowej

Tradycyjna kultura ludowa to dorobek kulturowy narodu. Składa się na niego zarówno kultura materialna ludu, obejmująca umiejętności i przedmioty potrzebne w życiu gospodarczym, jak i kultura duchowa - wiedza, życie religijne, sztuka, zwyczaje i obyczaje - wyrażone i występujące bądź to w postaci zabytków, bądź w postaci żywych, kultywowanych jeszcze tradycji.

Jako turystyczny walor krajoznawczy największe znaczenie mają dwa ostatnie działy ludowej kultury duchowej: sztuka oraz zwyczaje i obrzędy.

Bogata i żywa tradycja oraz znaczną liczbą reliktyw kultury odznaczają się przede wszystkim region kaszubski, kurpiowski, łowicki, sieradzki, opoczyński, podhalański /4,18/

4.4. Walory historii najnowszej

Walory historii najnowszej obejmują pamiątki historyczne i obiekty związane z najnowszą historią kraju. Są to głównie miejsca upamiętnione walkami o niepodległość i sprawiedliwość społeczną /Powstania: Śląskie, Wielkopolskie, plebiscyt na Warmii i Mazurach, strajki robotnicze i chłopskie/, miejsca bohaterskich walk żołnierzy Wojska Polskiego z wojnie obronnej we wrześniu 1939 r., potyczek i bojów partyzanckich, walk żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego i wojska radzieckiego o wyzwolenie ziem polskich spod hitlerowskiej okupacji w latach 1944-45 jak i obiektów i pamiątek związanych z okresem utrwalania władzy ludowej.

Dużą grupę stanowią obiekty i miejsca związane z martyrologią narodu polskiego /10,12/.

Do najbardziej interesujących miejsc pamięci narodowej należy m.in. zaliczyć:

- z okresu międzywojennego: Pomnik Powstańców Śląskich w Katowicach i Pomnik Czynu Powstańczego na Górze św. Anny, Pomnik Powstańców Wielkopolskich w Poznaniu,
- z września 1939 r.: Pomnik Bohaterów Westerplatte - Gdańsk,
- z okresu okupacji: Muzeum i Pomnik Ofiar Faszyzmu - Oświęcim, Muzeum i Pomnik - Majdanek, Muzeum oraz Pomnik Walki i Męczeństwa - Sztutowo, Pomnik Bohaterów Warszawy, Muzeum Martyrologii Jeńców Wojennych i Pomnik - Łambinowice, Pomnik Partyzantów Ziemi Kieleckiej - Święta Katarzyna, Pomnik Czynu Zbrojnego Gwardii Ludowej i Muzeum Czynu Partyzanckiego - Polichno, Pomnik - Porytowe Wzgórze.
- z okresu wyzwolenia ziem polskich: cmentarz żołnierzy polskich i radzieckich oraz Pomnik Wdzięczności - Gdynia, Mauzoleum Żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego - Studzianki, cmentarz żołnierzy polskich i Muzeum Pamiątek - Siekierki, cmentarz żołnierzy polskich - Zgorzelec,
- z okresu powojennego: Pomnik Poległych Stoczniowców - Gdańsk.

4.5. Walory współczesnych osiągnięć człowieka

Osiągnięcia współczesnej działalności człowieka wynikające z twórczej pracy społeczeństwa w Polsce Ludowej stanowią

ważną dziedzinę zainteresowań turystycznych. Walory współczesnych osiągnięć człowieka obejmują wybitne osiągnięcia techniczne, gospodarcze oraz naukowe, ciekawe przejawy życia kulturalnego oraz wielkie miasta - jako ośrodki rozwoju nowoczesnej cywilizacji.

W skład walorów obejmujących wybitne osiągnięcia techniczne, gospodarcze i naukowe wchodzi:

- nowo zbudowane miasta lub zespoły urbanistyczne,
- nowoczesne zakłady przemysłowe i rolne,
- ciekawe i wielkie rozwiązania i urządzenia komunikacyjne,
- obiekty użyteczności publicznej i usług handlowych,
- budowle hydroenergetyczne,
- obiekty kultury.

4.6. Tereny i miejscowości o walorach krajoznawczych

Łączna powierzchnia terenów o walorach krajoznawczych wynosi 79,3 tys. km² czyli 25,0 % powierzchni Polski /41,42,59/

Z tego:

- na tereny o wybitnych walorach krajoznawczych przypada 19,1 tys. km², co stanowi 25% ogólnej wielkości terenów z walorami,
- na tereny o dużych walorach krajoznawczych przypada 29,7 tys. km², co stanowi 37 % ogólnej wielkości terenów z walorami,
- na pozostałe tereny o walorach krajoznawczych przypada 30,5 tys. km², tj. 38% ogółu terenów krajoznawczych.

Najwięcej terenów o walorach krajoznawczych występuje w dwóch typach krajobrazu naturalnego, mianowicie w górskim - 30,5 tys. km² i pojeziernym - 26,1 tys. km² a najmniej w nadmorskim - 5,5 tys. km².

Tereny o wybitnych walorach krajoznawczych obejmują:

- Wybrzeże Szczecińskie wraz z Zalewem i Wybrzeże Gdańskie,
- Pojezierze Drawskie /środkowa część/ i Pojezierze Kaszubskie /wschodnia część/,
- Wielkie Jeziora Mazurskie, północną Suwalszczyznę, Puszcę Augustowską i Białowieską,
- Wyżynę Krakowsko-Częstochowską i Górnośląski Okręg Przemysłowy,
- Sudety Zachodnie, Tatry i Podhale, Pieniny i Spisz oraz Bieszczady.

Tereny o dużych walorach krajoznawczych obejmują m.in.

w obszarach nadmorskich: Wybrzeże Koszalińskie, Słowiński Park Narodowy, Zalew Wiślany,

w obszarach pojeziernych: Pojezierza - Drawskie, Brodnickie,

Iławskie, Suwalskie, okolice Zbiornika Koronowskiego,

Dolną Wisłę od Bydgoszczy po Malbork, Wzgórza Szeskie,

w obszarach nizinnych i wyżynnych: Koniński i Staropolski

Okręg Przemysłowy oraz Tarnobrzeskie Zagłębie Siarkowe,

Góry Świętokrzyskie, okolice Łowicza i Puław,

w obszarach górskich: w Sudetach - Przedgórze Zachodniosudeckie,

Kotlina Kłodzka, w Karpatach - Beskidy: Żywiecki, Wyspowy,

Sądecki, Niski, grupa Babiogórska, Gorce, Pogórze Prze-

mysko-Dynowskie.

Wielkość terenów o walorach krajoznawczych w poszczególnych województwach przedstawiają rysunek nr 3, i tabela nr 5, zaś udział terenów o walorach krajoznawczych w ogólnej powierzchni województwa, rysunek nr 4.

Wykaz miejscowości krajoznawczych o znaczeniu międzynarodowym i ogólnokrajowym zawiera tabela nr 5.

5. Walory specjalistyczne

Walory specjalistyczne są to cechy i elementy środowiska przyrodniczego, które umożliwiają uprawianie poszczególnych typów turystyki specjalistycznej. Walory te z reguły występują na terenach mających również walory wypoczynkowe i krajoznawcze środowiska przyrodniczego.

Walorami wędkarskimi odznaczają się jeziora i rzeki, w których występują w znacznej ilości ryby należące do gatunków, będących celem wędkarstwa. Walory te mają charakter sezonowy, związany z okresami, w których dozwolony jest połów odpowiednich gatunków ryb. Najatrakcyjniejsze gatunki ryb to - łosoś, troć, pstrąg, lipień - w wodach o charakterze górskim oraz - szczupak, sandacz, węgorz, karp, leszcz, okoń, płoć i kleń - w wodach nizinnych. Głównymi obszarami występowania ryb wód nizinnych są jeziora i rzeki Niziny Wielkopolsko-Kujawskiej oraz pasa Pojezierzy, zaś ryb wód o charakterze górskim - rzeki karpackie i sudeckie oraz niektóre rzeki województw: koszalińskiego, słupskiego i olsztyńskiego.

Walory myśliwskie mają tereny zasobne w zwierzyinę łowną.

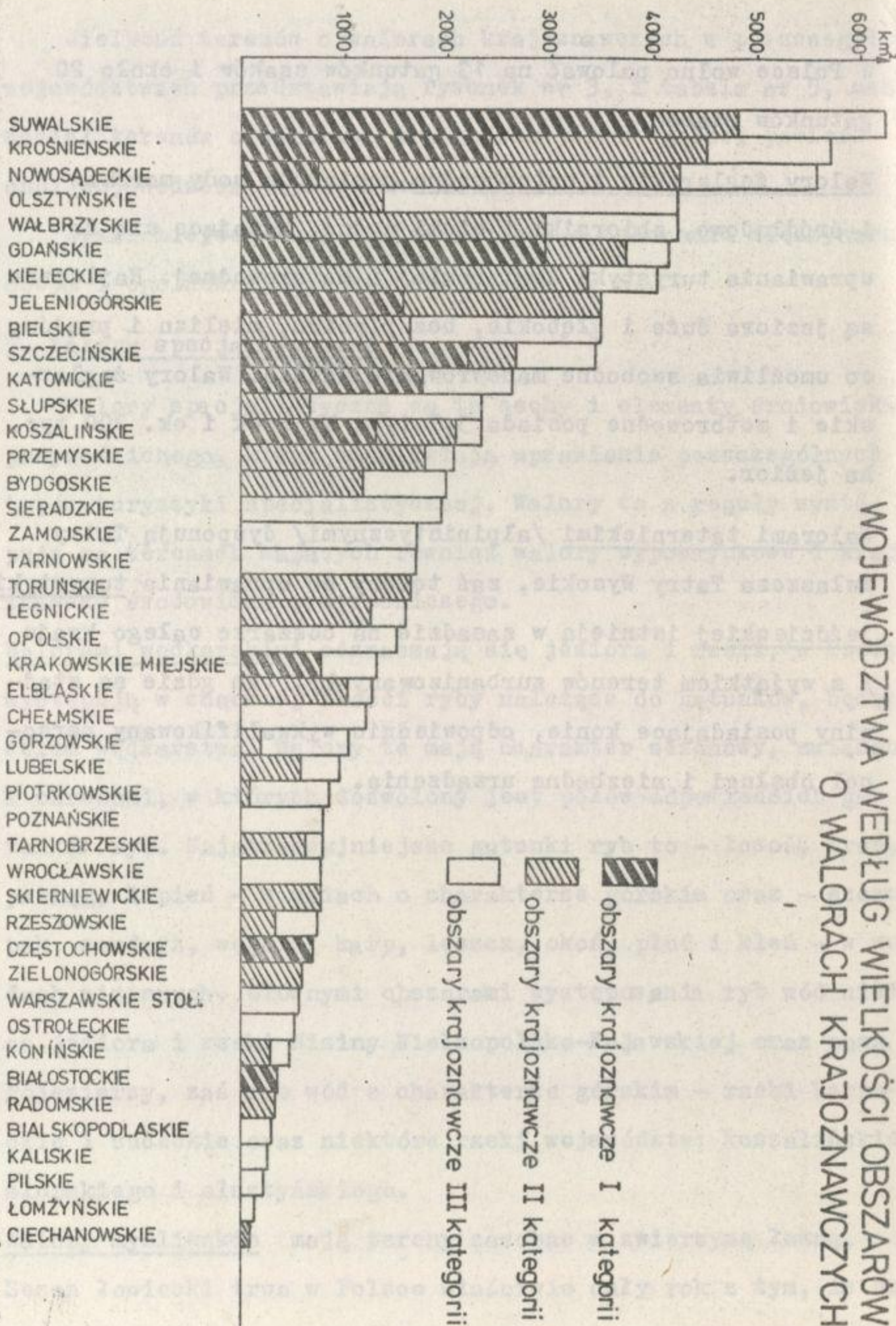
Sezon łowiecki trwa w Polsce właściwie cały rok z tym, że największe nasilenie polowań przypada na sezon jesienno-zimowy.

W Polsce wolno polować na 13 gatunków ssaków i około 20 gatunków ptaków.

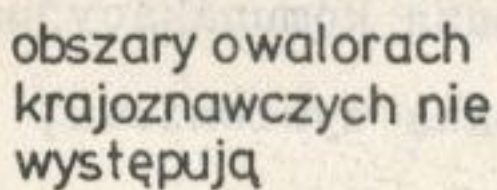
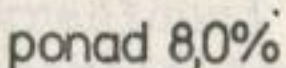
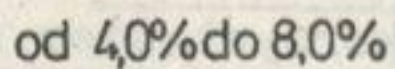
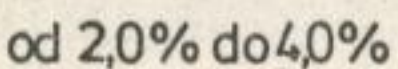
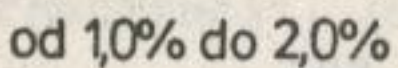
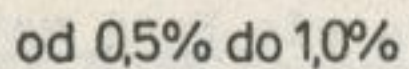
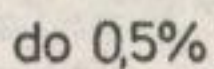
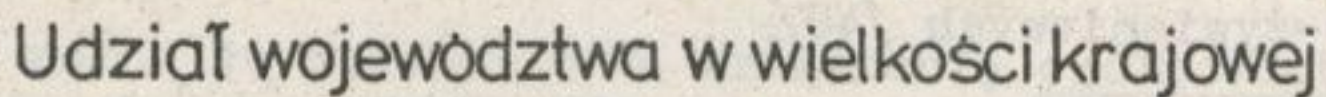
Walory żeglarskie i motorowodne posiadają wody morskie i śródlądowe, zbiorniki i ciekł wodne, nadające się do uprawiania turystyki żeglarskiej i motorowodnej. Najlepsze są jeziora duże i głębokie, bez pływów, mielizn i prądów, co umożliwia swobodne manewrowanie łodzią. Walory żeglarskie i motorowodne posiada 3,7 tys. km rzek i ok. 300 tys. ha jezior.

Walorami taternickimi /alpinistycznymi/ dysponują Tatry zwłaszcza Tatry Wysokie, zaś tereny do uprawiania turystyki jeździeckiej istnieją w zasadzie na obszarze całego kraju /z wyjątkiem terenów zurbanizowanych/, tam gdzie są stadniny posiadające konie, odpowiednio wykwalifikowany personel obsługi i niezbędne urządzenia.

WOJEWÓDZTWA WEDŁUG WIELKOŚCI OBSZARÓW O WALORACH KRAJOZNAWCZYCH

Rys.3

Opr. mgr. B.A. Węgiełek

Rozdział III

Struktura przestrzenna zagospodarowania turystycznego

=====

1. Podstawowe pojęcia

Działalność mająca na celu przystosowanie środowiska geograficznego do potrzeb turystyki nazywa się zagospodarowaniem turystycznym. W zagospodarowaniu turystycznym wyodrębnia się trzy podstawowe dziedziny:

- działalność mającą na celu ochronę i przystosowanie do potrzeb ruchu turystycznego walorów turystycznych, a więc tych elementów środowiska geograficznego, które stanowią właściwy cel przestrzenny wyjazdów turystycznych;
- działalność zmierzającą do zapewnienia możliwości dojazdu /dostępność komunikacyjna/ do obszarów, miejscowości i obiektów stanowiących cel wyjazdów turystycznych;
- działalność zmierzającą do zapewnienia turystom niezbędnych warunków egzystencji w miejscu lub na szlaku będącym celem podróży, głównie dotyczy to wyposażenia w odpowiednie urządzenia usługowe, przede wszystkim w zakresie potrzeb noclegowo-żywieniowych /48/.

Urządzenia umożliwiające zaspokojenie potrzeb związanych z dostaniem się turysty do celu podróży, odżywianiem, noclegiem, korzystaniem z usług nazywa się bazą materialną turystyki.

Podstawowymi elementami tej bazy są:

- baza komunikacyjna,
- baza żywieniowa,

- baza noclegowa,
- baza towarzysząca,

Urządzenia, z których korzystają turyści, ze względu na spełniane przez nie funkcje ogólnogospodarowe dzieli się na turystyczne i paraturystyczne. Podstawowym zadaniem urządzeń turystycznych jest obsługa potrzeb ruchu turystycznego /np. schroniska górskie, wyciągi turystyczne/. Urządzenia, z których turyści korzystają tylko jako jedna z grup użytkowników, to urządzenia paraturystyczne /np. sezonowe schroniska szkolne, internaty, restauracje itp/.

Ze względu na charakterystykę techniczno-ekonomiczną, bazę turystyczną można podzielić na bazę trwałą i lekką. Do bazy trwałej zalicza się urządzenia i obiekty umożliwiające kilkudziesięcioletni okres ich wykorzystania /np. hotele, domy wczasowe, kolejki linowe/, natomiast na bazę lekką składają się obiekty i urządzenia charakteryzujące się sezonowym i najwyżej kilkunastoletnim okresem eksploatacji /np. domki campingowe/.

Biorąc za podstawę możliwości korzystania z urządzeń turystycznych i paraturystycznych przez uczestników ruchu turystycznego można je podzielić na urządzenia ogólnodostępne /np. hotele komunalne i "Orbisu", obiekty zarządzane przez PTTK - schroniska, domy turysty/ i urządzenia środowiskowe /obiekty, z których mogą korzystać tylko osoby będące członkiem określonej organizacji, pracownikiem określonej instytucji lub też posiadające odpowiednie skierowania/.

2. Baza komunikacyjna

Podstawowym zadaniem bazy komunikacyjnej jest zapewnienie łatwego dostępu do miejsc będących punktami docelowymi turystyki pobytowej albo bazami wyjściowymi wędrówek i wycieczek. Ponadto baza komunikacyjna spełnia w obsłudze ruchu turystycznego jeszcze dwie istotne funkcje:

- umożliwia odbywanie wędrówek i wycieczek turystycznych,
- umożliwia zaopatrzenie obiektów i ośrodków turystycznych.

Bazę komunikacyjną tworzą drogi i szlaki komunikacyjne, środki transportu i zaplecze techniczne motoryzacji.

Łącznie elementy te zapewniają tzw. dostępność komunikacyjną, stanowiącą zasadniczy warunek umożliwiający w ogóle zagospodarowanie turystyczne jakiegoś terenu.

Podstawowe znaczenie w obsłudze transportowej turystów ma sieć dróg kołowych i szlaków kolejowych. W 1979 roku ogólna długość linii kolejowych wynosiła 24415 km w tym 6687 km /czyli 27,4 %/ stanowiły linie zelektryfikowane. Średnia gęstość linii kolejowych dla obszaru Polski wynosiła 8,7 km na 100 km². Najwyższe wskaźniki gęstości osiągały województwa: katowickie - 24,1, legnickie - 15,0, wałbrzyskie - 14,5, st. warszawskie - 14,3, jeleniogórskie - 14,2. Najniższe wartości posiadają województwa wschodniej połowy kraju. W wielkościach bezwzględnych największą długość linii kolejowych mają województwa: katowickie, bydgoskie, opolskie i zielonogórskie, a największą długość linii zelektryfikowanych: katowickie - 61 % całej długości linii kolejowych, warszawskie - 89 %, poznańskie - 45 % i częstochowskie - 85 %.

Z punktu widzenia turystyki zasadnicze znaczenie ma system połączeń obszarów wyjściowych /aglomeracje miejsko-przemysłowe/ z rejonami recepcji ruchu, a w warunkach komunikacji tylko kolejowej możliwości bezpośrednich połączeń są ograniczone. Najważniejsze znaczenie dla ruchu turystycznego mają linie kolejowe przebiegające południowo, łączące obszary o najwyższej atrakcyjności turystycznej - nadmorskie, pojezierne i górskie. Badania wykazały, że ruch turystyczny związany z turystyką koncentruje się w Polsce na liniach kolejowych stanowiących około 40 % ogólnej długości linii normalnotorowych w kraju.

Długość dróg kołowych /publicznych/ o twardej nawierzchni wynosiła w 1979 r. 146 911 km, z czego 114 904 km, czyli około 78 % stanowiły drogi o nawierzchni ulepszonej. Średnia gęstość dróg kołowych dla obszaru Polski wyrażała się wartością 47,2 km na 100 km². Gęstość sieci drogowej w Polsce nie jest równomierna. Najgęstsza sieć posiadają województwa: krakowskie - 93,6, tarnowskie - 69,3, bielskie - 64,3, wałbrzyskie 63,8, kieleckie - 63,6, leszczyńskie - 62,6 km na 100 km².

Najrzadsza sieć dróg kołowych o twardej nawierzchni występuje na północnym wschodzie kraju: suwalskie - 31,9, białostockie - 35,3, łomżyńskie - 37,2 i na wschodzie: chełmskie - 35,8 km na 100 km². Ruch turystyczny związany z turystyką urlopową koncentruje się w Polsce na arteriach stanowiących zaledwie około 10 % obecnej sieci dróg o twardej nawierzchni.

Dla ruchu turystycznego istotne znaczenie ma zagospodarowanie szlaków komunikacji drogowej. Najważniejszymi elementami tego zagospodarowania są: przydrożne parkingi, stacje benzynowe, stacje obsługi technicznej, punkty pomocy drogowej itp.

Miarą dostępności komunikacyjnej regionów i miejscowości turystycznych jest stopień pokrycia dróg kołowych liniami regionalnej komunikacji autobusowej. PKS liniami regularnej komunikacji autobusowej pokrywa 73,3 % dróg o nawierzchni twardej. Najwyższe wskaźniki w tym zakresie posiadają województwa: jeleniogórskie, wałbrzyskie, olsztyńskie i słupskie.

Specjalnym rodzajem urządzeń komunikacyjnych ściśle związanym z obsługą ruchu turystycznego są urządzenia transportu liniowego. Dzielią się na dwa podstawowe rodzaje: wyciągi terenowe /szynowe i bezpodporowe/ oraz wyciągi napowietrzne /kabinowe, gondolowe i krzesełkowe/. Lokalizacja tych urządzeń wiąże się głównie z terenami góorskimi, które nie są w wystarczający sposób w nie wyposażone. Do dyspozycji turystów i narciarzy pozostają dwa wyciągi szynowe /na Gubałówkę w Zakopanem i Górę Parkową w Krynicy/, jedna kolej linowa typu kabinowego /na Kasprowy Wierch/ i jedna gondolowa /na Szyndzielnię/. Znacznie gęstsza jest sieć wyciągów krzesełkowych. Największą ilością wyciągów narciarskich i turystycznych /krzesełkowych i bezpodporowych/ dysponuje region Beskidu Śląskiego /Szczyrk, Wisła, Ustron/ rejon Tatr i Podhala / Zakopane, Bukowina/, Beskid Sądecki, Gorce, Karkonosze, / Karpacz, Szklarska Poręba/, Góry Orlickie / Zieleniec, Bieszczady /Ustrzyki Dolne/. W 1979 r. wszystkie kolejki

linowe i wyciągi narciarskie przewiozły 6,1 mln osób / z tego kolejka na Gubałówkę 1,6 mln, na Kasprowy Wierch 710 tys. osób i na Górę Parkową - 762 tys. osób /106/.

3. Baza żywieniowa

Na bazę żywieniową składają się trzy główne rodzaje urządzeń:

- urządzenia gastronomiczne, których zadaniem jest dostarczenie turystom gotowych gorących posiłków, przede wszystkim typu obiadowego,
- urządzenia mające za zadanie zaopatrzenie turystów w artykuły żywnościowe /sklepy detaliczne i kioski spożywcze/,
- urządzenia warunkujące odpowiednie zaopatrzenie zakładów gastronomicznych i detalicznych sklepów spożywczych w masę towarową /zaplecza produkcyjne, magazynowe, transportowe/.

Zaspokajanie potrzeb turystów w zakresie bazy żywieniowej jest jednym z trudniejszych zadań zagospodarowania turystycznego kraju. Trudności te nasilają się tam, gdzie sezon turystyczny jest stosunkowo krótki a napływ turystów w tym czasie bardzo duży. Dla bezpośredniej obsługi turystów zasadnicze znaczenie mają zakłady gastronomiczne i sklepy z artykułami spożywczymi.

W 1979 r. na terenie kraju istniało 24,6 tys. placówek gastronomicznych dysponujących 1 246 tys. miejsc konsumenckich. Na zakład gastronomiczny przypada więc średnio 1437 osób. Rozmieszczenie sieci zakładów gastronomicznych jak i miejsc konsumenckich jest nierównomierne.

Największą ilość placówek gastronomicznych /ponad 1000/ posiada woj. katowickie, warszawskie i gdańskie oraz /ponad 700/ opelskie, bielskie, szczecińskie, a poniżej 150 - białsko-podlaskie, ciechanowskie, łomżyńskie, ostrełęckie i skierniewickie.

Liczba ludności przypadająca na jedno miejsce konsumenne, która w kraju wynosi 8, waha się od 15 osób - woj. jeleniogórskie i 16 osób - bielskie do ponad 50 - województwa ciechanowskie, radomskie, siedleckie, skierniewickie i zamojskie /50/.

Dokładne dane dotyczące ilości miejsc konsumennych w poszczególnych województwach zawiera tabela nr 5.

Sieć handlu uspołecznionego posiada około 182 tys. punktów sprzedaży detalicznej w tym ok. 119 tys. sklepów. Ich ilość i dysproporcje w rozmieszczeniu zbliżone są do sieci zakładów gastronomicznych.

4. Baza noclegowa

Baza noclegowa, zapewniając turystom nocleg i zakwaterowanie wraz z podstawowymi urządzeniami sanitarnymi, jest tym elementem zagospodarowania turystycznego, który z jednej strony warunkuje rozwój funkcji turystycznych w poszczególnych terenach, z drugiej zaś umożliwia uprawianie podstawowych rodzajów turystyki. Z tego względu uważa się bazę noclegową za decydujące ogniwo zagospodarowania turystycznego, co znajduje wyraz między innymi w tym, że wielkość bazy noclegowej jest uznawana za główny wskaźnik zdolności recepcyjnej rejonu,

miejsowości czy szlaku turystycznego, a więc liczby turystów, którą można równocześnie obsłużyć w danym terenie.

W nazewnictwie obiektów bazy noclegowej występuje duża różnorodność. W zasadzie obiekty te dzieli się na dwie grupy: zakłady hotelarskie /hotele, domy wycieczkowe, pensjonaty, schroniska, motele, pokoje gościnne/ i obozowiska turystyczne /campingi, pola biwakowe/.

Ilość miejsc w obiektach turystycznych i wczasowo-wypoczynkowych w 1979 r. przedstawiała się następująco /wg GUS/:

1. Obiekty turystyczne	416 384
------------------------	---------

w tym:

hotele	49 547
--------	--------

motele i domy wycieczkowe	37 537
---------------------------	--------

schroniska	4 346
------------	-------

schroniska młodzieżowe	44 062
------------------------	--------

campingi i pola biwakowe	137 628
--------------------------	---------

pokoje gościnne	114 017
-----------------	---------

inne obiekty	29 247
--------------	--------

2. Obiekty wczasowo-wypoczynkowe	532 861
----------------------------------	---------

w tym:

kwatery prywatne	120 238
------------------	---------

Jak z powyższego wynika, w 1979 r. w Polsce było ogółem prawie 950 tys. miejsc noclegowych.

Podstawowe znaczenie dla recepcji ruchu turystycznego zwłaszcza w niezorganizowanych formach ma ogólnodostępna baza noclegowa. Tworzą ją hotele, motele, domy wycieczkowe, schroniska, campingi i pola biwakowe oraz pokoje gościnne.

W strukturze przestrzennej tej bazy obserwuje się wyraźną koncentrację w kilku województwach oraz znaczne niedoinwestowanie w innych. Wyróżniają się szczególnie województwa: suwalskie - 36,9 tys. miejsc, nowosądeckie - 31,0, szczecińskie - 25,7, warszawskie - 22,6. Ponad 15 tys. miejsc noclegowych posiadają województwa: gdańskie, miejskie krakowskie, olsztyńskie. Mniej niż 1,5 tys. miejsc mają: białoskopodlaskie, chełmskie, ciechanowskie, łomżyńskie, ostrołęckie, sieradzkie, skierniewickie, zamojskie /50/.

W strukturze bazy otwartej /ogólnodostępnej/ dominują miejsca noclegowe w obozowiskach /pola namiotowe i campingi/ oraz pokoje gościnne. Łącznie oba te rodzaje bazy noclegowej skupiały w 1979 r. 60,5 % ogółu miejsc w otwartej bazie noclegowej.

Strukturę bazy ogólnodostępnej w 1979 r. /wg GUS/ ilustruje poniższe zestawienie:

- hotele	11,9 %
- motele i domy wycieczkowe	9,0 %
- schroniska	1,0 %
- schroniska młodzieżowe	10,6 %
- campingi i pola biwakowe	33,1 %
- pokoje gościnne	27,4 %
- inne obiekty	7,0 %

Hotele i domy wycieczkowe są zakładami zlokalizowanymi w miastach albo w ich pobliżu, mieszczącymi się w pomieszczeniach budownictwa trwałego oraz wyposażonymi w niezbędne urządzenia sanitarne. Motele to zakłady noclegowe przystosowane do obsługi turystów zmotoryzowanych, zlokalizowane

poza miejscowościami przy drogach samochodowych. Znaczny procent miejsc hotelowych koncentruje się w województwie stołecznym i w Warszawie - 6,8 tys., miejskim krakowskim - 4,6 tys., woj. wrocławskim - 2,3 tys., poznańskim - 3,3 tys., katowickim 2,6 tys. Miejsce w motelach i domach wycieczkowych najwięcej ma województwo stołeczne warszawskie - 2,7 tys., gdańskie - 2,5 tys., wałbrzyskie i bielskie - 2,2, krośnieńskie - 2,0, lubelskie 1,6 i miejskie krakowskie 1,3 /106/

Schroniska są zakładami noclegowymi lokalizowanymi poza miastem na terenach powyżej 600 m nad poziomem morza i przeznaczonymi w zasadzie do zakwaterowania turystów górskich. Ilość miejsc noclegowych wynosi około 4,3 tys., z tego najwięcej jest w nowosądeckim - 1,5 tys. bielskim - 1,0, jeleniogórskim - 0,8, wałbrzyskim - 0,5 /106/

Podstawową bazę dla rozwoju turystyki szkolnej stanowi sieć schronisk szkolnych urządzanych przeważnie w szkołach i internatach w okresie wakacji. Schronisk szkolnych czynnych przez cały rok jest niewiele i znajdują się one w dużych miastach - w centrach ruchu krajoznawczego. Struktura przestrzenna schronisk młodzieżowych odpowiada w przybliżeniu randze walorów turystycznych poszczególnych województw. Największą ilość miejsc mają województwa: nowosądeckie - 2,2 tys., szczecińskie - 2,1, wałbrzyskie i olsztyńskie - 1,8 i krośnieńskie - 1,7, krakowskie, gdańskie, opolskie po 1,5 kieleckie oraz poznańskie i suwalskie po 1,4 tys.

Rozmieszczenie obozowisk turystycznych wynika z jednej strony z atrakcyjności turystycznej określonych regionów

i tras turystycznych, z drugiej zaś wiąże się z długością sezonu turystycznego. Dominują te województwa, w których sezon ogranicza się do miesięcy letnich a więc: suwalskie - 29,6 tys. miejsc, szczecińskie - 12,6 tys., olsztyńskie - 10,0 tys. koszalińskie i gdańskie - 7,6 tys.

Obiekty wczasowo-wypoczynkowe obejmują domy wypoczynkowe Funduszu Wczasów Pracowniczych oraz zakładów pracy. Bazę materialną FWP stanowią w znacznej większości obiekty wybudowane w okresie międzywojennym. Wyposażenie jej jest skromne, ale wygodne. Domy FWP są zlokalizowane we wszystkich ważniejszych miejscowościach wypoczynkowych w Polsce.

Zakładowe domy wypoczynkowe to obiekty, które zostały wybudowane lub zaadaptowane na cele turystyczne w ostatnim dwudziestoleciu przez pojedyncze zakłady pracy, zjednoczenia, resorty i związki zawodowe dla swoich pracowników i ich rodzin. Stan techniczny i standard wyposażenia domów zakładowych jest bardzo zróżnicowany.

W strukturze przestrzennej miejsc wczasowo-wypoczynkowych dominują województwa nadmorskie i górskie. Najwięcej miejsc mają: szczecińskie - 67,5 tys., koszalińskie 65,9 tys., gdańskie - 65,0, nowosądeckie - 50,4 tys., bielskie - 30,4 tys., słupskie - 29,6 tys., elbląskie - 24,7 tys., suwalskie - 22,5 tys. olsztyńskie i wałbrzyskie po 15,7 tys., jeleniogórskie - 17,7 tys. /106/.

W minionym dziesięcioleciu rozwinęło się w kraju budownictwo prywatnych domów letniskowych /tzw. drugich mieszkań/.

Na obszarach wiejskich kraju jest ich około 20 tys. w 545 miejscowościach /46/.

Układ sieci miejscowości z domami letniskowymi wyznacza dwojaki typ organizacji przestrzennej: rozproszenie na terenie całego kraju z uwzględnieniem wszystkich typów krajobrazu oraz koncentrację w pobliżu dużych skupisk ludności wiejskiej ze szczególnym natężeniem w promieniu do 60 km od centrum układu.

Największa koncentracja wsi z domami letniskowymi występuje w okolicach Warszawy, Łodzi, aglomeracji GOP, Krakowa i Gdańska, pozostałe obszary kraju charakteryzuje większe rozproszenie zabudowy.

Miejscowości z domami letniskowymi w pobliżu Warszawy koncentrują się przede wszystkim na północ od miasta, nad Zalewem Zegrzyńskim oraz nad Wkrą /woj. stołeczne, ostrołęckie, siedleckie, ciechanowskie/. Wokół Łodzi znajdują się one na leśnych obszarach na północ od miasta /w granicach województwa/ i na wschód oraz południowy wschód /woj. piotrkowskie/. W pobliżu GOP-u i Krakowa występuje nieco inny typ organizacji przestrzennej - dość znaczny stopień rozproszenia górskich i podgórskich wsi, w których znajdują się domy letniskowe. W pasie pojezierzy zachodni obszar koncentracji obejmuje Pojezierze Kaszubskie i Równinę Charzykowską /woj. gdańskie/, a rejon wschodni obejmuje środkową część woj. olsztyńskiego. Pozostałe obszary o większej koncentracji to: okolice Suwałk, Radomia, Kielc. W 8 województwach nie zanotowano żadnych obiektów pełniących funkcje drugich domów.

Liczba miejscowości z domkami letniskowymi największa była w woj. olsztyńskim /69/, gdańskim /67/, nowosądeckim /40/, bielskim /37/. Ponad 20 miejscowości znajduje się w woj. bydgoskim, ciechanowskim, łódzkim, ostrołęckim, piotrkowskim, siedleckim, warszawskim. W w/w 10 województwach koncentrowało się 70 % miejscowości z domkami letniskowymi w Polsce.

W celu prześledzenia zmian w strukturze przestrzennej turystycznej bazy noclegowej w ostatnich 10-ciu latach przedstawia się poniższe dane dla roku 1970 zebrane w Instytucie Turystyki. /112/.

Tematyczna baza noclegowa w Polsce obejmowała w tym czasie 799 161 miejsc, z tego:

- w obiektach trwałych, czynnych przez cały rok	190 617
- w obiektach trwałych, czynnych tylko latem	271 327
- w obiektach lekkich	267 350
- na campingach i polach namiotowych	69 867

Dominującą pozycję uzyskały cztery województwa nadmorskie i cztery górskie. W kolejności są to województwa: szczecińskie - 92,0 tys., koszalińskie - 64,0 tys., nowosądeckie - 59,6 tys., gdańskie - 56,8 tys., bielskie - 40,9 tys., jeleniogórskie - 40,6 tys., wałbrzyskie - 37,8 tys., słupskie - 32,1 tys. miejsc. Województwa te obejmowały łącznie ok. 53 % całej bazy noclegowej w Polsce. Z województw liczących powyżej 20 tys. miejsc wymienić jeszcze można suwalskie, olsztyńskie, elbląskie i warszawskie.

W sezonie zimowym 1970 r. największą ilość czynnych miejsc noclegowych miały województwa: nowosądeckie - 31,6 tys., jelen

górskie - 24,4 tys., bielskie - 20,4 tys., wałbrzyskie - 20,3 tys. miejsc.

Łącznie województwa te grupują ponad 50 % całej bazy noclegowej czynnej w zimie. Największe zagęszczenie /relacja liczby miejsc noclegowych do powierzchni województw/ wykazują województwa: bielskie - 1104 miejsc noclegowych na 100 km², nowosądeckie - 1069, szczecińskie - 922, jeleniogórskie - 908, gdańskie - 769 i koszalińskie - 755. Średnie zagęszczenie bazy noclegowej wynosiło 255 miejsc na 100 km². Zagęszczenie wyższe od średniej krajowej występowało ponadto w woj. warszawskim - 606, łódzkim - 465, krakowskim - 333, słupskim - 431 i suwalskim - 282.

Zagęszczenie w układzie poszczególnych jednostek geograficznych przedstawia się następująco:

a/ najintensywniej zagospodarowane są /ponad 1000 miejsc noclegowych na 100 km²/:

- pas wybrzeża,
- rejony górskie: Karkonosze, Góry Wałbrzyskie, pasma uzdrowiskowe Ziemi Kłodzkiej, część zachodnia Beskidu Śląskiego, rejon Babiej Góry, Tatry, Pieniny i pasmo uzdrowisko Beskidu Sądeckiego,
- kilkadziesiąt pojedynczych miejscowości wypoczynkowych na obszarze pojezierzy,
- pojedyncze miejscowości na pozostałym obszarze Polski /najważniejsze miejscowości krajoznawcze i uzdrowiska, a także szereg miejscowości wypoczynkowych/,

b/ obszary zagospodarowane mniej intensywnie, lecz powyżej przeciętnej krajowej /250-1000 miejsc noclegowych na 100 km²/:

- szereg niewielkich, ale licznych obszarów na pojezierzach,
- na obszarach górskich: pozostała część Beskidu Śląskiego i Beskidu Żywieckiego,
- na pozostałym obszarze kraju pojedyncze miejscowości krajoznawcze i wypoczynkowe,

c/ obszary stosunkowo słabo zagospodarowane /poniżej przeciętnej krajowej, 100-250 miejsc noclegowych na 100 km²/

- dość liczne, stanowią uzupełnienie dwóch pierwszych kategorii obszarów. Widać to zwłaszcza w Sudetach i na pojezierzach, gdzie tworzą jakby tkanę łączną między obszarami intensywniej zagospodarowanymi, w rezultacie można mówić o występowaniu tam większych rejonów turystycznych /54/.

Według danych Instytutu Turystyki zebranych w podobny sposób dla roku 1976, ilość miejsc noclegowych w Polsce /bez kwater prywatnych i kolonii w obiektach szkolnych/ wynosiła 921 434. Z tego 250 804, czyli 27,2 % stanowiła baza całoroczna.

Przeważały w dalszym ciągu województwa nadmorskie i górskie z tym jednak, że coraz bardziej są zauważalne województwa pojezierne. Wielkość bazy według kolejności wynosiła: szczecińskie - 95,1, koszalińskie - 90,0, nowosądeckie - 74,0, gdańskie - 54,8, suwalskie - 44,2, bielskie - 44,1, jeleniogórskie - 40,0, wałbrzyskie - 36,8 tys. miejsc. Udział wielkości bazy w/w ośmiu województw do bazy całego kraju wynosi 50,8 %. Z województw liczących powyżej 30 tys. miejsc wymienić

olsztyńskie - 32,6, słupskie - 33,6, wałbrzyskie - 36,8 tys.

W sezonie zimowym najwięcej miejsc czynnych miały województwa: nowosądeckie - 37,1, bielskie - 27,6, jeleniogórskie 26,0, wałbrzyskie - 24,6. Znajduje się w nich 46 % całej bazy noclegowej czynnej w zimie.

Wielkość turystycznej bazy noclegowej w 1980 r. wg GUS przedstawia tabela nr 5.

5. Baza towarzysząca

W skład bazy towarzyszącej wchodzi cztery główne rodzaje urządzeń:

- urządzenia umożliwiające turystom korzystanie z walorów turystycznych danego terenu /plaże, ścieżki spacerowe, narciarskie trasy zjazdowe, place gier, ośrodki zwiedzania zabytków itp./,
- urządzenia rozrywkowe /lokale gastronomiczne, rozrywkowe, świetlice, kluby, kina, teatry, biblioteki/,
- urządzenia usługowe /usługi porządkowe i bezpieczeństwa - MO, GOPR, WOPR, szewskie, krawieckie, pralnie, łączności, ochrona zdrowia itp./,
- urządzenia ułatwiające uprawianie turystyki /biura turystyczne i zakwaterowań, informacja turystyczna, wypożyczenie sprzętu itp./.

6. Ważniejsze trasy i szlaki turystyczne

Trasa turystyczna to droga o znaczeniu ogólnogospodarczym, wchodząca w skład ogólnej sieci transportu/ drogowego, kolejowego, wodnego lub lotniczego/, po której odbywa się

ruch turystyczny pomiędzy ośrodkami miejskimi a regionami i miejscowościami turystycznymi.

Trasy turystyczne spełniają funkcje dojazdowe lub transytowe. Z uwagi na rolę, jaką spełniają w sieci transportu i obsłudze ruchu turystycznego - trasy i szlaki mogą mieć znaczenie międzynarodowe, ogólnokrajowe, regionalne.

Szlak turystyczny, to droga spełniająca funkcje ogólnogospodarcze łącząca regiony, obszary, miejscowości lub pojedyncze obiekty w atrakcyjny ciąg krajoznawczy.

Występuje również drugi rodzaj szlaków turystycznych tzw. szlaki turystyki kwalifikowanej. Jest on trwale oznakowany lub opisany, względnie jest zwyczajowo przyjętym ciągiem turystycznym przebiegającym przez obszary o specjalistycznych walorach umożliwiających uprawianie turystyki kwalifikowanej /wodnej, górskiej itp/.

Trasy o znaczeniu międzynarodowym przebiegają po drogach kołowych i liniach kolejowych łączących Polskę z innymi krajami, prowadzą najczęściej od przejścia granicznego do przejścia - stąd też ich międzynarodowe znaczenie.

Wśród linii kolejowych międzynarodowe znaczenie turystyczne posiadają trasy:

a/ Berlin - Kunowice - Poznań - Kutno - Warszawa - Terespol -

Moskwa,

b/ Drezno - Zgorzelec - Wrocław - Kraków - Medyka - Lwów,

c/ Praga - Międzylesie - Wrocław - Warszawa - Kuźnica Biało-
stocka - Leningrad.

Sieć międzynarodowych połączeń kolejowych uzupełniają linie z Wiednia przez Zebrzydowice do Warszawy i z Krakowa przez Leluchów do Budapesztu.

Spośród 10 dróg międzynarodowych, 4 mają charakter turystyczny, 4 docelowy i 2 łącznikowy. Trasami tranzytowymi są:

E - 8 Londyn - Haga - Berlin - Świecko - Świebodzin - Poznań
- Łowicz - Warszawa - Terespol - Mińsk - Moskwa,

E - 12 Paryż - Praga - Kudowa Słone - Kłodzko - Wrocław -
Łódź - Łowicz - Warszawa - Białystok - Kuźnica - Leningrad,

E - 14 Triest - Linz - Praga - Jakuszyce - Jelenia Góra -
Zielona Góra - Szczecin - Świnoujście /prom do Ystad/,

E - 22 Berlin - Olszyna - Wrocław - Opole - Kraków - Rzeszów
- Przemyśl - Medyka - Lwów.

Drogami docelowymi są:

E - 7 Rzym - Wiedeń - Cieszyn - Kraków - Radom - Warszawa,

E - 16 Bratysława - Cieszyn - Katowice - Piotrków Trybunalski
Łódź - Toruń - Świecie - Gdańsk,

E - 74 Berlin - Szczecin,

E - 81 Lwów - Rawa Ruska - Zamość - Lublin - Warszawa - Elbląg
Gdańsk.

Drogi łącznikowe to:

E - 82 Piotrków Trybunalski - Tomaszów Mazowiecki - Warszawa,

E - 83 Jelenia Góra - Wrocław - Poznań - Bydgoszcz - Świecie.

Trasy o ruchu ogólnokrajowym łączą miasta wojewódzkie i inne większe miejscowości oraz ośrodki przemysłowe.

Trasy o znaczeniu regionalnym zapewniają dostępność do miejscowości turystycznych lub umożliwiają dojazd do najbardziej atrakcyjnych terenów w obrębie danego regionu.

Wiele dróg o znaczeniu ogólnokrajowym i regionalnym spełnia funkcje atrakcyjnych tras z racji ich walorów widokowych. Do tego typu tras zaliczyć m.in. można:

W Karpatach:

- Kraków - Myślenice - Zakopane,
- Zakopane - Poronin - Bukowina Tatrzańska - Łysa Polana,
- Żywiec - Rabka - Limanowa - Nowy Sącz - Gorlice - Jasło - Krosno - Sanok - Ustrzyki Dolne,
- Nowy Targ - Czorsztyn - Krościenko - Szczawnica - Nowy Sącz,
- Nowy Sącz - Piwniczna - Muszyna - Krynica - Nawojowa - Nowy Sącz,
- Lesko - Ustrzyki Dolne - Ustrzyki Górne - Cisna - Lesko,
- Bielsko - Szczyrk - Wisła - Ustroń, Bielsko.

W Sudetach:

- Bystrzyca Kłodzka - przeł. Spalona - Zieleniec - Duszniki - Kudowa Zdrój - Karłów - Radków - Wambierzyce,
- Jelenia Góra - Karpacz - Sobieszów - Szklarska Poręba - Świeradów Zdrój,
- Paczków - Złoty Stok - Łądek Zdrój - Stronie Śląskie - Międzygórze - Bystrzyca Kłodzka.

na obszarze Wyżyn:

- Kraków - Ojców - Pieskowa Skała - Olkusz - Ogrodzieniec
- Żarki - Olsztyn - Częstochowa,
- Puławy - Kazimierz Dolny - Nałęczów,
- Kielce - Św. Katarzyna - Św. Krzyż - Bodzentyn - Nowa Słupia,

na Pojezierzach:

- Wejherowo - Kartuzy - Kościerzyna,
- Koszalin - Szczecinek,
- Kołobrzeg - Połczyn-Zdrój - Czaplinek - Wałoz,
- Iława - Ostróda - Olsztyn - Mikołajki - Ełk - Augustów.

Szlaki turystyki pieszej. Znakowane szlaki turystyczne przeznaczone dla turysty pieszego wyznaczają się przez większe i ciekawsze zespoły leśne /parki narodowe, rezerваты/ tereny o zróżnicowanej rzeźbie, zespoły leśne w pobliżu miast i miejscowości wypoczynkowych, tereny trudne do przebycia tak, aby łączyły one najciekawsze obiekty i miejscowości w atrakcyjny ciąg krajoznawczy.

Obeenie na terenie kraju wyznaczonych jest około 26,5 tys. km. szlaków pieszych /dwa razy więcej niż w końcu lat 60-tych /33,58/. Rozmieszczenie ich jest bardzo nierównomierne. Są województwa, gdzie długość szlaków wynosi ponad 1000 km /nowosądeckie, bielskie, wałbrzyskie, bydgoskie, pilskie, poznańskie/, ale są i takie, gdzie nie ma ich prawie wcale /siedleckie, włocławskie, ciechanowskie, ostrołęckie/. Ogólnie można powiedzieć, że dysproporcje w rozmieszczeniu występują pomiędzy obszarami góorskimi Polski południowej a resztą kraju. Pięć województw górskich posiada 6,8 tys. km szlaków /25,5 %/ długości wszystkich szlaków kraju/. Z województw pojeziernych wyróżniają się: bydgoskie, pilskie, poznańskie a z wyżynnych - kieleckie i zamojskie.

Przyjmuje się, że długość znakowanych i utrzymywanych szlaków turystyki pieszej jest dobrym miernikiem dla scharakteryzowania stanu i postępu w zakresie upowszechniania

turystyki w ogóle, a kwalifikowanej w szczególności. Jak to zagadnienie przedstawia się w poszczególnych województwach, wynika z tabeli nr 5.

Znaki szlaków pieszych posiadają następujące barwy: czerwony /szlaki główne/, niebieski, żółty, zielony /inne szlaki/, czarny /szlaki krótkie, łącznikowe/. Szlaki podmiejskie, spacerowe znakuje się z reguły kolorem żółtym.

Szlaki turystyki narciarskiej prowadzą przez najatrakcyjniejsze tereny zarówno górskie jak też nizinne. W górach wyróżnia się tzw. szlaki podejściowe, grzbietowe i zjazdowe /nartostrady/. Szereg szlaków narciarskich wykorzystuje znakowane drogi letnie, inne są specjalnie wytyczane dla potrzeb turystyki narciarskiej. Gęsta sieć szlaków narciarskich występuje w Sudetach, Beskidach Zachodnich i Tatrach. Na pozostałym obszarze kraju szlaki narciarskie znajdują się na Suwalszczyźnie, w Górach Świętokrzyskich i na Pojezierzu Kaszubskim.

Ogólna długość szlaków turystyki wodnej wynosi w Polsce 11,6 tys. km. Z tego 7,8 tys. km /6,8%/ stanowią szlaki kajakowe a 3,8 tys. km szlaki żeglarskie. Najatrakcyjniejsze szlaki to te, które mają czyste wody i powietrze, malownicze położenie, zróżnicowane i dostępne brzegi, przepływają przez tereny zalesione o małej gęstości zaludnienia i zabudowy. Te właśnie szlaki o najwyższych walorach mają 1614 km długości, co stanowi 14 % szlaków wodnych kraju./20/ Są to szlaki:

Dunajca: Nowy Targ - Czorsztyn - Krościenko - Nowy Sącz -
Rożnów - Wisła - długość 199 km,
Popradu: Muszyna - Dunajec - długość 54 km,

Wielkich Jezior
Mazurskich

Węgorzewo - Giżycko - Mikołajki - Nida -
Ruclane - Jabłoń - długość 110 km, oraz
Giżycko - Okartowo - długość 30 km i Kanał
Jegliński - Pisz - długość 20 km,

Krutyni:

Sorkwity - Spychowo - Zgon - Ukta - Nowy
Most - Kamień - długość 90 km,

Czarnej Hańzozy:

Jez. Wigry - Wysoki Most - Frącki - Jałowy
Róg - Kanał Augustowski - długość 51 km,

Kanału Augus-
towskiego:

Rygoł - jez. Necko - Biebrza - długość 70 km,

Jezior Brod-
nickich:

Tama Brodzka - jez. Bachotek - jez. Ciche
- jez. Łaki - Brodnica - długość 48 km,

Jezior
Iławskich:

Ostróda - Miłomłyn - Iława - długość 46 km,

Kanału War-
mińskiego:

Ostróda - Elbląg - długość 77 km,

Brdy:

Nowa Brda - Charzykowy - Swornigacie -
Rytel - Rudzki Most - Koronowo - Bydgoszcz,
długość 208 km,

Wdy:

Lipusz - Wdzydze Kiszewskie - Czarna
Woda - Wda - Mały Tleń - Żur - Przechowo -
Wisła - dł. 194 km,

Drawy:

Stare Drawsko - Czaplinek - Złocieńiec -
Drawsko Pomorskie - jez. Lubie - jez. Pro-
styń - Drawno - Sitnica - Noteć - dł. 194 km

Raduni:

jez. Raduńskie - jez. Kłodno Białe - jez.
Ostrzyokie - Motława - dł. 97 km,

Pasłęki: jez. Morąg - Zalew Wiślany - dł. 156 km.

Rozdział IV

Ruch turystyczny

=====

1. Definicja i struktura ruchu turystycznego

Ruch turystyczny jest to zjawisko społeczne polegające na fizycznym, czasowym przemieszczaniu się rzesz ludzkich z miejsc ich stałego pobytu w inne miejsca - nie w celach zarobkowych. U jego podstaw tkwi społeczna potrzeba szukania określonych form spędzania wolnego od pracy czasu.

Wg. O. Rogalewskiego /48/ migracje turystyczne /ruch turystyczny/ są to podróże, jakie ludzie odbywają poza miejscami swego stałego zamieszkania w celach:

- wypoczynkowych - dla regeneracji sił fizycznych i psychicznych,
- poznawczych - dla rozszerzenia i pogłębienia znajomości świata,
- realizacji zamiłowań do pewnych form turystyki wymagających odpowiednich umiejętności i sprzętu oraz posiadania specjalnych uprawnień formalnych /np. wędkarstwo, myślistwo, żeglarstwo, alpinizm itp/,

Na tej podstawie migracje turystyczne można podzielić na trzy podstawowe typy:

- turystykę wypoczynkową,
- turystykę krajoznawczą,
- turystykę specjalistyczną /kwalifikowaną/.

Innym kryterium podziału ruchu turystycznego jest długość przebywania turysty poza miejscem zamieszkania.

Mówi się o:

- turystyce długookresowej, która dotyczy zazwyczaj okresów urlopów czy wakacji oraz
- turystyce krótkookresowej - odnoszącej się do czasu wolnego od pracy poza urlopem czy wakacjami.

W praktyce statystycznej, zwłaszcza w zakresie ruchu krajowego, stosowany jest często podział oparty na zintegrowanym kryterium: czasu przeznaczonego dla celów turystycznych oraz sposobu jego wykorzystania. Na tej podstawie wyróżnia się:

- turystykę pobytową - długotrwałe wyjazdy /ponad 7 dni/ w okresach urlopów czy wakacji, mające z reguły charakter stacjonarny,
- turystykę wędrowną - długotrwałe wędrówki ze stałą zmianą miejsca pobytu,
- wypoczynek świąteczny - krótkotrwały /1-2 dni/, wypoczynek związany z rekreacją w dniach wolnych od pracy poza urlopem czy wakacjami, często określany jako ruch weekendowy,
- wypoczynek w dniach pracy - wypoczynek w dni powszednie w godzinach wolnych od pracy,
- turystykę krajoznawczą - krótkotrwałe wycieczki w celu zwiedzania interesujących obiektów, miejscowości, uczestniczenia w imprezach,
- turystykę kwalifikowaną - uprawianą w różnych zakresach czasowych, wymagającą specjalnych umiejętności, sprzętu, kondycji, związaną z zamiłowaniem do pewnych dyscyplin znajdujących się już w kategoriach sportowych.

Ze względu na zasięg geograficzny i kierunki migracji wyróżnia się ruch turystyczny:

- krajowy, w którym można wyodrębnić trzy zasięgi przestrzenno-lokalny, regionalny i międzyregionalny,
- zagraniczny - przejazdowy i wyjazdowy z podziałem według krajów pochodzenia i krajów docelowych.

2. Struktura przestrzenna ruchu turystycznego

Strukturę przestrzenną ruchu turystycznego można rozpatrywać w rozbiciu na strefy turystyczne i województwa. Rozmiary ruchu turystycznego w poszczególnych strefach turystycznych według uczestników i turystodni przedstawiają tabele nr 1,2. Z prezentowanych tam danych wynika, że globalna liczba uczestników turystyki urlopowo-wakacyjnej wyniosła w r. 1978 53.141 tys. osób i 495.141 tys. turystodni.

Na tę wielkość składały się:

turystyka pobytowa	16.678 tys. osób	-	283.403 tys. turystodni
turystyka wycieczkowa	36.463 tys. osób	-	212.738 " "

Należy dodać do tego turystykę związaną z wypoczynkiem po pracy w ilości: 89.613 tys. osób - 114.719 tys. turystodni, a uzyskamy globalną wielkość ruchu turystycznego w r. 1978 w Polsce w ilości: 142.759 tys. osób i 609.860 tys. turystodni. Omówienia wymagają poszczególne rodzaje ruchu turystycznego w przekroju regionalnym.

2.1. Turystyka pobytowa

Turystyka pobytowa obejmuje wczasy FWP lub zakładowe, przeby-

wanie w sanatoriach i prewentoriach, na kolonii, na młodzieżowych obozach stałych i biwakach młodzieżowych, a wreszcie wyjazd do rodzin lub znajomych, wynajem kwater prywatnych oraz zorganizowanie sobie noclegu na dłuższy czas we własnym zakresie.

Najważniejszą rolę w turystyce pobytowej odgrywają 4 województwa górskie, gdzie pobyty trwają prawie cały rok oraz trzy województwa nadmorskie i jedno pojezierne. Łącznie koncentruje się w nich około 53 % ruchu pobytowego.

Największy udział /w odsetkach/ w stosunku do całego kraju w turystyce pobytowej w 1978 r. miały następujące województwa:

	uczestnicy	turystodni
- nowosądeckie	11,7	11,4
- bielskie	7,6	6,3
- szczecińskie	7,3	7,4
- gdańskie	7,2	6,9
- koszalińskie	6,7	7,1
- jeleniogórskie	5,1	4,5
- wałbrzyskie	4,9	5,3
- suwalskie	4,0	3,9

Udział w wysokości ponad 2% ruchu turystycznego kraju miały jeszcze województwa: bydgoskie, kieleckie, krośnieńskie, olsztyńskie, słupskie a mniejszy niż 1 % - 23 województwa w tym 8 mniej niż 0,5 % - białkopodlaskie, chełmskie, ciechanowskie, legnickie, łomżyńskie, miejskie łódzkie, przemyskie, skierniewickie.

2.2. Turystyka wycieczkowa

Turystyka wycieczkowa obejmuje wykorzystanie obiektów turystycznych /hotel, motel, dom wycieczkowy, pole biwakowe, camping, pokoje gościnne/, uczestnictwo w półkoloniach, w małych formach wczasów dla dzieci i młodzieży, w ośrodkach wycieczkowych dla dzieci ze wsi, a także wyjazdy na wycieczki indywidualne lub w małych grupach.

Rozkład przestrzenny ruchu wycieczkowego wskazuje na ważną rolę w tym ruchu wielkich centrów krajoznawczych, w których występuje duże nagromadzenie obiektów o wybitnych walorach krajoznawczych.

Największy udział /w odsetkach/ w krajowym ruchu wycieczkowym w 1978 r. miały województwa:

	uczestnicy	turystodni
- stołeczne warszawskie	11,2	11,4
- nowosądeckie	8,3	7,6
- miejskie krakowskie	7,7	7,0
- gdańskie	6,8	6,2
- katowickie	5,0	5,1
- szczecińskie	4,4	4,5
- poznańskie	4,2	4,1
- bielskie	3,7	4,0
- wałbrzyskie	3,6	1,0
- jeleniogórskie	3,5	3,3
- olsztyńskie	3,3	3,5
- kieleckie	3,1	3,9

Ponad 2 % wielkości tego ruchu koncentrowało się ponadto w województwach: bydgoskim, krośnieńskim, toruńskim i wrocławskim.

2.3. Turystyka urlopowo-wakacyjna i wypoczynek po pracy

W turystyce urlopowo-wakacyjnej/turystyka pobytowa i wy-
cieczki/ wyróżniają się następujące województwa:

	uczestnicy	turystodni
- nowosądeckie	9,4	9,8
- stołeczne warszawskie	8,5	5,9
- gdańskie	6,9	6,6
- miejskie krakowskie	5,7	3,8
- szczecińskie	5,3	6,1
- bielskie	4,9	5,4
- jeleniogórskie	4,0	4,0
- wałbrzyskie	4,0	4,2
- katowickie	3,9	3,2
- poznańskie	3,4	2,7
- kieleckie	3,0	3,5
- koszalińskie	3,0	4,6
- olsztyńskie	3,0	3,0

Podstawowe wielkości turystycznego ruchu urlopowo-wakacyjnego wg województw przedstawia tabela nr 5.

Największy udział w turystycznym wypoczynku po pracy mają województwa z dużymi skupiskami ludności miejskiej.

Zdecydowanie dominuje województwo katowickie - 11,8 ruchu krajowego w tym zakresie a kolejne miejsca zajmują: stołeczne warszawskie - 7,4 %, gdańskie - 4,2 %, łódzkie - 3,7 % krakowskie - 3,4 %, poznańskie - 3,6 % i wrocławskie - 3,2 %.

Rozdział V

Strefy i regiony turystyczne Polski

=====

Szczegółowa analiza różnorodnych czynników współdziałających w kształtowaniu funkcji turystycznych tj. terenów z walorami, wielkości i charakteru zagospodarowania, nasilenia i struktury ruchu turystycznego oraz dostępności komunikacyjnej, pozwoliła wydzielić na obszarze kraju 5 stref z 34 regionami turystycznymi:

Region turystyczny jest to obszar o pewnych jednorodnych cechach środowiska fizyczno-geograficznego, atrakcyjny z punktu widzenia walorów, odpowiednio zagospodarowany, do którego kieruje się ruch turystyczny. Jest więc to twór przestrzenny oparty na przesłankach wynikających z walorów środowiska naturalnego oraz działalności społeczno-ekonomicznej. Regiony wykazują znaczne zróżnicowanie wewnętrzne, co stwarza podstawę do wydzielenia w ich obrębie mniejszych jednostek przestrzennych obszarów turystycznych. Przyjęte na rysunku nr 6 granice regionów należy rozumieć jako strefy rozgraniczenia różniących się pod względem funkcjonalnym obszarów.

Podział Polski na strefy i regiony turystyczne przedstawia się następująco: /patrz rysunki nr 5 i 6/

A. Turystyczna strefa nadmorska

1. Region Wybrzeża Zachodniego
2. Region Wybrzeża Środkowego
3. Region Wybrzeża Wschodniego

B. Turystyczna strefa pojezierna

4. Region Pojezierza Myśliborskiego
5. Region Pojezierza Wałeckiego
6. Region Pojezierza Drawskiego
7. Region Pojezierza Kaszubskiego
8. Region Brdy i Borów Tucholskich
9. Region Pojezierza Iławsko-Olsztyńskiego
10. Region Wielkich Jezior Mazurskich
11. Region Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego
12. Region Pojezierza Lubuskiego
13. Region Pojezierza Leszczyńskiego
14. Region Pojezierza Poznańsko-Chodzieskiego
15. Region Pojezierza Gnieźnieńskiego
16. Region Jezior Gostynińskich

C. Turystyczna strefa nizinna

17. Region Niziny Północno-Mazowieckiej
18. Region Niziny Podlaskiej
19. Region Niziny Śląskiej
20. Region Doliny Środkowej Warty
21. Region Doliny Pilicy
22. Region Niziny Środkowo-Mazowieckiej
23. Region Jezior Łęczyńsko-Włodawskich

D. Turystyczna strefa wyżynna

- 24. Region Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej
- 25. Region Gór Świętokrzyskich
- 26. Region Doliny Środkowej Wisły
- 27. Region Roztocza

E. Turystyczna strefa górska

- 28. Region Sudetów Zachodnich
- 29. Region Sudetów Środkowych i Wschodnich
- 30. Region Beskidu Śląskiego i Żywieckiego
- 31. Region Tatr i Gorców
- 32. Region Beskidu Sądeckiego
- 33. Region Beskidu Niskiego
- 34. Region Bieszczadów

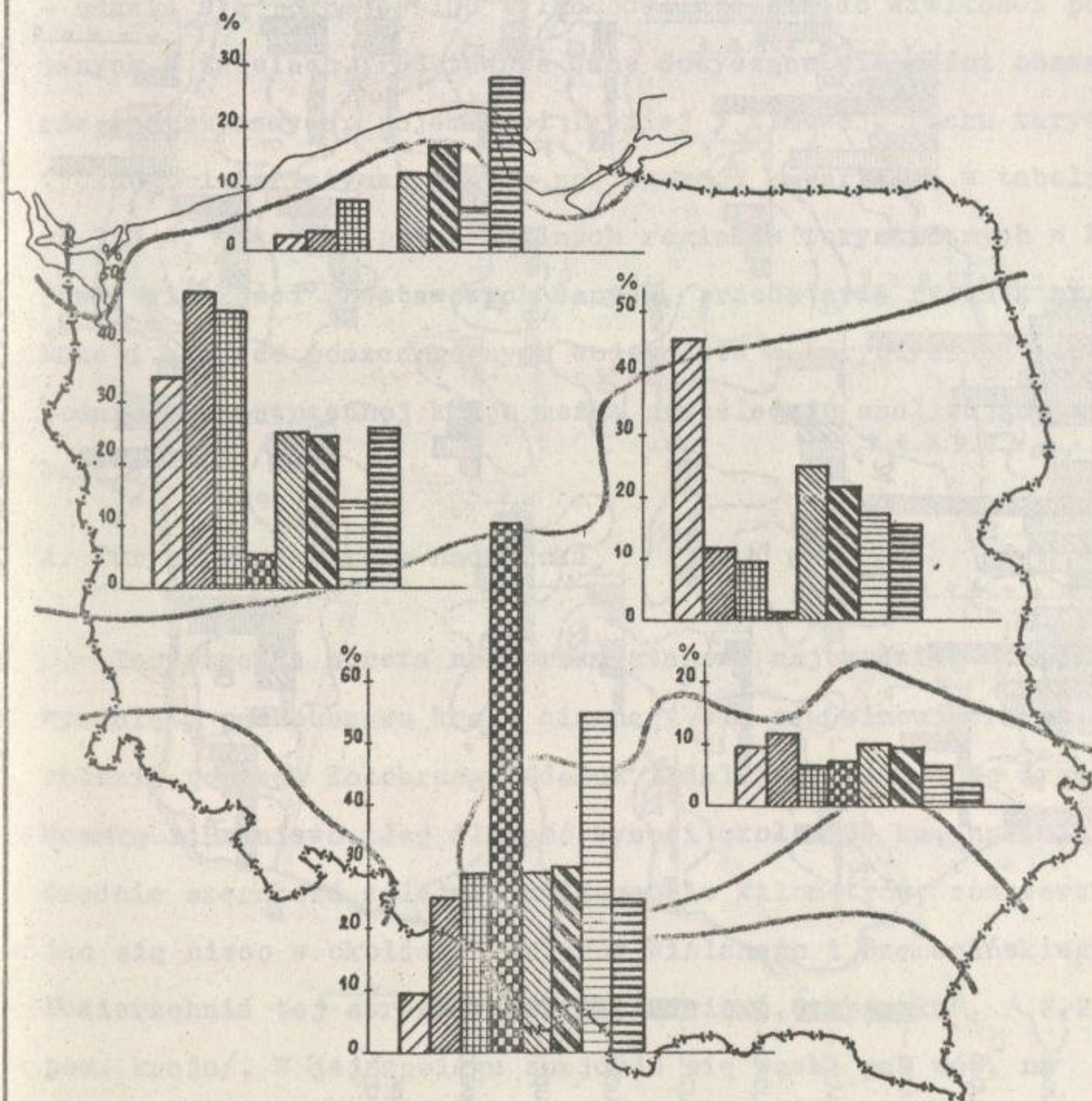
Rolę i miejsce w/w regionów w turystycznej gospodarce przestrzennej kraju określają następujące wielkości:

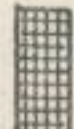
- 100 % obszarów wypoczynkowych i krajoznawczych I i II kategorii,
- 66 % wszystkich obszarów turystycznych w kraju,
- 86 % jednorazowej letniej pojemności turystycznej,
- 97 % jednorazowej zimowej pojemności turystycznej,
- 82 % ruchu turystycznego wg uczestników,
- 85 % ruchu turystycznego wg turystów,
- 81 % turystycznej bazy noclegowej ogółem,
- 79 % turystycznej bazy noclegowej całorocznej.

W dalszej części skryptu podaje się krótką ogólną charakterystykę stref turystycznych. W nich szerzej omawia się te regiony turystyczne, które posiadają wyższe walory i są

GEOGRAFICZNE STREFY TURYSTYCZNE

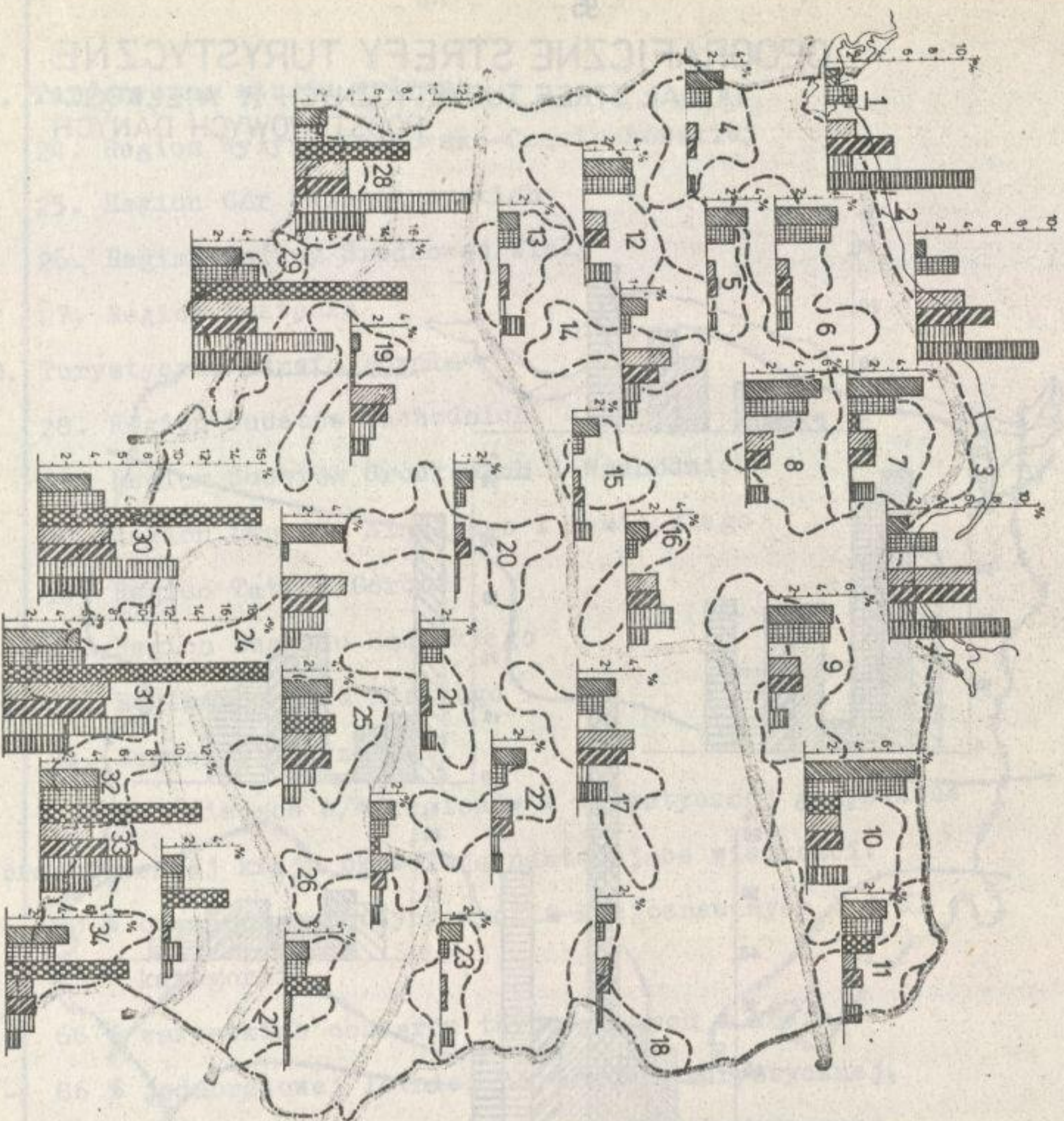
UDZIAŁ STREF TURYSTYCZNYCH W WIELKOŚCI PODSTAWOWYCH DANYCH

powierzchnia strefy	ruch turystyczny wg uczestników
powierzchnia obszarów turystycznych	ruch turystyczny wg turystodni
jednorazowa letnia pojemność turystyczna	turystyczna baza noclegowa czynna cały rok
jednorazowa zimowa pojemność turystyczna	turystyczna baza noclegowa czynna w sezonie letnim

Rys.5

REGIONY TURYSTYCZNE POLSKI

udział regionów turystycznych w krajowej
wielkości podstawowych danych

- powierzchnia obszarów turystycznych
- jednorazowa letnia pojemność turystyczna
- jednorazowa zimowa pojemność turystyczna
- ruch turystyczny wg uczestników
- ruch turystyczny wg turystów
- turystyczna baza noclegowa czynna cały rok
- turystyczna baza noclegowa czynna w sezonie letnim

— granice geograficznych stref turystycznych

14 numery regionów turystycznych

intensywniej eksploatowane. Pozostałe - "potencjalne regiony" - omawia się pokrótce lub tylko odwołuje się do wielkości podanych w tabelach. Podstawowe dane dotyczące wielkości obszarów turystycznych, pojemności letniej i zimowej, ruchu turystycznego i turystycznej bazy noclegowej, zawarte są w tabelach nr 3 i 4, a udział poszczególnych regionów turystycznych w krajowej wielkości podstawowych danych, przedstawia rysunek nr 6. Role i miejsce poszczególnych województw w turystycznej gospodarce przestrzennej kraju można prześledzić analizując tabelę 5.

A. Turystyczna strefa nadmorska

Turystyczna strefa nadmorska stanowi najbardziej na północ wysunięty pas obszaru kraju ciągnący się od Świnoujścia na zachodzie poprzez Kołobrzeg, Gdańsk i dalej na wschód po Krynioę Morską i Braniewo. Jej długość wynosi około 530 km, natomiast średnia szerokość zaledwie kilkanaście kilometrów, rozszerzając się nieco w okolicach Zalewów Wiślanego i Szczecińskiego. Powierzchnia tej strefy wynosi zaledwie 6,8 tys. km², / 2,2 % pow. kraju/. W jej zasięgu znajduje się wąski pas wód, na którym uprawia się przybrzeżną turystykę żeglarską, oraz ciekawsze miejscowości i obiekty krajoznawcze położone nieco dalej od wybrzeża, lecz będące w strefie zainteresowań wczasowiczów i turystów przebywających nad morzem.

Z geograficznego punktu widzenia strefa ta obejmuje wyspy Uznam i Wolin, Wybrzeże Słowińskie, Pobrzeże Kaszubskie,

Mierzeję Helską i Wiślaną oraz niewielkie wąskie obszary nad Zalewem Szczecińskim i Wiślanym.

Turystyczna strefa nadmorska jest nisko położoną równiną, zbudowaną z osadów polodowcowych, rzecznych, morskich i eolicznych. Piaszczyste mierzeje z wysokimi wydmami oddzielają od morza kilkanaście jezior przybrzeżnych oraz zatok. Klimat strefy znajduje się pod silnym wpływem Bałtyku. Uważa się go za umiarkowany lub łagodny, dzięki małym wahanom temperatury i płynnym nie kontrastowym przejściom od jednej pory roku do następnej. Natężenie napromieniowania słonecznego jest w miesiącach letnich znacznie wyższe niż wewnątrz kraju. Częste i silne wiatry wnoszą do klimatu czynnik silnie bodźcowy, który mobilizuje wszystkie mechanizmy przystosowawcze człowieka - wpływa na ustój hartujący. Obok klimatu znaczne walory uzdrowiskowe wiążą się z występowaniem wód pitnych i kąpielowych chlorkowo-sodowo-jodkowych oraz wartościowych borowin. Piaszczyste szerokie plaże, naturalny krajobraz wydm porośniętych lasami, w wielu miejscowościach wybrzeża klifowe, sprawia że turystyczna strefa nadmorska od drugiej dekady czerwca do pierwszej dekady września stanowi jeden wielki pas wypoczynkowy. Strefa ta posiada wysokiej rangi walory wypoczynkowe i krajoznawcze. Wiążą się one zarówno ze środowiskiem przyrodniczym jak i przejawami kultury materialnej i duchowej oraz gospodarki.

Występujące w tej strefie obszary turystyczne, które w chwili obecnej są wykorzystywane lub powinny być wykorzystywane dla celów turystycznych w najbliższych latach zajmują

łącznie 1.500 km² /3,2 % obszarów turystycznych Polski/.

Z wielkości tej około 1.000 km² ma lub będzie miało wybitne znaczenie dla turystyki. Jednorazową pojemność turystyczną tej strefy oceniono dla sezonu letniego na około 420 tys. osób, /8,8 % jednorazowej letniej pojemności turystycznej całego kraju/.

Na tak niewielkim obszarze znajduje się ok. 230 tys. turystycznych miejsc noclegowych /28,6 % turystycznej bazy noclegowej kraju/. Wyjątkowo w "Rozdziale V" wielkości dotyczące turystycznej bazy noclegowej, ze względu na brak aktualnych danych wg miejscowości podane są z r. 1970. Ponieważ dominującymi walorami turystycznymi tej strefy są walory letnie, większość bazy - 214 tys. - wykorzystywana jest tylko w sezonie letnim, pozostała ilość miejsc - 16 tys. - wykorzystywana jest przez cały rok. Wpływ morza jako czynnika lokalizacji ośrodków wypoczynkowych jest bardzo duży. W wąskim pasie nadmorskim do 500 m od brzegu zlokalizowane jest 50 % bazy noclegowej, a do 1.000 m - około 80 %. Turystyczna baza noclegowa strefy nadmorskiej stanowi 83,5 % łącznej bazy województw nadmorskich. Udział ten jest największy w woj.: szczecińskim - 88,0 % i elbląskim - 87,2 %, najmniejszy natomiast w gdańskim - 66,9 % i słupskim - 78,2 %.

O bardzo silnej koncentracji zagospodarowania turystycznego w tej strefie świadczą następujące dane. Na 158 miejscowości w kraju, których wielkość bazy noclegowej wynosiła ponad 1.000 miejsc - 43 znajdowało się w turystycznej strefie nadmorskiej, w tym na 25 miejscowości ponad 5.000 miejsc - aż 16.

W całej tej wąskiej strefie przeważają miejscowości o charakterze wypoczynkowym, a tylko 3 z nich pełnią statutowo funkcje uzdrowiskowe, a mianowicie: Kamień Pomorski, Świnoujście-Międzyzdroje, Kołobrzeg. Na dalszych 8 miejscowości rozciągnięto niektóre przepisy ustawy uzdrowiskowej są to: Dziwnówek, Łukęcin, Międzywodzie, Dźwirzyno, Łeba, Ustka, Jastarnia-Jurata - Kuźnica, Krynica Morska. Do grupy uzdrowisk potencjalnych zalicza się 11 dalszych miejscowości np. Mrzeżyno, Wisłoka, Jarosławiec, Jastrzębia Góra, Kąty Rybackie.

Miejscowości o charakterze krajoznawczym to: wielkie centra krajoznawcze - Trójmiasto i Szczecin oraz ośrodki krajoznawcze - Świnoujście-Międzyzdroje, Kamień Pomorski, Kołobrzeg, Koszalin, Słupsk, Elbląg i Frombork. Z innych ciekawszych miejscowości i obiektów krajoznawczych wymienić należy: Kluki, Trzęsacz, Darłowo, Ustkę, Puck i Braniewo.

Turystyczna strefa nadmorska obok swej podstawowej funkcji wypoczynkowej i krajoznawczej w skali kraju stanowi zaplecze wypoczynku świątecznego i po pracy dla mieszkańców dużych ośrodków administracyjno-gospodarczych jak: Szczecin i Trójmiasto, Elbląg, Słupsk czy Toruń.

Z uwagi na specyficzne, wynikające z nadmorskiego położenia walory wypoczynkowo-krajoznawcze, uzdrowiskowe i specjalistyczne oraz charakter i sposób zagospodarowania omawiana strefa skupia ruch turystyczny z całej Polski, a także znaczną część zagranicznego ruchu przyjazdowego. W strefie przebywało w 1978 r. około 6,3 mln turystów przez około 81,4 mln turystodni.

W sezonowej strukturze ruchu występują znaczne dysproporcje. W dwóch miesiącach letnich /VII-VIII/ koncentruje się tu prawie 70 % ruchu turystycznego. Udział tego ruchu w pozostałych miesiącach roku waha się w granicach 2 %, z wyjątkiem czerwca i września /około 8 % i 5 %/.

Podstawowe wielkości dotyczące poszczególnych stref turystycznych zawierają tabele nr 1 i 2 oraz rysunek nr 5.

Regiony turystyczne strefy nadmorskiej

W turystycznej strefie nadmorskiej wyznaczono 3 regiony turystyczne. Powierzchnia ich obszarów turystycznych wynosi 1590 km², co stanowi zaledwie 3,2 % obszarów turystycznych wszystkich regionów kraju.

1. Region Wybrzeża Zachodniego

Region Wybrzeża Zachodniego jest najbardziej na zachód wysuniętym regionem strefy nadmorskiej. Ciągnie się on od granicy państwowej z NRD na Uznamie po jezioro Resko Przymorskie /północna część woj. szczecińskiego/.

Zachodnią jego część stanowi turystyczny obszar woliński. Panują tu najkorzystniejsze w kraju warunki termiczne, co, w znacznym stopniu przedłuża sezon wypoczynkowy i turystyczny. Solanki występujące w Świnoujściu i Kamieniu Pomorskim oraz właściwości klimatu morskiego powodują, że na tym obszarze ważną rolę odgrywa funkcja uzdrowiskowa. Poza walorami wypoczynkowymi i uzdrowiskowymi, obszar woliński ma także wybitne walory krajoznawcze. Szczególne walory środowiska przyrodniczego

posiada utworzony w 1960 r. Woliński Park Narodowy /4.808 ha/.

Ruch turystyczno-wypoczynkowy i uzdrowiskowy koncentruje się w licznych miejscowościach nadmorskich. Najważniejsze z nich to Świnoujście /14,7 tys. miejsc noclegowych, w tym 2,3 tys. czynnych cały rok/ oraz Międzyzdroje /10,0 tys. miejsc w tym 0,5 tys. czynnych cały rok/. Tak więc nowa jednostka administracyjna Międzyzdroje - Świnoujście posiada najwięcej w kraju miejsc noclegowych - 24,7 tys./ w tym 2,8 tys. czynnych cały rok/. Inne ważniejsze miejscowości położone na Wolinie to: Międzywodzie i Wiselka. Poza ujściem Dziwny znajduje się Dziwnów /11,9 tys. miejsc noclegowych/, Łukęcin oraz położone około 10 km dalej Pobierowo.

Wschodnia część regionu to turystyczny obszar niechorzewski obejmujący wybrzeże od Trzęsacza po jezioro Resko Przymorskie. W jego części zachodniej znajdują się takie miejscowości wypoczynkowe jak: Trzęsacz, Rewal, Niechorze oraz Pogorzeliца Gryfioka /6,7 tys. miejsc noclegowych/. W części wschodniej natomiast największą miejscowością, traktowaną jako uzdrowisko potencjalne, położone przy ujściu Regi, jest Mrzeżyno /6,3 tys. m.n./.

Turystyczna baza noclegowa regionu Wybrzeża Zachodniego wynosi ok. 85 tys. miejsc, w tym tylko 3,3 tys. czynnych cały rok. Koncentracja bazy jest znaczna. Znajduje się tu 15 miejscowości z turystyczną bazą noclegową ponad 1 tys. miejsc, w tym 6 ponad 5 tys. miejsc a 3 ponad 10 tys. m.n./.

Rocznie region odwiedza prawie 1,2 mln wozasowiozów i turystów /bez Szczecina/, którzy przebywają tu 24,2 mln turystodni.

Region jest obsługiwany głównie przez dwie linie kolejowe /część zachodnia - linia Szczecin - Świnoujście z odgałęzieniem od Kamienia Pomorskiego, część wschodnia - linia Gdańsk-Szczecin Trzebiatów/. Międzynarodową komunikację drogową zapewnia droga E-14, która wraz z bezpośrednim połączeniem promowym /samochodowo-kolejowym/ Ystad - Świnoujście tworzy ważny szlak tranzytowy z krajów skandynawskich na południe Europy. Pasażerska komunikacja lotnicza ma swe lotnisko w Goleniowie.

Położony na południowo-zachodnich granicach regionu Szczecin, to wielkie centrum krajoznawcze. Jest to duży polski port morski oraz ważny ośrodek przemysłowy. Miasto ma w nowych dzielnicach oryginalny gwiazdzisty układ ulic i okazałą nowoczesną zabudowę. Cenniejsze zabytki zniszczone w czasie wojny są odbudowane: renesansowy zamek książąt pomorskich, gotyckie kościoły, fragmenty umocnień miejskich, ratusz. Szczecin jest dużym ośrodkiem kulturalnym. Z odległym o 70 km awanportem Świnoujście łączy go żeglowny szlak morski przez Zalew Szczeciński, po którym kursują statki turystyczne.

2. Region Wybrzeża Środkowego

Region Wybrzeża Środkowego obejmuje swym zasięgiem Półwysep Słowiński od jeziora Resko na zachodzie aż po jezioro Łebsko na wschodzie /północne obszary woj. koszalińskiego i słupskiego/.

Walory wypoczynkowo-uzdrowiskowe regionu związane są z klimatem, kąpielami morskimi, solanką i wartościowymi borowinami. Obok walorów wypoczynkowo-uzdrowiskowych omawiany region dysponuje także wybitnymi walorami krajoznawczymi. Wiążą się one zarówno ze środowiskiem przyrodniczym jak i przejawami kultury materialnej Słowińców. Najatrakcyjniejsze i najciekawsze obszary przyrodnicze wzięte pod ochronę tworzą Słowiński Park Narodowy. Wielką atrakcją regionu są płaskie wybrzeża z rozległymi piaszczystymi plażami morskimi, także liczne duże jeziora przybrzeżne, powstałe na skutek odcięcia zatok przez narastające mierzeje /Łebsko, Gardno, Wicko, Bukowo, Jamno/. Przez region przechodzą dolne odcinki rzek spływających z Pojezierza Pomorskiego /Parsęta, Wieprza, Słupia, Łupawa, Łeba/ które stanowią atrakcyjne szlaki wędrówek wodnych.

W regionie Wybrzeża Środkowego obszary turystyczne zajmują powierzchnię 360 km².

Najatrakcyjniejszy i najlepiej zagospodarowany jest obszar kołobrzeski, ciągnący się od Dźwirzyna aż po Ustronie Morskie. Dodatkowymi walorami tego obszaru są występujące w Kołobrzegu solanki i borowina. Doskonały klimat, bardzo duże nasłonecznienie na wybrzeżu przypadające tu od maja do sierpnia oraz solanki i borowiny nadały miastu rangę uzdrowiska głównie dziecięcego na miarę europejską, miejscowości czasowo-wypoczynkowej oraz ośrodka krajoznawczego. Wielkość bazy wynosi 14,6 tys., m.in. z tego 5,5 tys. są to miejsca czynne przez cały rok. Podobną funkcję będą w najbliższej przyszłości przejmować Dźwirzyno i Ustronie Morskie. Baza turystyczno-wypoczynkowa tych miejscowości wynosi odpowiednio: 6,5 i 5,5 tys.m.n.

Turystyczny obszar Mielna rozciąga się od Ustronia Morskiego aż do Łaz. Najintensywniej wykorzystana jest część środkowa na około 10 km odcinku wybrzeża od Gąsek do Mielna. Tu znajdują się takie miejscowości wypoczynkowe jak Mielno-Unieście /10,0 tys. m.n./ i Chłopy oraz Sarbinowo /4,0 tys. m.n./. Nieco na uboju tego obszaru, pomiędzy jeziorami Bukowo i Jamno leży miejscowość wypoczynkowa Łazy. Koszalin leżący w bezpośrednim zapleczu obszaru obok funkcji ośrodka krajoznawczego pełni funkcje usługowo-zaopatrzeniowe.

Dalej w kierunku północno-wschodnim, aż do jeziora Wicko, ciągnie się turystyczny obszar Darłowo-Jarosławiec. Główne ośrodki wypoczynkowe w części południowej to Darłowo i Darłówko /łącznie 4,6 tys. m.n./ i położone nad jeziorem Bukowym Dąbki. W części północnej pomiędzy jeziorem Kopań i Wicko największą miejscowością wypoczynkową jest Jarosławiec /4,1 tys. m.n./.

Obszar Ustki obejmuje pas wybrzeża od jeziora Wicko aż po jezioro Gardno. Najlepiej wykorzystany jest w swej części środkowej, gdzie Ustka mając dobre połączenie kolejowe i drogowe ze Słupskiem rozwinęła się w jedno z najpiękniejszych i największych kąpielisk nadmorskich śródogo wybrzeża /baza noclegowa 6,0 tys. miejsc/. Drugą dużą miejscowością wypoczynkową są położone pomiędzy jeziorem Gardno i morzem przy ujściu Łupawy Rowy.

Obszar słowiński to tereny o najwyższych walorach turystycznych środowiska przyrodniczego /Słowiński Park Narodowy utworzony w 1966 r. o pow. 18.069 ha, obejmuje duże ale płytkie jeziora Łebsko i Gardno, wysokie wzgórza morenowe,

ruchome wydmy nadmorskie / i obszar kultury ludowej Słowińców. Pełni on głównie funkcję krajoznawczą. Najczęściej odwiedzanymi miejscowościami są: Smołdzino, Kluki i Gardna Wielka. Ta ostatnia pełni funkcję wsi letniskowej.

Turystyczna baza noclegowa całego regionu Wybrzeża Środkowego wynosi 71,4 tys. miejsc. Udział bazy czynnej przez cały rok do bazy ogółem jest największy ze wszystkich regionów strefy nadmorskiej - 9,6 %. Roczna wielkość ruchu turystycznego wynosi 1,9 mln osób i 26,5 mln turystodni.

3. Region Wybrzeża Wschodniego

Region Wybrzeża Wschodniego ciągnie się od Łeby na zachodzie aż po granicę państwową z ZSRR na wschodzie. Obejmuje swym zasięgiem Pobrzeże Kaszubskie, Mierzeję Helską, Wybrzeże Zatoki Gdańskiej, Mierzeję Wiślaną, Zalew Wiślany i Pobrzeże Warmińskie /północne tereny woj. gdańskiego, elbląskiego i niewielki skrawek słupskiego/. Część zachodnia i wschodnia regionu pełni głównie funkcje wypoczynkowe, w części środkowej dominują funkcje krajoznawcze.

W części zachodniej regionu od Łeby aż do Władysławowa atrakcją jest piaszczysta plaża, wysokie klifowe brzegi oraz spore kompleksy leśne. Największe miejscowości wypoczynkowe to: Łeba - 8,7 tys. miejsc, Władysławowo - 2,5 tys. miejsc, Jastrzębia Góra - 5,3 tys. miejsc noclegowych.

Obszar Półwyspu Helskiego posiada unikalne walory wypoczynkowe. Znajdują się tu kąpieliska morskie: Jastarnia-Jurata, Hel i Chałupy.

Obszar Zatoki Puckiej obejmuje głównie odcinek Zatoki od Swarzewa aż po Oksywie. Główną miejscowością turystyczną jest tu Puck, który obok walorów wypoczynkowych i krajoznawczych pełni funkcje usługowo-zaopatrzeniowe w stosunku do ww. obszarów.

Obszary turystyczne Sobieszewa i Mierzei Wiślanej pełnią w skali kraju głównie funkcje wypoczynkowe. W skali regionalnej stanowią one tereny wypoczynku świątecznego i po pracy głównie dla mieszkańców Trójmiasta i Elbląga oraz innych mniejszych miast. W części zachodniej największą miejscowością wypoczynkową jest Sobieszewo i Świbno w części środkowej: Stegna, Mikoszewo, Sztutowo i Kąty Rybackie, a w części wschodniej Krynica Morska /7,7 tys. miejsc noclegowych/.

Obszar Zalewu Wiślanego obejmuje Zalew wraz z terenami do niego przyległymi, głównie na odcinku Jagodna-Frombork. Zalew stanowi dogodny akwen dla uprawiania żeglarstwa. Ważniejsze miejscowości wypoczynkowe to: Tolkmiko, Suchacz, Kadyny. Frombork wraz z zespołem zabudowań wzgórza Mikołaja Kopernika /zabytek "0"/ stanowi ośrodek krajoznawczy.

Obok wysokiej rangi walorów krajoznawczych środowiska przyrodniczego, które występują w całym regionie, bardzo duże nagromadzenie i duża różnorodność innych walorów krajoznawczych jest w Trójmieście /Gdańsk-Gdynia-Sopot/. Jest to centrum krajoznawcze. W Gdańsku dominują walory krajoznawcze dóbr kultury, słynie on ze wspaniałej gotyckiej, renesansowej i barokowej architektury. Najpiękniejsze zabytki i obiekty /w tym 3 klasy "0"/ skoncentrowane są głównie na Targu Węglowym, ciągu ulicy Długiej /tzw. Droga Królewska/, Długim

Targu i Długim Pobrzeżu. Najnowszą historię Gdańska upamiętniają pomniki: Obrońców Westerplatte i Pomnik Poległych Stoczniovców. Walory współczesnych osiągnięć występują w Gdańsku, Gdyni /nowe miasto, nowoczesny port/. Sopot należy do najpopularniejszych nadmorskich miejscowości wypoczynkowych, znany w ostatnich latach z międzynarodowych festiwali piosenki.

Turystyczna baza noclegowa w całym regionie wynosi 71 tys. miejsc w tym 5,6 % czynnej przez cały rok.

Znaczna koncentracja bazy /ponad 1,0 tys. miejsc/ występuje w 15 miejscowościach, 9 ma bazę ponad 2 tys. miejsc, a 5 ponad 5 tys. miejsc /Gdańsk - 6.2 tys. Jastrzębia Góra - 5,3 tys., Krynica Morska - 7,7 tys., Łeba - 8,7 tys., Sopot - 5,3 tys./. Największą turystyczną bazę noclegową, czynną przez cały rok, posiada Sopot - 1,4 tys. miejsc oraz Gdańsk i Gdynia.

Region Wybrzeża Wschodniego szczególnie w sezonie letnim jest także licznie odwiedzany przez turystów zagranicznych. Sprzyja temu dobra dostępność tak kolejowa jak i drogowa. Na gdańskim lotnisku lądują samoloty komunikacji międzynarodowej a promy samochodowe łączące Gdańsk ze Sztokholmem i Helsinkami przywożą turystów ze Skandynawii.

Wielkość ruchu turystycznego jest tu największa ze wszystkich regionów turystycznej strefy nadmorskiej. Wynosi ona rocznie ok. 3,3 mln uczestników i 70,7 mln turystodni.

B. Turystyczna strefa pojezierna

Turystyczna strefa pojezierna obejmuje swym zasięgiem znaczny obszar kraju. Dominuje tu pagórkowaty krajobraz młodoglacjalny, który jest wyjątkowo urozmaicony dzięki bogactwu trzech głównych jego elementów: wzgórz morenowych, jezior i lasów. Południową granicę tej strefy wyznacza zasięg jezior rynnowych zlodowacenia bałtyckiego. Szerokość jej jest zróżnicowana i wynosi od 250 - 300 km w Polsce zachodniej, a do 50 km w Polsce północno-wschodniej. Zajmuje ona około 107,2 tys. km² /34,3 % pow. kraju/.

Dominującym typem walorów wypoczynkowych jest tu woda i las. W niektórych obszarach czy miejscowościach ważną rolę odgrywają walory uzdrowiskowe. Strefa ta stwarza duże możliwości dla uprawiania różnorodnych form wypoczynku i turystyki wodnej oraz lądowej w połączeniu z rybołówstwem i myślistwem. Cechą charakterystyczną, wspólną dla tego obszaru jest urozmaicona rzeźba młodoglacjalna, bogactwo jezior i rzek oraz znaczne kompleksy leśne. Jeśli do tego dodamy nie zanieczyszczone powietrze oraz stosunkowo czyste wody jeziorne i rzeczne, to staje się zrozumiałe, że są to obszary o charakterze unikalnym nie tylko w skali krajowej, ale i w skali europejskiej. Znaczne obszary strefy pojezierniej zajmują wielkie równiny sandrowe. Pokrywają je zwarte kompleksy leśne tworząc długi ciąg puszcz od Augustowskiej na wschodzie, poprzez Piską, Bory Tucholskie, po lasy na równinach sandrowych Gwdy, Drawy i Obry.

Najatrakcyjniejsze obszary turystyczne to na Pojezierzu Pomorskim: Pojezierze Drawskie, Myśliborskie, Kaszubskie, Bory Tucholskie, na Pojezierzu Mazurskim: Pojezierze Iławskie, Brodnickie, Olsztyńskie, Kraina Wielkich Jezior oraz Pojezierze Ełckie i Augustowskie i na Pojezierzu Wielkopolskim: Międzychodzko-Sierakowskie, Lubuskie i Leszczyńskie.

Turystyczna strefa pojezierna to obszar o szczególnych możliwościach rozwoju turystyki wodnej. Rzeki, jeziora i kanały tworzą systemy szlaków wodnych. Najciekawsze, najatrakcyjniejsze to szlaki: Drawy, Brdy, Wdy, Raduni, Kanału Elbląskiego, Pasłęki, Wielkich Jezior Mazurskich i Krutyni, Czarnej Hańczy i Kanału Augustowskiego.

Zróżnicowane warunki klimatyczne i wyniesienie nad poziom morza niektórych obszarów powodują, że w strefie tej są korzystne warunki do uprawiania sportów i rekreacji zimowej. Zimowe walory wypoczynkowe posiadają na Pojezierzu Kaszubskim Wzgórza Szymbarkie, Pojezierze Augustowsko-Suwalskie i Ełkie oraz okolice Gołdapi.

Różnorodne walory krajoznawcze, głównie walory dóbr kultury koncentrują się w miastach i osiedlach. Na plan pierwszy wybijają się dwa wielkie centra krajoznawcze: Poznań i Toruń. Ich uzupełnieniem są ośrodki krajoznawcze: Stargard Szczeciński, Zielona Góra, Żary, Żagań, Leszno, Gniezno, Bydgoszcz, Chełmno, Grudziądz, Malbork, Włocławek, Płock, Lidzbark Warmiński i Olsztyn. Z mniejszych, ważniejszych zespołów i obiektów krajoznawczych wymienić należy: Biskupin, Kórnik, Rogalin, Brodnicę, Chojnice, Kruszwicę, Kwidzyn, Pelplin i Olsztynek.

W turystycznej strefie pojeziernej obszary turystyczne zajmują 23,5 tys. km² /47,9 % obszarów turystycznych Polski/. Ich jednorazową pojemność turystyczną szacuje się dla sezonu letniego na 2.160 mln. osób /45,3 % krajowej pojemności letniej/ i tylko na 60 tys. osób dla sezonu zimowego /5,6 % krajowej pojemności zimowej/.

Wielkość turystycznej bazy noclegowej wynosi około 209 tys. miejsc /26,1 % bazy krajowej/. Znaczna większość miejsc, bo około 182 tys. wykorzystywana jest sezonowo. Nie wykształciły się tu tak duże skupiska bazy noclegowej jak w strefie nadmorskiej. Znajduje się tu 39 miejscowości z turystyczną bazą noclegową ponad 1.000 miejsc w tym 14 ponad 2.000.

Strefa ta jest jednym z ważniejszych obszarów wypoczynkowych kraju. Najważniejsze miejscowości o charakterze wypoczynkowym to na Pojezierzu Pomorskim: Charzykowy, Tleń, Morzyoczyn, Czaplinek; na Pojezierzu Mazurskim: Augustów, Giżycko, Ruciane-Nida, Węgorzewo, Mikołajki i na Pojezierzu Wielkopolskim: Boszkowo, Sieraków, Sława Śląska, Lubniewice. Uzdrowisk prawie istniejących jest tu 4: Ciechocinek, Wieniec-Zdrój, Inowrocław, Połozyn-Zdrój, uzdrowisk w rozwoju 3: Koszuty, Augustów, Łagów a potencjalnych 13 /m.in. Lubniewice, Czarniewice, Mikołajki/.

Turystyczna strefa pojezierna jest także miejscem wypoczynku świątecznego dla ludności dużych miast znajdujących się na jej obszarze oraz dla tych zespołów miejsko-przemysłowych, które znajdują się w zasięgu dojazdów 1-2-godzinnych.

Wielkość ruchu turystycznego w strefie pojeziernej wynosi rocznie ok. 13 mln uczestników i 118 mln turystodni.

W strefie tej występują największe dysproporcje w sezonowej strukturze ruchu turystycznego. W lipcu i w sierpniu koncentruje się tu 80% całorocznego ruchu turystycznego, w maju - 2 %, w czerwcu - 6 %, we wrześniu - 4 %; w pozostałych miesiącach roku - po ok. 1 %.

Ważniejsze regiony turystyczne strefy pojeziernej

W turystycznej strefie pojeziernej wydzielono 13 regionów o łącznej powierzchni 23.530 km² /22 % powierzchni turystycznej strefy pojeziernej/. Na Pojezierzu Pomorskim znajduje się 5, na Pojezierzu Mazurskim - 3 i na Wielkopolsko-Kujawskim - 5 regionów.

Jednorazową pojemność wszystkich regionów w tej strefie szacuje się na około 1.814 tys. osób w sezonie letnim i 60 tys. osób w sezonie zimowym.

Wielkość ruchu turystycznego w 13 regionach szacuje się na około 11,1 mln uczestników i około 106,1 mln turystodni. Turystyczna baza noclegowa wynosi 148,5 tys. miejsc.

Wśród 13 regionów turystycznej strefy pojeziernej najlepiej znane i najintensywniej eksploatowane są trzy regiony Pojezierza Mazurskiego: Wielkich Jezior Mazurskich, Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego i Iławsko-Olsztyńskiego i cztery na Pojezierzu Pomorskim: Pojezierza Drawskiego, Pojezierza Kaszubskiego, Brdy i Borów Tucholskich oraz Pojezierza Lubuskiego.

1. Region Pojezierza Drawskiego

Turystyczny region Pojezierza Drawskiego zajmuje środkową część Pojezierza Pomorskiego. Obejmuje on obszary od Chociewela i Dobrzan na zachodzie po Miastko na wschodzie i od Połozyna Zdroju na północy po jez. Lubie na południu /wschodnia część woj. szczecińskiego, południowa koszalińskiego/.

Urozmaicona powierzchnia regionu jest wynikiem akumulacyjnej działalności najmłodszego zlodowacenia. Strefa pagórków czołowo morenowych, ciągnących się z południowego zachodu na północny wschód, obejmuje środkową i północną część regionu tworząc pas wyniosłości przekraczających w wielu miejscach 180 m npm. Najwyższym punktem są Rozwaliny /298 m npm/ leżące na północ od Białego Boru. Południową część regionu zajmują równiny sandrowe. Wynikiem działalności lodowca są jeziora. Największe z nich to Drawsko, Wielimie, Lubie, Siecino, Komorze, Pile. Bogata sieć drobnych rzek w połączeniu z malowniczymi jeziorami tworzy atrakcyjne szlaki turystycznych wędrówek wodnych. Walory przyrodnicze regionu podnosi bogata szata leśna, która w połączeniu z licznymi jeziorami wpływa łagodząco na klimat.

Obok wartości krajobrazu naturalnego atrakcyjność regionu podnoszą bardzo ciekawie położone, często o dużej wartości historycznej wsie i miasteczka /np. Stare Drawsko/. Szereg miejscowości upamiętnia walki toczone tu przez żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego o Wał Pomorski /Silnowo, Osiek Drawski, Złocieniec./

Region ma dobre powiązania komunikacyjne głównie z zachodnią częścią kraju. Przechodzą przez niego dwie ważne linie

kolejowe łączące tereny nadmorskie z Poznaniem, Bydgoszczą i Toruniem. Trasy komunikacji drogowej przecinające region to droga Bydgoszcz-Koszalin i Piła-Kołobrzeg. Ta ostatnia nosi nazwę turystycznego szlaku "Solnego". Jej odcinek pomiędzy Połczynem Zdrojem a Starym Drawskiem uważany jest za najpiękniejszy, wiedzie bowiem przez Dolinę Pięciu Stawów, zwaną też Szwajcarią Połczyńską. Inny turystyczny szlak drogowy zwany "Wzniesieniem moren ozołowych" biegnie osiłą regionu przez Drawsko-Złocieniec-Czaplinek-Szczecinek-Biały Bór.

Mimo dużej atrakcyjności turystycznej regionu, ruch turystyczny jest stosunkowo niewielki /470 tys. uczestników, 5,6 mln turystodni. Wpływa na to bardzo słabe jeszcze zagospodarowanie, zwłaszcza zaś znikoma baza noclegowa. Wynosi ona zaledwie 7,7 tys. miejsc.

W części zachodniej regionu zaznacza się turystyczny obszar jez. Ińsko. Najwyższej rangi walory wypoczynkowe posiada on w części południowej. Są one związane z powierzchniami wodnymi jezior Ińsko, Stubnica i Krzemień oraz obszarami leśnymi. W części północnej znajduje się jezioro Woświn. Największą miejscowością wypoczynkową obszaru jest Węgorzyno.

Turystyczny obszar Pojezierza Drawskiego obejmuje atrakcyjne dla turystyki wodnej ciągi jezior ze świetnymi terenami wypoczynkowymi wokół Czaplinka i Szczecinka. Centralne miejsce w obszarze zajmuje jez. Drawsko, niezwykle ciekawe o bardzo urozmaiconej linii brzegowej oraz jez. Żerdno i Komorze. Inne ważniejsze to jez. Siecino, Krosino i Wilczkowo.

Najważniejsze miejscowości wypoczynkowe tej części obszaru to Czaplinek - położony wśród pięknych jezior, lasów i wzgórz, najważniejszy węzeł drogowy obszaru, Złocieniec - znajdujący się na skrzyżowaniu szlaków drogowych, kolejowych i wodnych oraz Stare Drawsko. Rzeką Drawa będąca niejako osią turystyczną obszaru rozpoczyna tu jeden z najpiękniejszych szlaków kajakowych kraju.

Na północnej granicy obszaru znajduje się znane uzdrowisko Połczyn-Zdrój z cennymi borowinami i wodami szcawo-żelazistymi oraz leczniczym mikroklimatem. Posiada on 1,3 tys. miejsc w 6 dużych sanatoriach.

W części zachodniej obszaru głównie miejscowości wypoczynkowe koncentrują się nad jez. Lubie. Na jego północnych brzegach w Gudowie, Linowie, Lubieszewie oraz pobliskim Mielenku Drawskim powstały ośrodki wypoczynkowe. Najważniejszą jednak rolę w tym obszarze w dalszym ciągu odgrywa Drawsko Pomorskie.

Część wschodnia obszaru obejmuje znaczne tereny wodne okolic Szczecinka. Są to jeziora: Wierzchowo, Dołgie i Wielimie, na północ od Szczecinka a na południe - Pile, Świadowo, Wilczkowo i Trzesiecko. To ostatnie należy zaliczyć do najlepiej zagospodarowanych jezior całego Pojezierza Drawskiego. Turystyczna baza noclegowa największa jest w Szczecinku - 0,5 tys. miejsc. Jest on węzłem szlaków turystycznych, tu rozpoczyna się i kończy szlak kajakowy tzw. 'Pętla Szczecińska', stąd rozpoczynają się młodzieżowe szlaki piesze, stąd też prowadzą trasy do rozsianych po okolicy grodzisk słowiańskich

i pomników przyrody.

Część północno-wschodnią regionu zajmuje turystyczny obszar jez. Babięcińskiego. Rozciąga się on od Polanowa na północy po Biały Bór na południu, a na jego niezwykle urozmaiconym terenie o dużych walorach krajoznawczych występują oprócz wymienionego, następujące jeziora: Bielsko, Olesiecin, Kwiecko. Obszar należy do słabo zagospodarowanych turystycznie. Jako główna miejscowość wypoczynkowa zaczyna się wykształcać Biały Bór.

2. Region Pojezierza Kaszubskiego

Turystyczny region Pojezierza Kaszubskiego obejmuje całe Pojezierze Kaszubskie, wschodnią część Pojezierza Bytowskiego oraz zachodnią - Pojezierza Starogardzkiego /południowo-zachodnią część woj. gdańskiego i środkowo-wschodnią słupskiego/.

Cały region posiada wysokiej rangi walory turystyczne głównie środowiska przyrodniczego związane z urozmaiconą rzeźbą, dużymi obszarami ciekawej szaty roślinnej, znaczną ilością jezior i rzek, które dają początek atrakcyjnym szlakom kajakowym Wdy, Wierzycy i Raduni.

Najbardziej urozmaicona krajobrazowo jest północna część regionu tzw. Szwajcaria Kaszubska - obszar pomiędzy Kościerzyną, Kartuzami i Wieżycą a grupą Jezior Raduńskich. Posiada ona wybitne walory krajoznawcze i wypoczynkowe tak letnie jak i zimowe. Jest to najwyższa część nie tylko Pojezierza Pomorskiego, ale wszystkich Pojezierzy Nadbałtyckich. Wzgórza morenowe osiągają tutaj najwyższe wysokości, przeciętnie do 270 m w wysokościach bezwzględnych i do 150 m w wysokościach względnych. Szczyt Wieżycy wznosi się do 329 m n.p.m. Poza walorami krajobrazowymi główną atrakcją turystyczną tej części regionu stanowią

jeziora. Zespół jezior Raduńsko-Ostrzyckich tworzy malowniczy szlak wodny o długości około 40 km, łączący 9 jezior o wysokich i stromych brzegach w znacznej części zalesionych.

Najciekawszymi miejscowościami krajoznawczymi są tu: Kartuzy, Wieżyca, Żukowo, zaś wypoczynkowymi: Borkowo, Chmielno, Zgorzały, Gołubie Kaszubskie.

W południowej części regionu na plan pierwszy wybijają się turystyczny obszar jeziora Wdzydze. Wśród lasów, nad jeziorem o bardzo silnie rozwiniętej linii brzegowej powstało wiele ośrodków wypoczynkowych w takich miejscowościach jak: Borsk, Gołun, Wdzydze Tucholskie, Czarłina. Tu również spotkać można zabytki budownictwa kaszubskiego i folkloru /Kaszubski Park Etnograficzny we Wdzydzach Kiszewskich/.

Znacznie mniej uczęszczane są obszary zachodniej części regionu, mimo że czyste wody rzek i jezior, walory krajobrazu i bogactwa lasów stwarzają dogodne warunki do wypoczynku. Największe miejscowości o charakterze wypoczynkowym to Jasień i Łupawsko.

Obszary turystyczne całego regionu Pojezierza Kaszubskiego zajmują łącznie 2 740 km². Stawia to region na drugim miejscu pod względem wielkości obszarów turystycznych po regionie Wielkich Jezior Mazurskich tak w skali strefy pojeziernej jak i w skali całego kraju. Jednorazową pojemność letnią szacuje się na 150 tys. Wielkość turystycznej bazy noclegowej wynosi 15,4 tys. miejsc, w tym jednak tylko 0,3 tys. czynnych cały rok.

Region położony w pobliżu aglomeracji Trójmiasta jest licznie odwiedzany przez turystów i wczasowiczów. Przebywa tu w obiektach turystyczno-wypoczynkowych w ciągu roku około 1.060 tys. uczestników przez 9,7 mln turystodni.

Pod względem wielkości ruchu stawia to region na pierwszym miejscu wśród regionów turystycznych Pojezierza Pomorskiego.

3. Region Brdy i Borów Tucholskich

Region Brdy i Borów Tucholskich obejmuje następujące jednostki fizycznogeograficzne: prawie całe Bory Tucholskie, Dolinę Brdy i część zachodnią Równiny Świeckiej /północna, północno-zachodnia i północno-wschodnia część woj. bydgoskiego i niewielki południowy skrawek woj. gdańskiego/.

Centralną część regionu zajmują Bory Tucholskie - obszar o atrakcyjnych walorach wypoczynkowych i krajoznawczych, głównie środowiska przyrodniczego. Przyjął on nazwę od wielkich sosnowych obszarów leśnych występujących na piaskach sandrowych. Równinę Tucholską wznoszącą się 60 - 70 m nad doliną Wisły urozmaiają rozległe zespoły niewysokich wydm i liczne jeziora wytopiskowe /Cekocińskie, Okomińskie, Ślepe/.

Północno-zachodnia część regionu ma nieco inny charakter. Znajduje się ona w strefie moreny czołowej porośniętej dużymi kompleksami leśnymi. Ośią turystyczną jest tu górna Brda przepływająca przez szereg jezior rynnowych /Charzykowskie, Karcińskie, Witoczno, Dybrzk/.

Południową część regionu obejmuje sztuczny zbiornik Koronowski i część doliny Brdy. Zbiornik posiada silnie rozwiniętą linię brzegową, składa się z 17 jezior stanowiących szlak o wielkich walorach widokowych. Jest to główny rejon wypoczynkowy całego regionu. Powstało tu szereg ośrodków turystyki pobytowej i wypoczynku świątecznego, głównie bydgoskich zakładów pracy.

Dwie główne rzeki regionu Brda i Wda przepływające przez szereg jezior łączą je w atrakcyjne szlaki kajakowe, a większe jeziora lub zbiorniki sztuczne posiadające wybitne walory specjalistyczne, umożliwiają uprawianie sportów i wędrówek wodnych.

Najważniejsze miejscowości wypoczynkowe regionu to w zachodniej części Charzykowy, Swornigacie, a we wschodniej Tleń, zaś krajoznawcze to: Koronowo, Chojnice, Tuchola, Wierzchlas.

Obszary turystyczne regionu Brdy i Borów Tucholskich zajmują łącznie 2 660 km², a ich jednorazowa pojemność letnia szacowana jest na 210 tys. osób. Wielkość turystycznej bazy noclegowej wynosi 12,5 tys miejsc, w tym tylko 0,7 tys. czynnych cały rok.

Roczna wielkość ruchu turystycznego w całym regionie szacowana jest na około 1,1 mln osób i 8,9 mln turystodni. Najliczniej odwiedzane ośrodki wypoczynkowe znajdują się nad jez. Charzykowskim, Zbiornikiem Koronowskim i w okolicy Tleni.

4. Region Pojezierza Iławsko-Olsztyńskiego

Region Pojezierza Oławsko-Olsztyńskiego obejmuje obszary turystyczne znajdujące się na Pojezierzu Chełmińsko-Dobrzyńskim /Pojezierze Brodnickie/, Iławskim i Olsztyńskim /środkowa część woj. olsztyńskiego i północno-wschodnia toruńskiego/. Szczególne znaczenie w walorach regionu odgrywają woda i las. W niektórych jego częściach wody zajmują ponad 10 % a lasy 80 % powierzchni. Rzeki i jeziora połączone kanałami tworzą malownicze i atrakcyjne szlaki turystyczne.

Łączna powierzchnia obszarów turystycznych w regionie wynosi 2.310 km². Jednorazową letnią pojemność turystyczną ocenia się na 218 tys. Turystyczna baza noclegowa wynosi 16,1 tys. miejsc. Stawia to region pod tym względem na drugim miejscu w strefie pojeziernej /po Wielkich Jeziorach Mazurskich/.

Ukształtowanie terenu i różnorodne walory turystyczne pozwalają wydzielić tu cztery ważniejsze obszary turystyczne. W części południowo-zachodniej znajduje się obszar Pojezierza Brodnickiego. Nad jeziorami: Bachotek, Wielkie Partęczyny, Zbiczno, powstały ośrodki wypoczynkowe. Brodnica stanowi miejscowość rozrządowo-zaopatrzeniową ruchu turystycznego oraz liczącą się miejscowość krajoznawczą. Tereny wokół Górzna z ciągami jezior rynnowych i rozległymi lasami stanowią drugi obszar wypoczynkowy tej części regionu.

Pojezierze Iławsko-Ostródzkie jest obszarem o atrakcyjnych walorach wypoczynkowych i specjalistycznych. Większość ośrodków wypoczynkowych skupia się nad jeziorami wokół Iławy i Ostródy /Jeziorak, Drwęskie, Szelaż, Narie/. Z Ostródy nad jez. Drwęskie prowadzi na północ do Elbląga szlak wędrówek wodnych ciekawym technicznie kanałem, który 100 m różnicę wysokości pokonuje systemem 5 pochylni, na których statki przeciągane są na odpowiednich wózkach.

Obszar Pojezierza Olsztyńskiego posiada malownicze tereny wypoczynkowe nad jeziorami wokół Olsztyna, na południe od miasta /Wulpińskie, Pluszne, Łańskie, Maróz, Omulew/ i w okolicach Szczytna /Sasek, Kalwa, Kośna/. Na terenie historycznej Warmii wyróżniają się zabytkowe miasta. Największym jest Olsztyn, ważny ośrodek krajoznawczy. /m.in. kościół katedralny

z XV w., i gotycki zamek kapituły warmińskiej upamiętniający pobyt M.Kopernika/. Pozostałe to Szotytno, Pasym, Barczewo. Osobliwością Olsztynka jest duży skansen.

Roczna wielkość ruchu turystycznego w regionie Iławsko-Olsztyńskim wynosi ok. 1,2 mln wg uczestników i 12,4 mln wg turystodni.

5. Region Wielkich Jezior Mazurskich

Turystyczny region Wielkich Jezior Mazurskich obejmuje obszary znajdujące się na Pojezierzu Mrągowskim, Krainie Wielkich Jezior i Pojezierzu Ełckim /wschodnia część woj. olsztyńskiego, zachodnia i środkowa - woj. suwalskiego oraz niewielki północno-wschodni kraniec - łomżyńskiego/. Pod względem ukształtowania powierzchni region można określić jako obszar zbiegania się i nakładania wszystkich stadialnych ciągów morenowych zlodowacenia bałtyckiego, co powoduje dodatkowe urozmaicenie rzeźby i podnosi walory turystyczne. Znamiennej cechą regionu jest największa w kraju obfitość wód stojących. Jeziora i rzeki połączone kanałami tworzą malownicze szlaki turystyki wodnej. Do najatrakcyjniejszych należą: Szlak Wielkich Jezior Mazurskich od Węgorzewa do jez. Wiartel /długość 110 km, dostępny dla wszystkich rodzajów wędrówek wodnych/ oraz szlak rzeki Krutyni od Sorkwit do Kamienia /długość 90 km dostępny tylko dla wędrówek kajakowych/. Większość jezior posiada wybitne i bardzo duże walory żeglarskie. W okresie zimowym niektóre, np. Niegocin, wykorzystywane są dla uprawiania sportu bojerowego.

Istotną cechą krajobrazu są rozległe obszary leśne. Dominuje monotony bór sosnowy jako kultura wprowadzona po wyniszczeniu roślinności pierwotnej. Najciekawsze partie pierwotnych lasów zachowały się w Puszczy Piskiej i Boreckiej. Atrakcję przyrodniczą stanowią liczne rezerваты. Do najciekawszych zaliczyć należy jeden z największych w Polsce, rezerwat krajobrazowy, jez. Nidzkie, Wyspę Kormoranów na jez. Dobskim czy rezerwat żabędzia niemego na jez. Łuknajno.

Z punktu widzenia turystyki krajoznawczej na plan pierwszy wybijają się głównie obszary o wybitnych walorach środowiska przyrodniczego /Wielkie Jeziora/. Miejscowości o znacznym nagromadzeniu zabytków jest niewiele. Wymienić jednak należy Świętą Lipkę, Giżycko, Mikołajki, Pisz, Węgorzewo, Kętrzyn, Reszel. Specyficzny walor mają ruiny kwatery Hitlera w Gierłożu k.Kętrzyna.

Omawiany region posiada dobrą dostępność komunikacyjną. Gęsta sieć dróg kołowych i kolejowych umożliwia szybkie połączenia z najbliższymi dużymi miastami: Olsztynem, Białymstokiem i Warszawą. Mankamentem komunikacyjnym jest brak sezonowego lotniska.

Pod względem wielkości obszarów turystycznych region zajmuje pierwsze miejsce wśród wszystkich regionów w kraju. Ich powierzchnia wynosi 3.980 km². Podobnie przedstawia się sprawa z jednorazową pojemnością letnią. Szacuje się ją na 350 tys. osób. Pojemność zimowa wynosi 27 tys. osób.

Region należy zaliczyć do dobrze zagospodarowanych turystycznie. Wielkość turystycznej bazy noclegowej wynosi około

25,2 tys. miejsc. Znaczna większość miejsc, bo 23,8 tys. wykorzystana jest tylko w sezonie letnim.

Znajduje się tu 6 miejscowości z turystyczną bazą noclegową ponad 1 tys. miejsc, w tym 2 ponad 2 tys. /Giżycko, Ruciane-Nida/.

Obszar Wielkich Jezior Mazurskich jest największym i najatrakcyjniejszym obszarem regionu. Rozciąga się on od Węgorzewa na północy aż po południowe granice Puszczy Piskiej na południu. Granicę zachodnią wyznacza droga Węgorzewo-Giżycko-Orzysz-Pisz-Kolno/ do miejscowości Wincenta/, a zachodnią Kętrzyn-Mrągowo-Szczytno. W jego skład wchodzi największe jeziora Polski: Śniardwy, Mamry, Niegocin, Nidzkie, Dejguny, Jagodne, Ryńskie, Tałty, Mikołajskie, Bełdan, Pogubie Wielkie, Mokre i cały szereg innych mniejszych. Południową część obszaru zajmują rozległe kompleksy leśne. Piękne partie pierwotnych lasów mieszanych zachowały się w Puszczy Piskiej i nad jeziorem Mokrym. Wzajemne powiązanie jezior bezpośrednio przez strugi i kanały stwarza, obok turystyki pobytowej, doskonałe warunki dla turystyki wędrowniczej, kajakowej i żeglarskiej. Prócz turystyki wodnej rozwija się także turystyka motorowa i samochodowa oraz kolarska i piesza.

Najpopularniejsze miejscowości turystyczne obszaru to w części północnej: Giżycko /2,5 tys. miejsc noclegowych/- największy ośrodek sportów wodnych na Mazurach, obok położone Wilkasy /1,3 tys. miejsc/ i w północnej części jez. Mamry, Węgorzewo, /1,4 tys. miejsc /, w części południowej na plan pierwszy wybijają się położone na skrzyżowaniu szlaków wodnych i lądowych

Ruciane-Nida /2,2 tys. miejsco/ i Mikołajki /1,5 tys. miejsco/.
Inne zaś mniejsze miejscowości turystyczne to: Ryn, Kamień,
Krutynia, Zgon, Karwica, Krzyże, Rybitwy.

Obszar Pojezierza Mrągowskiego obejmuje kilka równoległych
ciągów jezior rynnowych /m.in. Gielądzkie, Juno, Białe, Zy-
zdrój/ położonych najczęściej wśród lasów sosnowych i miesza-
nych. Przez jego obszar przepływa rzeka Krutynia, jeden
z najpiękniejszych widokowo szlaków spływów kajakowych. Cały
obszar posiada znaczną ilość rezerwatów przyrody, co podnosi
jego walory krajoznawcze.

Obszar ełcki jest najdalej na wschód wysuniętą częścią
regionu Wielkich Jezior Mazurskich i stanowi niejako tereny
leżące na pograniczu Wielkich Jezior i Pojezierza Augustowsko-
Suwalskiego. Obszar obejmuje południową część Pojezierza Eł-
ckiego, rozciągający się od Starych Juch na zachodzie aż po
jez. Dręstwo na wschodzie, pełni głównie funkcje wypoczynkowe
związane z występowaniem dużych powierzchni wodnych /jez. Łaś-
miady, Sawinda Wielka, Sunowo, Ełkie, Selmęt Wielki, Raj-
grodzkie/ i obszarów leśnych.

Największe ośrodki wypoczynkowe Rajgród /1,0 tys. miejsco/,
Malinówka Wielka, Czarna Wieś, Mrozy Wielkie powstały nad je-
ziorami. Ełk stanowi główny węzeł komunikacyjny obszaru /5 linii
kolejowych, 4 drogowe/, rozrządu i zaopatrzenia ruchu turys-
tycznego.

Na wschód od obszaru Wielkich Jezior Mazurskich i na pół-
noc od obszaru ełckiego znajduje się obszar Puszczy Boreckiej.
Oprócz znacznych powierzchni leśnych Puszczy Boreckiej, sta-
nowiące atrakcyjne tereny łowieckie i wypoczynkowe, w skład

jego wchodzi jeziora dorzecza Sapiny /Kruklin, Goldapiwo, Stręgiel/ i północnej części Pojezierza Elckiego /Wydmińskie, Gawlik, Szwałk, Łażno, Oleckie/. Obszar jest słabo zagospodarowany i słabo dostępny komunikacyjnie. Największe miejscowości wypoczynkowe to: Olecko /ponad 1,0 tys. miejsc noclegowych/ Kruklanki, Wydminy. Przez obszar przechodzą trzy szlaki turystyki wodnej: Sapiny, Legi, Elku.

Wielkość ruchu turystycznego w całym regionie szacuje się w skali rocznej na około 1,5 mln uczestników, którzy przebywają tu przez około 14,6 mln turystodni.

6. Region Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego

Turystyczny region Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego jest najbardziej na wschód wysuniętym regionem turystycznej strefy pojeziernej. Obejmuje on w północnej części Wzgórza Szeskie i Pojezierze Suwalskie oraz w południowej Pojezierze i Puszcze Augustowską /wschodnia część woj. suwalskiego/.

Jest to region o wybitnych, zróżnicowanych walorach krajoznawczo-wypoczynkowych i specjalistycznych. Największym walorem regionu są urozmaicone krajobrazowo tereny, na które składają się: bogactwo jezior zasobnych w ryby, połączonych Kanałem Augustowskim, umożliwiającym bezpośrednie połączenie między nimi, czyste na ogół, dogodne do spływów kajakowych rzeki - Czarna Hańcza, Rospuda, lasy z dużymi partiami starodrzewu oraz bogatą fauną. Na najwyższych wzniesieniach regionu /Krzemieniucha, Goldapska Góra/ istnieją dobre warunki do uprawiania narciarstwa, a jeziora są dodatkowym doskonałym terenem do uprawiania sportu bojerowego.

Obszary turystyczne w regionie Pojezierza Suwalsko-Augustowskiego zajmują 1,550 km², a ich jednorazową pojemność szacuje się na około 127 tys. w okresie letnim i 25 tys. w okresie zimowym.

Region jako całość jest słabo zagospodarowany. Wielkość turystycznej bazy noclegowej wynosi około 10,5 tys. miejsc /w tym tylko 1,1 tys. czynnych cały rok/. Udział tego regionu w zagospodarowaniu turystycznym strefy pojeziernej jest niewielki i wynosi 4,8 %.

Najlepiej zagospodarowanym obszarem turystycznym w regionie jest obszar Augustowsko-Suwalski i Sejn. Pierwszy z nich obejmuje tereny leśne Puszczy Augustowskiej oraz wszystkie większe jeziora Pojezierza. W okolicach Augustowa: Białe, Necko, Studzieniczne, Sejno, nieco dalej na północ: Serwy i Blizna i w części północnej: Wigry, Krzywe i Pierty. W obszarze tym i w całym regionie wybija się na plan pierwszy Augustów - jedyne w woj. suwalskim uzdrowisko dysponuje w okresie letnim około 5,5 tys. miejsc noclegowych, a w sezonie zimowym około 0,9 tys. Inne ważniejsze miejscowości turystyczne to Stary Folwark, Wigry, Bryzgiel, Gawrychruda nad jez. Wigry. W obszarze Sejn nad jez. Pomorze najważniejsza miejscowość wypoczynkowa to Giby. Znacznie słabiej jest zagospodarowana część północna regionu. Zaczyna się wykształcać turystyczny obszar Gołdapi, obejmujący Wzgórza Szeskie i jez. Gołdapiwo.

Region posiada stosunkowo słabą dostępność komunikacyjną. Połączony jest liniami kolejowymi z Białymstokiem i Olsztynem, w komunikacji drogowej najważniejszą rolę odgrywa droga łącząca Suwałki i Augustów z Warszawą i Białymstokiem. Roczną wielkość ruchu turystycznego we wszystkich jego formach w regionie szacuje się na około 500 tys. uczestników lub 6,6 mln turystodni.

7. Region Pojezierza Lubuskiego

Turystyczny region Pojezierza Lubuskiego rozciąga się od Krosna Odrzańskiego na południu aż po Wronki i Krzyż na północnym wschodzie. Obejmuje on środkową i wschodnią część Pojezierza Lubuskiego, zachodnią Kotliny Gorzowskiej, północną Bruzdy Zbąszyńskiej oraz zachodnią część pojezierza Poznańskiego /północna część woj. zielonogórskiego, południowo-wschodnia gorzowskiego, północno-zachodnia poznańskiego/.

Zachodnią część regionu zajmuje Pojezierze Lubuskie obszar o atrakcyjnych walorach wypoczynkowych i krajoznawczych. Urozmaicona rzeźba polodowcowa /Pagórki Sulęcisko-Świebodzińskie/ dochodzi tu do 220 m n.p.m. a jeziora rynnowe: Niesłysz, Paklickie, Ciecz, Łagowskie okolone są lasami. Brzegi jezior są wysokie i suche o dogodnych miejscach do biwakowania. Najważniejsze miejscowości turystyczne to Łagów Lubuski i Lubniewice /po 20 tys. miejsc noclegowych/, Niesulice /1,2 tys./ i Lubrza.

Na północ od Krosna Odrzańskiego znajduje się pagórkowaty turystyczny obszar leśny Puszczy Rzepińskiej.

Pomiędzy Pojezierzem Lubuskim a Poznańskim nad Obrą i w jej obniżeniu na jeziorami: Wielkim, Chłop, Lubikowskim oraz w okolicach Międzyrzecza powstało szereg ośrodków wypoczynkowych.

Puszcza Notecka /bory sosnowe posiadające w znacznej części naturalny charakter/, położona w widłach Warty i Notecki wraz z północno-zachodnią częścią Pojezierza Poznańskiego stanowi następny obszar turystyczny regionu. Cały obszar międzyrzecza zalegają piaski wydmore tworząc potężne wały. Najciekawszy obszar wydm z niewielkimi jeziorami rozciąga się na wysokości Sierakowa oraz na południe od Drezdenka. Po lewej stronie Warty, od Chrzypka poprzez Sieraków do Międzychodu, atrakcyjność obszaru podnoszą liczne jeziora. Największą miejscowością wypoczynkową jest Sieraków /3,0 tys. miejsc noclegowych/.

Wszystkie obszary turystyczne regionu zajmują 1790 km², a ich jednorazową letnią pojemność turystyczną szacuje się na 181 tys.

Wielkość turystycznej bazy noclegowej regionu wynosi 14,6 tys. miejsc, zaś ruch turystyczny szacuje się na ok. 860 tys. osób i 9,3 mln turystodni.

Podstawowe dane dotyczące wielkości obszarów turystycznych, pojemności, bazy noclegowej i ruchu turystycznego dotyczące pozostałych regionów turystycznej strefy pojeziernej nie omówione w powyższym podrozdziale znajdują się w tabelach nr 3 i 4.

C. Turystyczna strefa nizinna

Obszar położony pomiędzy pojezierzami a wyżynami i górami stanowi pas nizin środkowopolskich. Zajmuje on 138,1 tys. km² tj. 44,2 % powierzchni kraju i obejmuje Nizinę Południow Wielkopolską, Śląską, Mazowiecką, Podlaską, Polesie Lubelskie oraz Kotliny Sandomierską i Oświęcimską. Pomimo że dominują tu obszary równinne, faliste i płaskie, strefa ta pod względem krajobrazowym nie jest monotonna. Powoduje to cały system szerokich pradolin, na trasach których utworzyły się pola wydmy, dochodzące do 20-25 m wysokości, silnie zniszczone pagóry czołowo-morenowe zlodowacenia środkowopolskiego oraz duże obszary pól sandrowych w większości pokrytych lasami, które urozmaicają krajobraz.

Z krajoznawczego punktu widzenia najciekawsze obszary o walorach środowiska przyrodniczego to puszcze: Białowieska i Kampinowska wraz z parkami narodowymi, Knyszyńska, Biała i Zielona oraz Bory Dolnośląskie i Niemodlińskie. Duże nagromadzenie walorów dóbr kultury występuje w okolicach Łowicza i Puszczy Zielonej oraz Białej. Bardzo duże nagromadzenie walorów krajoznawczych jest w Warszawie i Wrocławiu - są to wielkie centra krajoznawcze nie tylko ruchu krajowego, ale i zagranicznego. Ośrodki krajoznawcze w tej strefie to w części zachodniej - Brzeg, Opole w części środkowej - Kalisz, Piotrków Trybunalski, Łowicz, Pułtusk, Radom, wschodniej - Białystok i południowej - Tarnów, Rzeszów, Jarosław i Łańcut.

Z mniejszych zespołów i pojedynych obiektów krajoznawczych warty zwiedzenia wymienić należy: Oleśnicę, Trzebnicę, Arkadię, Nieborów, Tum, Czersk, Czerwińsk, Warkę, Liw, Opinogórę, Żelazową Wolę, Drohiczyn, Nowogród, Baranów, Przeworsk.

Obszary wypoczynkowe tej strefy znajdują się głównie nad rzekami i w miejscowościach powstawania sztucznych zbiorników wodnych. Większe skupiska tych obszarów to rejon Pilicy od Przeborza aż poza Nowe Miasto, wraz z nowo powstałym zbiornikiem Sulejowskim, Wisły od Dęblina aż po Warszawę, Bugu od Broku i Narew od Pułtuska aż do zapory w Dębem oraz jeziora Polesia Lubelskiego.

Większe miejscowości wypoczynkowe tej strefy występują głównie nad sztucznymi zbiornikami lub wodami naturalnymi, w pobliżu dużych ośrodków miejsko-przemysłowych. Funkcję taką dla Warszawskiego Zespołu Miejskiego pełnią: Rynia, Popowo, Barcice, Nieporęt/ na Zalewem Zegrzyńskim/, Wilga, Urle, Brok czy Zalesie Górne - typowy ośrodek wypoczynku świątecznego. Miejscowości wypoczynkowe aglomeracji Łódzkiej to: Kolumna, Grotniki, Wiśniowa Góra, Sulejów, Spała. Z większych miejscowości wypoczynkowych w tej strefie wymienić jeszcze należy: Okuninę, Firlej, Przeczołę i Turawę oraz 3 uzdrowiska: Konstancin-Jeziorna, Goczałkowice-Zdrój i Jastrzębie-Zdrój, 2 uzdrowiska rozwojowe, na które rozciągnięto przepisy ustawy o uzdrowiskach: Rogoźno i Trzebnica i jedno potencjalne: Mielnik.

W turystycznej strefie nizinnej obszary turystyczne zajmują zaledwie 6,0 tys. km² /4,3 % pow. strefy/. Wielkość

turystycznej bazy noclegowej wynosi 129,8 tys. miejsc /16,2 % bazy krajowej/ - z tego 23,9 tys. czyli 25,3 % stanowi baza całoroczna. Duży udział bazy całorocznej spowodowany jest tym, że w tej strefie turystycznej znajdują się dwa centra krajoznawcze - Warszawa i Wrocław oraz duże miasta będące ośrodkami krajoznawczymi. Jednorazową letnią pojemność turystyczną szacuje się na 470 tys. osób, a zimową na 10 tys. osób. Stanowi to 9,9 % i 0,9 % pojemności krajowej. Wielkość ruchu turystycznego we wszystkich jego formach szacuje się na 13,3 mln uczestników i 105,3 mln turystodni /24,9 % ruchu krajowego wg uczestników i 21,3 % wg turystodni/.

Regiony turystyczne strefy nizinnej

W turystycznej strefie nizinnej wyznaczono 7 regionów o łącznej powierzchni 5 970 km² /12,2 % obszarów turystycznych wszystkich regionów krajowych/. Jednorazową pojemność letnią wszystkich regionów szacuje się na około 310 tys. a zimową na 4 tys. osób. Wielkość roczną turystycznego ruchu w 7 regionach szacuje się na 6,7 mln uczestników i 56,1 mln wg turystodni. Udział tego ruchu w całości ruchu strefy nizinnej wynosi 50,7 % uczestników i 53,3 % wg turystodni. Turystyczna baza noclegowa wynosi 54,4 tys. miejsc. Jej udział w całej bazie turystycznej strefy nizinnej stanowi 41,9 %. Najważniejszą rolę w tej strefie odgrywa:

1. Region Niziny Północno-Mazowieckiej

Turystyczny region Niziny Północno-Mazowieckiej obejmuje

obszary o walorach turystycznych na północ od Warszawy w dolinach rzek Bugu i Narwi oraz Puszcę Kampinoską i okolice Łowicza. /Północna część woj. stołecznego warszawskiego, południowa - ciechanowskiego i ostrołęckiego, północna - siedleckiego i zachodnia - skierniewickiego/. Region pod względem wielkości zajmuje największe obszary turystyczne - 1 410 km² - w turystycznej strefie nizinnej /22,0 % obszarów turystycznych strefy nizinnej/.

Jednorazowa letnia pojemność turystyczna, jak też baza noclegowa jest największa ze wszystkich regionów strefy nizinnej. Pojemność letnia wynosi 83 tys. osób, zaś baza noclegowa 17,5 tys. miejsc.

Ruch turystyczny z powodu bliskości aglomeracji warszawskiej jest największy ze wszystkich regionów nizinnych i ustępuje tylko najatrakcyjniejszym regionom nadmorskim i górskim. Wynosi on 2,1 mln uczestników i 17,2 mln turystodni.

Najatrakcyjniejszym obszarem wypoczynkowym, korzystnym w lecie do uprawiania sportów wodnych, a w zimie bojerowych jest Zalew Zegrzyński. Nad tym rozległym sztucznym jeziorem /33 km²/ powstałym przez spiętrzenie wód Narwi zaporą wodną pod Dębem, połączonym kanałem z Wisłą, powstały liczne ośrodki wypoczynkowe dla mieszkańców stolicy i Warszawskiego Zespołu Miejskiego /Nieporęt, Białobrzegi, Rynia, Zegrzynek, Jachranka, Serock/. Miastem o dużym nagromadzeniu obiektów zabytkowych jest ładnie położony nad Narwią - Pułtusk.

Tereny położone nad Bugiem aż do Broku stanowią pas koncentracji turystyki pobytowej. Powstało tu szereg ośrodków wypoczynkowych warszawskich zakładów pracy w takich miejscowościach jak: Popowo Kościelne, Barcice oraz dzielnica Wyszowska - Rybienko. Atrakcyjne tereny wypoczynkowe dla dzieci stanowi dolina Liwca w okolicach Kamieńczyka i Urli. Wody Bugu wraz z lasami Puszczy Białej i lasów Łochowskich stwarzają też dogodne warunki do czynnego wypoczynku.

Rozciągająca się w kierunku północno-zachodnim od granic Warszawy Puszcza Kampinoska obejmująca tereny leśne, pasy śródlądowych wydm oraz bagniste łąki /największy park narodowy w kraju - 220 km²/ stanowi teren penteracji krajoznawczej. Mieszkańcy Skierniewic i Żyrardowa wypoczywają głównie w obszarach leśnych Puszczy Mariańskiej. Nad Rawką, w Budach Grabskich, Kamionce powstały ośrodki wypoczynkowe.

Stolica Polski - Warszawa - znajdująca się pomiędzy turystycznymi regionami mazowieckimi odgrywa szczególną rolę. Miasto pełni centralne funkcje administracyjne, a jednocześnie stanowi potężny ośrodek przemysłowy. Jest centrum kulturalnym, naukowym i turystycznym kraju. Ilość przyjmowanych turystów stawia je na czele krajowych ośrodków ruchu turystycznego. Bohaterskie miasto w ciągu trzech ostatnich stuleci wielokrotnie broniło się przed wrogami, było zawsze i jest sercem kraju. Zniszczone przez hitlerowców, zostało po wojnie odbudowane w nowym kształcie, ale z pietyzmem dla przeszłości, o którym świadczy znakomicie zrekonstruowany zespół staromiejski i szlak królewski od Zamku po Pałac Belwederski oraz Park i Pałac Łazienkowski. Dalej na południe szczególnie cennym zabytkiem jest

odrestaurowany pałac i park w Wilanowie. Zniszczony przez okupanta Zamek Królewski jest już prawie odbudowany wysiłkiem całego społeczeństwa.

D. Turystyczna strefa wyżynna

Turystyczna strefa wyżynna obejmuje następujące krainy geograficzne: Wyżynę Śląską, Wyżynę Krakowsko-Częstochowską, Nieckę Nidziańską, Wyżynę Kielecko-Sandomierską, Wyżynę Lubelską i Roztocze. Zajmuje około 31,4 tys. km.² co stanowi 10,0 % powierzchni kraju.

Różnorodność krajobrazu tej strefy wynika głównie ze zróżnicowanej budowy geologicznej. Przełomowe doliny rzek, duże obszary leśne, liczne zabytki i pomniki kultury i przyrody, pamiątki związane z wielkimi ludźmi tej ziemi, bogaty folklor miejscowej ludności, miejsca upamiętniające dzieje walk wyzwolenia narodu polskiego sprawiają, że ważniejszą rolę odgrywa tu turystyka krajoznawcza niż wypoczynkowa.

Krajobraz Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej odznacza się bogactwem form związanych z wymywaniem skał wapiennych. Najpiękniejsze formy krajobrazu wapiennego występują w Ojcowskim Parku Narodowym. W Niecce Nidziańskiej znajdują się największe w Polsce złoża gipsu i związane z tym źródła wód mineralnych. Wyżyna Kielecko-Sandomierska w środkowej swej części przechodzi w Góry Świętokrzyskie. Najwyższym ich pasmem są Łysogóry, którym pierwotny krajobraz nadają gołoborza. Szczytowe partie grzbietu porasta Puszcza Jodłowa, będąca częścią Świętokrzyskiego Parku Narodowego.

Na Wyżynie Lubelskiej i Roztoczu najpiękniejszym krajobrazem odznaczają się przełomowe odcinki dolin Wisły, Bugu i Węprza oraz wał Roztocza. Najwartościowsze i najciekawsze partie Roztocza wzięto pod ochronę tworząc Roztoczański Park Narodowy.

Występujące w tej strefie obszary turystyczne zajmują 5,7 tys. km² /11,6 % obszarów turystycznych Polski/. Jednorazową pojemność turystyczną ww. obszarów oceniono dla sezonu letniego na 330 tys. osób /6,9 % letniej pojemności krajowej/, a dla sezonu zimowego na 80 tys. osób /7,5 % zimowej pojemności krajowej/.

Wśród miejscowości o dużym nagromadzeniu walorów krajoznawczych dominują dwa: Kraków i Lublin. Kraków spełnia funkcję wielkiego centrum turystyki krajowej i zagranicznej.

Walory krajoznawcze wiążą się zarówno z jego położeniem jak i charakterem i wartością artystyczną nagromadzonych tu dzieł sztuki, wspaniałych zabytków architektury, pamiątek historycznych i współczesnych osiągnięć gospodarczych.

Z innych miejscowości - ośrodków krajoznawczych - które posiadają walory krajoznawcze wysokiej rangi i ich nagromadzenie jest duże, wymienić należy: Częstochowę, Jędrzejów, Kielce, Sandomierz, Puławę, Kazimierz Dolny, Chełm i Zamość.

Ważniejsze mniejsze zespoły i pojedyncze obiekty to: Ujazd, Pieskowa Skała, Ogrodzieniec, Chęciny, Nowa Słupia, Oblęgorek, Opatów, Pińczów, Szydłów, Wąchock, Wiślica i Tyniec.

Miejscowości wypoczynkowe znajdujące się w turystycznej strefie wyżynnej są raczej niewielkie i jest ich stosunkowo mało. Do największych zaliczyć należy Sielpię Wielką będącą główną miejscowością wypoczynkową Staropolskiego Zagłębia Przemysłowego oraz Kazimierz Dolny odwiedzany głównie przez turystów i wczasowiczów z Warszawy i Lublina. Miejscowości uzdrowiskowe to: Busko-Zdrój, Solec-Zdrój, Nałęczów, Horyniec, a uzdrowiska potencjalne, na które rozciągnięto przepisy ustawy o uzdrowiskach i lecznictwie to Lipa i Krzeszowice.

Turystyczna strefa wyżynna ma najmniejszą bazę noclegową ze wszystkich stref w kraju. Znajduje się tu 34,7 tys. miejsc noclegowych czynnych w sezonie letnim /4,3 % bazy krajowej/ w tym 12,6 tys. czynne cały rok /6,6 % bazy krajowej/. Załedwie sześć miejscowości ma bazę noclegową ponad 1.000 miejsc.

Wielkość rocznego ruchu turystycznego we wszystkich jego formach szacuje się w tej strefie na około 10,0 % uczestników i 9,5 % turystodni całego ruchu krajowego. W ruchu turystycznym uczestniczyło 5,3 mln osób przez 47 mln turystodni.

W rozkładzie ruchu turystycznego w skali rocznej występują najmniejsze w porównaniu z innymi strefami kraju dysproporcje. Spowodowane to jest dużym udziałem ruchu weekendowego, który występuje w tej strefie od maja do września. Na te pięć miesięcy przypada około 2/3 ruchu, przy czym w lipcu i sierpniu po około 22-23 %. Na pozostałe miesiące roku po około 5 %.

Ważniejsze regiony turystyczne strefy wyżynnej

W turystycznej strefie wyżynnej wydzielić można 4 regiony o łącznej wielkości 5 680 km² obszarów turystycznych /11,6 % obszarów turystycznych wszystkich regionów krajowych 18,1 % powierzchni strefy Wyżynnej.

Jednorazowa pojemność letnia czterech regionów wynosi około 285 tys. osób. a zimowa około 80 tys. Stawia to regiony strefy na drugim miejscu po regionach strefy górskiej.

Wielkość roczna turystycznego ruchu szacuje się na 5,3 mln. uczestników i 41,8 mln turystodni.

Baza noclegowa 4 regionów strefy wyżynnej wynosi 26,9 tys. miejsc, w tym 12,4 tys. miejsc czynnych przez cały rok.

Najważniejszą rolę w turystycznej gospodarce przestrzennej odgrywają w chwili obecnej dwa regiony: Gór Świętokrzyskich i Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej.

1. Region Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej

Region Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej ciągnie się od Częstochowy na północ aż po dolinę Wisły na południu /południowo-środkowa część woj. częstochowskiego, wschodnia - katowickiego i północna - krakowskiego/. Dominują tu obszary o wybitnych walorach krajoznawczych, a ich powierzchnia wynosi 2.280 km².

Południowa część regionu posiada wysokiej rangi walory turystyczne środowiska przyrodniczego. W wapiennej wyżynie działalność wód wytworzyła ciekawe i oryginalne formy rzeźby.

Szczególnie piękne formy krasowe występują w dolinie Prądnika oraz licznych dolinkach rozcinających południową krawędź Wyżyny. W części środkowej regionu przyrodniczym unikatem jest jedyny na terenie Europy obszar piaszków o charakterze pustynnym - Pustynia Błędowska. Północna część ma nieco inny charakter, zjawiska krasowe występują w znacznie mniejszym nasileniu. Cechą charakterystyczną są natomiast wzgórza wapienne. W przeszłości usadowiły się na nich zamki obronne. Wzgórza te wraz z istniejącymi na nich ruinami zamków tworzą najpopularniejszy szlak turystyki pieszej, tzw. Szlak Orlich Gniazd.

Centrum krajoznawczym tego regionu jest Kraków - spełniający funkcję wielkiego ośrodka turystyki krajowej i zagranicznej, a także funkcje rozrządu ruchu turystycznego. Walory turystyczne miasta wiążą się zarówno z jego położeniem, jak i z wyjątkowym charakterem i wartością artystyczną nagromadzonych tu dzieł sztuki, wspaniałych zabytków architektury i pamiątek historycznych.

Ważnym ośrodkiem krajoznawczym jest Częstochowa ze słynnym klasztorem na Jasnej Górze. Z innych miejscowości i obiektów godnych zwiedzania wymienić należy: Ogrodzieniec, Olsztyn, Olkusz, Pieskową Skałę, Tyniec - gdzie dominują walory dóbr kultury, Górę Zborów, Ostężnik, Parkową, Sokole Góry, dolinki: Będkowską, Kobylańską, Wierzychowską, Jaskinią Ciemną, Skałę Kmity czy Wąwóz Mnikowski - gdzie dominują walory środowiska przyrodniczego.

Z uwagi na w.w. walory jak również dość znaczne powierzchnie leśne /głównie w środkowej i północnej części/ na obszar regionu kieruje się znaczny ruch weekendowy z pobliskich aglomeracji: GOP-owskiej, Krakowskiej i Częstochowskiej, pomimo że jest on bardzo słabo zagospodarowany turystycznie. Większość turystycznej bazy noclegowej znajduje się w Krakowie /8,0 tys. miejsc/ i w Częstochowie. Inne większe miejscowości posiadające bazę noclegową to Ojców - w części południowej oraz Julianka i Potok Złoty w części północnej.

Pod względem wielkości obszarów turystycznych region Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej zajmuje pierwsze miejsce w turystycznej strefie wyżynnej, natomiast pod względem pojemności turystycznej jest na ostatnim miejscu. Jednorazowa letnia pojemność turystyczna wynosi 25 tys. osób i stanowi zaledwie 7,8 % pojemności strefy wyżynnej. Wielkość turystycznej bazy noclegowej w całym regionie wynosi 10,1 tys. miejsc / w tym 5,7 tys. miejsc w obiektach czynnych cały rok/.

2. Region Gór Świętokrzyskich

W turystycznej strefie wyżynnej bardzo ważną rolę odgrywa region Gór Świętokrzyskich. Obejmuje on tereny woj. kieleckiego, ciągnące się od Końskich na północy aż po Solec-Zdrój na południe i od Włoszczowej na zachodzie po Ostrowiec Świętokrzyski na wschodzie.

Bogate walory środowiska przyrodniczego w połączeniu z licznymi zabytkami, miejsca upamiętnione działaniami powstańcami i partyzanckimi, ośrodki tradycyjnej kultury ludowej,

czynią region Gór Świętokrzyskich atrakcyjnym obszarem turystycznym. Rozwojowi ruchu turystycznego sprzyja położenie na uczęszczanych trasach tranzytowych, a ponadto duże zapotrzebowanie na turystykę, wypoczynek i rekreację w pobliskich aglomeracjach miejskich.

Obszary turystyczne regionu zajmują powierzchnię 1,730 km² /30,4 % obszarów turystycznych strefy wyżynnej/. Szacowana jednorazowa pojemność letnia wynosi 121 tys., a zimowa 40 tys.

Stan zagospodarowania regionu przedstawia się niezadowalająco. Wielkość turystycznej bazy noclegowej wynosi 9,1 tys. miejsc, prawie 50 % stanowi baza całoroczna.

Wielkości roczne ruchu turystycznego wynoszą 1,671 tys. osób i 18,1 mln turystodni.

Obszary o najwyższych walorach turystycznych obejmują zachodnią część Gór Świętokrzyskich i okolice Chęcin. Główne miejscowości turystyczno-wypoczynkowe to Nowa Słupia, Święta Katarzyna, Bodzentyn. Nowe ośrodki wypoczynkowe powstały nad sztucznymi zbiornikami wodnymi: Sielpia Wielka, Rejów, Brody, Bliżyn. Duże możliwości rozwoju ze względu na wysokie walory lecznicze miejscowych źródeł mineralnych /wody siarczanowe z solanką/ ma obszar Niecki Nidziańskiej.

W regionie znajdują się dwa ośrodki krajoznawcze: Kielce i Jędrzejów. Atrakcją Kielc są zabytki i muzea oraz trzy rezerваты przyrody znajdujące się na terenie miasta. Jędrzejów posiada niezwykle ciekawe muzea gnomoniczne. Z innych ciekawszych miejscowości krajoznawczych wymienić należy: Wąchock z romańskim opactwem Cystersów /zabytek grupy "O"/, Chęciny

z ruinami zamku królewskiego, ufortyfikowany Szydłów, renesansowy Pińczów i historyczną Wiślicę. Wiele interesujących budowli zabytkowych rozproszonych jest po wsiach. Dużą wartość zabytkową mają pozostałości dawnego budownictwa przemysłowego /Samsonów, Bobrza, Sielpia Wielka, Nietuliska/.

E. Turystyczna strefa góriska

Południową część kraju zajmują dwa duże masywy górskie. W części zachodniej stary masyw Sudetów i w części wschodniej znacznie młodsze Karpaty. Powierzchnia turystycznej strefy górskiej zasięgiem swym obejmuje silnie zróżnicowane obszary Przedgórza Sudeckiego, Sudetów, Podgórza Karpackiego i Karpat Wielkość jej wynosi około 29,0 tys. km² /9,3 % powierzchni Polski /.

Turystyczna strefa góriska posiada wysokiej rangi walory wypoczynkowe, krajoznawcze, specjalistyczne i uzdrowiskowe. Urozmaicona rzeźba, duże różnice wysokości, znaczne powierzchnie leśne, czyste powietrze i czyste wody, ostrość klimatu, długi czas zalegania pokrywy śnieżnej, wody mineralne - wszystko to sprawia, że w Karpatach i w Sudetach występują różnorodne, niezwykle ciekawe typy krajobrazu górskiego o dużym bogactwie form morfologicznych. Obszary te odgrywają najważniejszą rolę w ruchu turystycznym, tak krajowym jak i zagranicznym. Łączną wielkość tego ruchu we wszystkich jego formach szacuje się w tej strefie na około 29 % w skali kraju.

W Karpatach najaktraktowniejszym obszarem jest rejon tatrzańsko-podhalański, gdzie nałożyły się najwyższe walory tak środowiska przyrodniczego jak kultury i sztuki ludowej.

W Sudetach najmolekawsze obszary to rejony kotlin: Jeleniogórskiej i Kłodzkiej. Najbardziej wartościowe i najmolekawsze z punktu widzenia naukowego obszary znajdują się pod ochroną prawną. Dotyczy to 6 parków narodowych: Bablogórskiego, Tatrzańskieo, Pienińskiego, Gorzańskiego, Bieszoładzkiego i Karkonoskiego oraz około 110 rezerwatów przyrody.

Pod względem wielkości obszarów turystycznych strefa górska zajmuje drugie miejsce w kraju, po strefie pojeziernej, 12,3 tys. km². Stanowi to 25,1 % obszarów turystycznych Polski. Z wielkości tej 7,5 tys. km² to obszary o wybitnych walorach turystycznych. Są to: Karkonosze, Góry Bystrzyckie, Stołowe, Złote i Masyw Śnieżnika, Beskid Śląski, Żywiecki, Sądecki, Gorce, Bieszołady, część Beskidu Niskiego oraz Tatry.

Jednorazowa pojemność turystyczna w tej strefie określana jest dla sezonu letniego na 1.390 tys. osób, a dla sezonu zimowego 920 tys. osób. Stanowi to 39,1 % letniej i aż 86,0 % zimowej pojemności krajowej. W turystycznej strefie górskiej znajduje się 198 tys. miejsc noclegowych /25 % turystycznej bazy noclegowej kraju/. Przestrzenne rozmieszczenie tej bazy wykazuje znaczne dysproporcje. Znacznie lepiej są zagospodarowane Sudety i Beskidy niż ich Przedgórze. W Sudetach wyróżniają się Kotliny: Jeleniogórska i Kłodzka, natomiast w Karpatach obszar intensywnego zagospodarowania obejmuje Beskid Śląski i Żywiecki, Tatry i Podhale oraz Beskid Sądecki.

Turystyczna strefa górska posiada największą w kraju bazę oaloroczną - około 104,7 tys. miejsc, stanowi to 54,9 % bazy oalorocznej kraju. Jest to jedyna strefa w kraju, gdzie

baza całoroczna przewyższa bazę sezonową.

W strefie tej znajduje się 46 miejscowości z bazą noclegową ponad 1.000 miejsc. Pięć z nich /Karpacz-Bierutówice Szklarska Poręba, Ustroń, Wisła, Krynica/ ma ponad 5.000 miejsc, noclegowych, a jedna - Zakopane - ponad 10.000.

Duże nagromadzenie walorów turystycznych: krajobrazowych wypoczynkowych czy uzdrowiskowych powoduje, że trudno jest określić jednoznacznie charakter i funkcję turystyczną, jaką spełniają poszczególne miejscowości. I tak z krajoznawczego punktu widzenia charakter ośrodków pełnią: Lwówek Śląski, Jelenia Góra, Świdnica, Kłodzko, Paczków, Nysa, Cieszyn, Żywiec, Bielsko-Biała, Zakopane, Nowy Sącz, Przemyśl. Z mniejszych ośrodków i ciekawszych obiektów krajoznawczych warto wymienić m.in. Książ, Niedzicę, Poronin i Krasnogród.

Wśród miejscowości wypoczynkowych wyraźnie się wybijają te, które posiadają równocześnie walory uzdrowiskowe. W strefie tej znajdują się 22 uzdrowiska statutowe - na 36 w kraju /Sudety - 10; Cieplice-Zdrój, Czerniawa-Zdrój, Świeradów-Zdrój, Długopole-Zdrój, Duszniki-Zdrój, Jędrzejów-Zdrój, Kudowa-Zdrój, Łądek-Zdrój, Polanica-Zdrój, Szostakowice-Zdrój, Karpacz - 12: Ustroń, Swoszowice, Iwonicz-Zdrój, Rymanów-Zdrój, Krynica, Muszyna, Piwniczna, Rabka, Krośnice-Szostakowice, Wapienne, Wysowa, Żegiestów/, 9 uzdrowisk rozwojowych, na które rozciągnięto przepisy o uzdrowiskach i lecznictwie uzdrowiskowym: Bolków, Kowary, Wieliczka, Czarna, Komarowa, Polańczyk, Rabe, Złotok, Przerzecznik Zdrój oraz 25 uzdrowisk potencjalnych.

W turystycznej strefie górskiej znaczna część ruchu turystycznego związana jest z wypoczynkiem świątecznym i po pracy. Strefa ta stanowi zaplecze wypoczynkowe dla takich aglomeracji jak: górnośląska, krakowska, wrocławska, sudecka oraz dla kształtujących się aglomeracji: opolskiej, rzeszowskiej i bielskiej.

Strefa górska skupia największy ruch turystyczny. Koncentrowało się tu 28,6 % krajowego ruchu turystycznego wg uczestników i 28,9 % wg turystodni. W ruchu turystycznym uczestniczyło 15,2 mln osób przez około 143 mln turystodni. W sezonowej strukturze ruchu turystycznego występują dwa nasilenia. Jedno, to dwa miesiące letnie /lipiec i sierpień/, w czasie których przypada około 70 % ruchu i drugie znacznie mniejsze, to dwa miesiące zimowe /styczeń i luty/ łącznie około 8 % ruchu.

Regiony turystyczne strefy górskiej

W turystycznej strefie górskiej wydzielono 7 regionów. Ich obszary turystyczne wynoszą łącznie 12 320 km² /1/4 powierzchni obszarów turystycznych wszystkich regionów krajowych/. W Sudetach znajdują się 2 regiony o pow. 2 750 km², w Karpatach 5 o pow. 9 570 km²,

Jednorazową pojemność wszystkich regionów w tej strefie szacuje się na około 1 286 tys. osób w sezonie letnim i 898 tys. osób w sezonie zimowym.

Wielkość ruchu turystycznego w regionach strefy górskiej jest największa w porównaniu z innymi strefami i szacuje się go na 14,3 mln uczestników i ok. 135,6 mln turystodni.

Turystyczna baza noclegowa 7 regionów strefy górskiej wynosi 191,8 tys. miejsc w tym 100,2 tys. miejsc czynnych cały rok. Udział tych miejsc w ilości miejsc całej strefy jest bardzo wysoki i wynosi 96,8 % w pierwszym i 95,7 % w drugim przypadku.

1. Region Sudetów Zachodnich

Region Sudetów Zachodnich jest najdalej na zachód wysuniętym regionem turystycznej strefy górskiej. Obejmuje on wschodnią część Pogórza Izerskiego, Góry Kaczawskie, Kotliny: Jeleniogórską i Kamiennogórską, Góry Izerskie i Karkonosze /południowa i południowo-wschodnia część woj. jeleniogórskiego/.

Posiada on wysokiej rangi walory wypoczynkowe i krajoznawcze. Wielkość obszarów turystycznych wynosi 1 080 km², a jednorazową pojemność letnią ocenia się na 101 tys. osób, i zimową na 88 tys. osób.

Wielkość turystycznego ruchu rocznego mierzona ilością uczestników wynosi około 1.947 tys., zaś w ilości turystodni około 18,3 mln.

W regionie turystycznym Sudetów Zachodnich najcenniejsze walory posiada i najlepiej zagospodarowany jest obszar karkonoski. Obejmuje on polską część Gór Izerskich i Karkonoszy od Czerniawy na zachodzie po przełęcz Okraj na wschodzie.

Unikalne walory krajoznawcze Karkonoszy wynikają z faktu, że są one najwyższą grupą górską w Sudetach. Charakterystyczny krajobraz zawdzięczają tak ruchom górotwórczym jak i w dużej mierze dawnej działalności lokalnych lodowców. Z uwagi na cenne formy krajobrazowe, ciekawą i w wielu wypadkach unikalną

roślinność, utworzony został w 1959 r. Karkonoski Park Narodowy. Atrakcjami pozaprzyrodniczymi obszaru są liczne zabytki architektoniczne miast i osiedli wiejskich, zamki, ruiny zamków piastowskich oraz zakłady pracy udostępnione do zwiedzania.

Wysokiej rangi walory wypoczynkowe obszaru wynikają z występowania wód mineralnych, znacznych powierzchni leśnych, korzystnych warunków do uprawiania sportów zimowych oraz doskonałych warunków klimatycznych.

Obszar należy do najlepiej zagospodarowanych dla potrzeb ruchu turystyczno-wypoczynkowego w Polsce. Turystyczna baza noclegowa wynosi około 30,3 tys. miejsc, w tym 16,6 tys. są to miejsca czynne cały rok. Największą ilością miejsc noclegowych dysponuje Karpacz-Bierutówice /7,7 tys./ - jedna z największych w Polsce stacji klimatycznych i turystyczno-sportowych oraz Szklarska Poręba /7,0 tys. m.n./ miejscowość klimatyczna i turystyczna, wczasowisko i ośrodek sportów zimowych.

Pozostałe ważniejsze miejscowości turystyczno-wypoczynkowe i uzdrowiska to: Czarniawa, Świeradów Zdrój, Przesieka, Piechowice-Michałowice, Sobieszów-Jagniątko, Sosnówka.

Duże znaczenie dla zaktywizowania i uatrakcyjnienia ruchu turystycznego ma polsko-czechosłowacka konwencja turystyczna, obejmująca obszar Karkonoszy. Prócz szlaków dla turystyki pieszej i narciarskiej dużą rolę w ruchu turystycznym odgrywa turystyka motorowa i samochodowa korzystająca z sieci doskonałych dróg.

Od północy i zachodu Kotlinę Jeleniogórską otacza turystyczny obszar Gór Kaczawskich i Kotliny Kamienogórskiej. Turystyczne walory tego obszaru są niższe niż karkonoskiego, związane są one z urozmaiconą rzeźbą, szatą roślinną i korzystnymi warunkami do uprawiania sportów zimowych. Obszar jest słabo zagospodarowany. Ważniejsze miejscowości wczasowo-lotniskowe to: Wojcieszów, Trzeńsko, Janowice Wielkie oraz Kowary /wody radoczynne/.

Obszar zbiorników na Kwisie obejmuje dwa zbiorniki leżące pomiędzy Leśną a Gryfowem Śląskim. Walory tego obszaru to: woda, szata roślinna i urozmaiconą rzeźba. Głównymi miejscowościami wypoczynkowymi są Sucha i Złotniki Lubańskie.

Te obszary turystyczne regionu Sudetów Zachodnich spełniają dodatkowo funkcję zaplecza wypoczynku świątecznego i po pracy dla aglomeracji wrocławskiej, stolic województw - Jeleniej Góry i Wałbrzycha oraz sąsiednich okręgów przemysłowych /turoszowskiego i lubińsko-głogowskiego/.

Turystyczny region Sudetów Zachodnich należy zaliczyć do intensywnie zagospodarowanych i wykorzystywanych. Wielkość bazy noclegowej wynosi 39,7 tys. m.n. W całym regionie znajduje się 10 miejscowości z turystyczną bazą noclegową ponad 1 tys. miejsc, w tym 2 ponad 5 tys.

2. Region Sudetów Środkowych i Wschodnich

Turystyczny region Sudetów Środkowych i Wschodnich obejmuje swym zasięgiem Góry Kamienne, Wałbrzyskie, Sowie,

Kotlinę Kłodzką z otaczającymi ją pasmami górskimi, okolice zbiornika Otmuchowskiego i Nyskiego oraz południowe zbocza Gór Opawskich /południowo-wschodnia część woj. jeleniogórskiego, zachodnia, środkowa i południowa woj. wałbrzyskiego oraz południowo-zachodnia opolskiego/.

Obszary turystyczne w tym regionie zajmują 1 670 km², a ich pojemność jednorazową letnią ocenia się na 230 tys. miejsc, a zimową na 166 tys. miejsc.

W regionie Sudetów Środkowych i Wschodnich najcenniejsze obszary turystyczne występują w Kotlinie Kłodzkiej, są to obszary Gór Stołowych i Bystrzyckich oraz obszar Śnieżnika.

Obszar Gór Stołowych i Bystrzyckich obejmuje zachodnią część Kotliny Kłodzkiej od Radkowa aż po Międzylesie. Posiada on urozmaiconą rzeźbę, którą tworzą rozległe powierzchnie zrównań wierzchołkowych, skalne ściany i formy Gór Stołowych oraz głębokie i często przełomowe doliny rzek. Ponad 70 % obszaru zajmują powierzchnie leśne.

W obszarze występują liczne źródła mineralne: szczawy alkaliczno-ziemne, alkaliczno-żelaziste i żelazisto-arsenowe, które spowodowały powstanie tu największego zespołu uzdrowiskowego w Polsce. Uzdrowiska Kudowa-Zdrój, Duszniki-Zdrój oraz Polanica-Zdrój dysponują 11 tys. miejsc, z czego 9,2 tys. to miejsca czynne przez cały rok. W południowej części obszaru znajduje się czwarte uzdrowisko Długopole Zdrój. Inne ważniejsze miejscowości turystyczno-wypoczynkowe to: Karłów, Lężyce, Lewin Kłodzki oraz Zieleniec. Obok walorów wypoczynkowo-uzdrowiskowych obszar ma bardzo duże walory pozaprzyrodnicze.

Duże nagromadzenie wszelkiego typu walorów powoduje, że sezon turystyczny trwa tu cały rok.

Obszar Śnieżnika /Lądecko-Międzygórski/ obejmuje południową część Gór Złotych, Góry Bialskie i Masyw Śnieżnika. Urozmaicona rzeźba, znaczne różnice wysokości, dochodzące do 800 m, długi czas zalegania pokrywy śnieżnej, czyni go obok Karkonoszy, najlepszym terenem w Sudetach do rozwoju turystyki i wypoczynku związanego ze sportami zimowymi. Znaczne powierzchnie leśne, czyste powietrze oraz źródła mineralne /Lądek Zdrój - Cieplice - radio czynne źródła siarkowe i wysokowartościowe borowiny/ powodują, że jest to dziś obszar o funkcji uzdrowiskowo-wypoczynkowej. Największymi miejscowościami turystycznymi obszaru są: położony w jego północnej części Lądek Zdrój /2,5 tys. miejsc/ i w południowej - Międzygórze - ośrodek wczasowy, turystyczny i sportów zimowych.

Pozostałe dwa obszary: Gór Sowich oraz Gór Bardzkich i Złotych ciągną się jednym pasmem od Wałbrzycha aż po Lądek Zdrój. Obejmują one Góry Kamienne, Góry Sowie, Góry Bardzkie i północną część Gór Złotych. Główne walory wypoczynkowe tego obszaru to: las, urozmaicona rzeźba, korzystne warunki do uprawiania sportów zimowych, wody mineralne. Walory krajoznawcze to głównie walory środowiska przyrodniczego. Zagospodarowanie obszaru jest nierównomierne. Najlepiej zagospodarowana jest część północna, tu na plan pierwszy wybija się jako miejscowość uzdrowiskowa Jedlina Zdrój oraz Zagórze Śląskie, Walim, Leśna i Sokołowsko. W części środkowej ważną rolę odgrywa Sokolec, a w południowej Bardo.

Możliwości penetracji regionu Sudetów Środkowych i Wschodnich jest znaczna. Sieć komunikacyjna jest bowiem bardzo gęsta mimo trudności technicznych, spowodowanych warunkami naturalnymi. Z dróg kolejowych najważniejszą rolę odgrywa połączenie Wrocławia z Kłodzkiem i Międzylesiem oraz Wałbrzycha z Kłodzkiem, natomiast w komunikacji drogowej międzynarodowa droga E-12, biegnąca z Wrocławia przez Kłodzko, Kudowę-Słone w kierunku na Pragę.

Głównymi ośrodkami rozrzędu ruchu i zaopatrzenia obszarów są: Wałbrzych, Nowa Ruda, Ząbkowice, Bystrzyca Kłodzka i Kłodzko. Ta ostatnia miejscowość pełni również rolę ośrodka krajoznawczego.

Oprócz turystyki pieszej i narciarskiej rozwija się turystyka samochodowa dzięki sieci doskonałych dróg o wspaniałych walorach widokowych /zwłaszcza w Górach Stołowych i Bystrzyckich/.

Najmniejszy w tym regionie jest obszar Gór Opawskich. Obejmuje on południowe zbocze Gór Opawskich od granicy państwowej po drogę Głuchołazy-Prudnik. Funkcję miejscowości wypoczynkowych pełnią Pokrzywna, Jarołtówek oraz Głuchołazy.

Region Sudetów Środkowych i Wschodnich należy zaliczyć do dobrze zagospodarowanych. Wielkość turystycznej bazy noclegowej wynosi 37,9 /w tym 19,2 tys. miejsc w obiektach czynnych przez cały rok/. Koncentracja bazy jest tu znaczna. Znajduje się tu 10 miejscowości z turystyczną bazą noclegową ponad 1 tys. miejsc, w tym 4 ponad 2 tys.

Wielkość rocznego ruchu turystycznego we wszystkich jego formach szacuje się na ok. 2,3 mln uczestników i 22,4 mln turystodni.

3. Region Beskidu Śląskiego i Żywieckiego

Turystyczny region Beskidu Śląskiego i Żywieckiego obejmuje swym zasięgiem obszar Beskidu Śląskiego, Żywieckiego, Małego, Makowskiego aż po dolinę Skawy oraz tereny położone nad jeziorem Goczałkowskim /zachodnia, środkowa i południowo-wschodnia część woj. bielskiego i zachodnia woj. nowosądeckiego/.

Obszary turystyczne w regionie zajmują 1.900 km². Jednocześnie pojemność letnią szacuje się na 230 tys. osób, a zimową na 172 tys. osób.

Wielkość turystycznej bazy noclegowej w regionie wynosi 31,1 tys. miejsc. Miejsce w obiektach trwałych, czynnych cały rok, jest 19,0 tys. Region stwarza doskonałe warunki wypoczynku i turystyki zarówno w okresie zimowym jak i w okresie letnim. Malownicze doliny Wisły, Soły i Skawy oraz pobudowane sztuczne zbiorniki wodne wprowadziły tu nowe możliwości rozwoju funkcji turystycznych. Cały region jest silnie zalesiony.

Turystyczny sezon letni trwa tu od połowy kwietnia do października, zimowy narciarski 3-4 miesiące. Obok walorów wypoczynkowych atrakcję turystyczną stanowią ciekawe zabytki oraz wspaniały folklor beskidzki.

Wielkość ruchu turystycznego wynosi około 2,6 mln osób i około 26,5 mln turystodni. Pod względem wielkości ruchu stawia to region na drugim miejscu w strefie górskiej.

Inne miejscowości turystyczno-wypoczynkowe to: Bystra, Mieszna, Córki Wielkie, Brenna, Istebna i Koniaków. Stanowią one punkty wyjściowe i węzły szlaków pieszych na najwyższe, okoliczne szczyty: Skrzyczne, Szyndzielnię, Klimczok, Baranią Górę, Czantorię, Stożek.

U stóp Beskidu Śląskiego leży Bielsko-Biała, miasto wojewódzkie, ośrodek krajoznawczy, miejscowość rozrządowo-zaopatrzeniowa zachodniej części regionu, baza wypadowa na szlaki piesze i narciarskie. Nieco na zachód znajduje się Cieszyn, ośrodek krajoznawczy, ważny punkt obsługujący duży ruch turystyczny na trasie E-7.

Centralną i wschodnią część regionu zajmuje Kotlina Żywiecka i Beskid Żywiecki. Żywiec jest ośrodkiem krajoznawczym oraz miejscowością rozrządowo-zaopatrzeniową ruchu turystycznego w północnej części Kotliny rozciągają się dwa sztuczne zbiorniki wodne: jezioro Żywieckie i Międzybrodzkie, nad którymi powstały miejscowości wypoczynkowe: Czernichów, Porąbka, Międzybrodzie Bielskie. Inne ważniejsze miejscowości to w Kotlinie: Rajcza-uzdrowisko, punkt wyjścia w grupę Pilską, Węgierska Górka, wczasowiska: Milówka, Ujsoły, Zwardoń. U podnóża Babiej Góry jako główna miejscowość wypoczynkowa rozwija się Zawoja oraz Zubrzyca Górna jako miejscowość krajoznawcza.

4. Region Tatr i Gorców

Turystyczny region Tatr i Gorców przestrzennie wykracza poza geograficzne granice tych dwóch jednostek fizycznogeograficznych. W skład jego wchodzi następujące ważniejsze masywy

i partie górskie: w części południowej Tatry, Podgórze Spisko-Gubałowskie, Pieniny, w części środkowej: wschodnia część Beskidu Żywieckiego, Gorce, zachodnia część Beskidu Sądeckiego i w części północnej: część Beskidu Makowskiego i Beskid Wyspowy /środkowa i zachodnia część woj. nowosądeckiego i południowa krakowskiego/.

Porównanie podstawowych wielkości dotyczących powierzchni obszarów z walorami turystycznymi, pojemności, wielkości ruchu i bazy noclegowej z pozostałymi regionami turystycznymi kraju wykazuje, że turystyczny region Tatr i Gorców znajduje się na pierwszym miejscu w kraju pod względem znaczenia i roli w turystycznej gospodarce przestrzennej.

Obszary turystyczne w regionie zajmują 2.690 km^2 a jednorazową letnią pojemność turystyczną szacuje się na 277 tys. osób, zimową zaś na 204 tys. osób. Wielkość turystycznej bazy noclegowej w całym regionie wynosi około 37 tys. miejsc, w tym 19,5 tys. miejsc w obiektach czynnych przez cały rok.

W regionie Tatr i Gorców do najatrakcyjniejszych obszarów turystycznych zalicza się: Tatry i Podhale, Pieniny, Gorce i zachodnią część Beskidu Sądeckiego.

Obszar tatrzańsko-podhalański ma wybitną indywidualność krajobrazu naturalnego, który wpływa na jego szczególną atrakcyjność i popularność. W Tatrach decydującym elementem tej atrakcyjności, oprócz wysokich szczytów, jest rzeźba lodowcowa, strzelistość turni, ekspozycja skalnych ścian, rozpiętość pięter roślinności, jeziora lodowcowe oraz charakterystyczny typ klimatu wysokogórskiego z długotrwałą pokrywą śnieżną.

Szczególnie atrakcyjny turystycznie jest obszar Beskidu Śląskiego. Jego cechą charakterystyczną jest wielka zwartość i masywność bloków górskich, duże wysokości względne, wielka stromość i ich słabe rozczłonkowanie oraz duża lesistość. Położony w bliskim sąsiedztwie Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego, Rybnickiego Okręgu Węglowego i dynamicznie rozwijającej się aglomeracji Bielsko-Białej, dobrze z nimi skomunikowany, stanowi ich naturalne zaplecze. Obszar Beskidu Śląskiego dysponuje około 20 tys. miejsc noclegowych. Szczególna koncentracja turystycznej bazy noclegowej występuje w dolinie Wisły, tu znajduje się Ustroń i Wisła.

W Ustroniu występują radioaktywne wody żelaziste. Trwa rozbudowa uzdrowiska w Ustroniu-Zawodziu. Nowoczesne osiedle wypoczynkowe na 2,5 tys. miejsc powstało w latach 60-tych w dolinie Jaszowca na stokach Równiny. Wielkość turystycznej bazy noclegowej w całym Ustroniu wynosi około 6 tys. miejsc.

Wisła jest jednym z najpopularniejszych uzdrowisk i wczasowisk śląskich. Posiada niezwykle walory krajobrazowe i klimatyczne. Obecnie bardzo się rozbudowuje. Turystyczna baza noclegowa wynosi około 7,5 tys. miejsc.

W części wschodniej Beskidu Śląskiego najważniejszą rolę turystyczną odgrywa Szczyrk. Jest to miejscowość wypoczynkowa w okresie zimowym będąca stacją sportów zimowych. Doskonale wyposażony /jak na warunki polskie/ w różnego rodzaju urządzenia jest konkurencją dla Zakopanego. Wielkość turystycznej bazy noclegowej wynosi około 3,5 tys. miejsc.

Między Tatrami Wysokimi i Zachodnimi istnieją różnice typów krajobrazu uwarunkowane budową geologiczną, co daje dużą rozpiętość w skali trudności technicznych dla turystyki wysokogórskiej i alpinizmu.

Podgórze Spisko-Gubałowskie ma charakter szerokiego garbu o płaskiej i falistej wierzchowinie, o stromych stokach porożcinianych dolinami potoków, przełomami Czarnego Dunajca, Białego Dunajca i Białki. Najwyższe części Podgórza są znane jako pasma: Gubałowskie i Gliczarowskie.

Od rzeki Białki na wschód aż po przełom Dunajca ciągnie się Wał Braniska, należący do pasma skalicowego, o charakterystycznych skałkach i głęboko wciętych dolinach potoków. Do pasma skalicowego należą również Zielone Skałki nad korytem Dunajca.

Obok wysokiej rangi walorów środowiska przyrodniczego obszar tatrzańsko-podhalański charakteryzuje się nie spotykanym nigdzie w innych regionach kraju dużym nagromadzeniem walorów kultury ludowej, tak materialnej jak i duchowej. Są to różne przejawy ludowej kultury podhalańskiej wyrażające się w stroju, pieśni, tańcu, muzyce, zdobnictwie sprzętu domowego. Zabytkowymi obiektami są drewniane podhalańskie chaty oraz domy w stylu witkiewiczowskim. Regionalny styl mają rzeźby ludowe, wyroby garncarskie itp. Regionalny charakter mają również zwyczaje związane z pasterstwem oraz literacka twórczość górali podhalańskich. Twórczość górska w obszarze tatrzańsko-podhalańskim jest

zróżnicowana, ma inny charakter na "Skalnym Podhalu" niż na Spiszu czy w Kotlinie Nowotarskiej, inny niż we wsiach orawskich. Bogactwo typów form i odmian nie ma odpowiednika w żadnym innym regionie Polski.

Pieniny obejmują malowniczą część Pasma Skalicowego położoną pomiędzy Czorsztynem a Szczawnicą. Zbudowane z twardych wapieni jurajskich, osiągają niewielkie wysokości, średnio 700-800 m /najwyższy szczyt - Trzy Korony - 982 m n.p.m./. Ostre formy skalne oraz lasy mieszane z ciekawą florą i fauną stwarzają piękne widoki, jedyne w swoim rodzaju. Pasma Pienin przecina Dunajec, płynąc piękną przełomową doliną. Zbocza stromo wznoszą się nad nurtem płynącej wartko rzeki. Spływ Dunajcem, góralskimi tratwami, należy do atrakcji turystycznej na skalę światową. Najpiękniejsze partie Pienin wchodzi w skład Pienińskiego Parku Narodowego.

Turystyczny obszar Gorców i część Beskidu Sądeckiego rozciąga się od Rabki i Mszany Dolnej na zachodzie aż po pasmo Prehyby na wschodzie. Rzeźba Gorców charakteryzuje się stromymi stokami głęboko rozciętymi przez potoki oraz falistą powierzchnią wierzchowinową. Zwarte kompleksy leśne poprzerywane są polanami położonymi głównie na grzbietach górskich. Resztki pierwotnych lasów zachowały się w głębokich dolinach. Utworzono tu kolejny - 14 Gorczański Park Narodowy. Piękne tereny narciarskie z dobrymi warunkami śniegowymi zwłaszcza na polanach śródleśnych, południowe stoki o doskonałej

ekspozycji słonecznej. nadają się pod zabudowę ośrodków wypoczynkowych. Jest to też obszar kultury ludowej górali sądeckich i Podhala z tradycyjnym budownictwem /np. kościoły drewniane w Dębnie, Porębie Wielkiej i Rabce/.

Wśród wielu miejscowości turystycznych znajdujących się w regionie i nie wymienionych poprzednio należy zwrócić uwagę na Bukowinę Tatrzańską, Poronin, Biały Dunajec, Murzasichle, Kościelisko, Witów, Chochołów, Rabkę Zdrój, Porębę Wielką, Mszanę Dolną, Szczawę, Czorsztyn, Niedzicę, Sromowce Wyżne, Dębno, Szczawnicę-Krościenko.

5. Region Beskidu Sądeckiego

Turystyczny region Beskidu Sądeckiego obejmuje środkową i wschodnią część Beskidu Sądeckiego, zachodnią Beskidu Niskiego, wschodnią Beskidu Wyspowego /południowo-wschodnią część woj. nowosądeckiego i południowo-środkową tarnowskiego/. W obrębie regionu znajdują się wschodnie zbocza pasma Radziejowej, pasmo Jaworzyny Krynickiej, Kotlina Sądecka z dolinami Dunajca i Popradu, zachodnią część Beskidu Niskiego i zachodnie stoki Magury Wątkowskiej, wschodnią część Beskidu Wyspowego /pasmo Jaworza/ i zachodnią Pogórza Ciężkowickiego.

Wschodnią część regionu między dolinami Białej /Dunajcowej/ Ropy i Wisłoka stanowią wzniesienia Beskidu Niskiego. W rzeźbie powierzchni charakterystyczne są pasma górskie i pagóry poniżej 1000 m npm. Najwyższym szczytem jest Lackowa /997 m npm/ znajdująca się w paśmie granicznym.

Przełomowy odcinek kopy przez Beskid Niski, między wsiami Klimówka a Łosiami, popularnie zwany Pieninami Gorlickimi, należy do najładniejszej partii tej części Beskidu Niskiego. Na południe od niego występują źródła mineralne /szczawy alkaliczne/, które dały podstawy rozwoju udrowiska - Łysowej. Wapienne - bogate w źródła solankowe - siarczane i borowinę jest miejscowością uzdrowiskową.

W tej części Beskidu Niskiego występują cenne zespoły krajoznawcze, zabytkowe miejscowości - Gorlice, Szymbark. Z okresu obu wojen światowych pozostały liczne pamiątki historyczne w rejonie Gorlic i Małastowej.

Najwyższą częścią regionu jest środkowa i wschodnia część Beskidu Sądeckiego, przedzielona przełomową doliną Popradu: pasmo Radziejowej /1265 m/ na zachód od Popradu i pasmo Jaworzyny Krynickiej /116 m/ położone między doliną Popradu i Kamienicy Nawojowej.

Charakterystyczną cechą Beskidu Sądeckiego jest utrzymywanie się linii grzbietowej w jednakowej prawie wysokości, co ułatwia pokonywanie znacznych odległości w stosunkowo krótkim czasie. Znaczne różnice w wysokościach bezwzględnych przy dość stromych stokach gór i zboczach dolin, duże opady i długi okres zalegania pokrywy śnieżnej, stwarzają doskonałe warunki dla turystyki narciarskiej. Oba pasma są porośnięte różnego typu lasami zależnie od piętra i efektów gospodarki, z tym że pasmo Radziejowej ma więcej zachowanych fragmentów lasu pierwotnego. Do eksploatacji środowiska przyczyniły się zasoby leczniczych wód mineralnych, które dały początek licznym w tym rejonie uzdrowiskom.

Ta część Beskidu Sądeckiego posiada dobrą dostępność komunikacyjną dzięki linii kolejowej biegnącej wzdłuż doliny Popradu, Muszynki i Kryniozanki oraz szosom: jednej prawie równoległej do linii kolejowej, drugiej nowej, przechodzącej przez Łabową.

Wysokiej rangi walory środowiska przyrodniczego sprzyjają rozwojowi licznych ośrodków wypoczynkowych i przyciągają masowy ruch wędrowników. Świetne możliwości wypoczynkowe i uzdrowiskowe oferują takie miejscowości jak: Krynica /7,3 tys. miejsc/, Piwniczna /1,7/, Żegiestów /2,1/, Muszyna /3,0/, z nowym zespołem sanatoryjno-wypoczynkowym w dolinie Szczawnika /Złockie/, czy Rytro, Kosarzyska, Tylicz.

Północną część regionu obejmują obszary o walorach turystycznych w okolicach sztucznych zbiorników powstałych na Dunajcu - jezior Rożnowskiego i Czchowskiego. Jeziora te, regulując spływ wód i zabezpieczając obszary nad Dunajcem przed powodzią, dają duże możliwości uprawiania sportów wodnych i wypoczynku nadwodnego. Największe miejscowości wypoczynkowe to: Gródek n. Dunajcem /1,8 tys. miejsc noclegowych/, Znamierowice, Tęgorze.

Obszary turystyczne całego regionu Beskidu Sądeckiego wynoszą około 2120 km². Jednorazową letnią pojemność turystyczną szacuje się na 208,0 tys. osób, a zimową na 122,0 tys. osób. Wielkość turystycznej bazy noclegowej w całym regionie wynosi 28,1 tys. miejsc / w tym 12,3 tys. miejsc w obiektach czynnych cały rok/.

Wielkość ruchu turystycznego według ilości uczestników szacuje się na 2,0 mln osób, zaś według ilości turystodni około 19,0 mln. Pod względem wielkości ruchu stawia to region na ósmym miejscu w strefie karpackiej.

6. Region Beskidu Niskiego

Najmniejszym regionem strefy górskiej jest turystyczny region Beskidu Niskiego. Obejmuje tereny Beskidu Niskiego od Przełęczy Łupkowskiej i Doliny Osławy na wschodzie aż po granicę administracyjną woj. krośnieńskiego na zachodzie. Granicę północną wyznaczają obniżenia Dołów Jasielsko-Sanockich.

Obszary turystyczne w regionie zajmują około 700 km² a ich jednorazowa turystyczna pojemność letnia określana jest dla sezonu letniego na 75 tys. osób, a zimowego 52 tys. osób.

Najlepiej wykorzystany jest obszar Rymanów-Iwonicz z racji rozwoju funkcji uzdrowiskowych. Wody mineralne Iwonicza Zdroju /szczawy alkaliczno-słono-jodowo-bromowe, żelazisto-siarczane i borowina/ oraz warunki klimatyczne sprzyjają leczeniu głównie schorzeń układu krążenia. Rymanów Zdrój /lekkie szczawy alkaliczne i jodowobromowe oraz borowina/ służy głównie leczeniu dziecięcemu - reumatyzmu, chorób dróg oddechowych i gardła. Rudawka Rymanowska położona nieco dalej na wschód nad Wisłokiem rozwinie się w najbliższych latach jako uzdrowisko. Wielkość bazy lecznictwa uzdrowiskowego w całym obszarze wynosi około 3,5 tys. miejsc /Iwonicz Zdrój - 2,3 tys. Rymanów Zdrój - 0,8 tys./.

Pozostałe obszary regionu z racji słabego zagospodarowania turystycznego są rzadko odwiedzane. Najbardziej uczęszczane

przez turystów są Biecz i Gorlice, położone nieco poza obszarem oraz Dukla. Miejscowościami wypoczynkowo-letniskowymi są: Folusz, Brzezowa, Kąty, Krempna, Tylawa, Nowy Żmigród. Wapienne, bogate w źródła solankowe, siarczane i borowinę, jest miejscowością uzdrowiskową, a Folusz uzdrowiskiem potencjalnym.

Przejsie graniczne w Barwinku, prowadzące przez przełęcz Dukielską do Słowacji i dalej do krajów naddunajskich, projektowane zbiorniki wodne na Jasiółce i Wisłóce oraz zakończona budowa drogi Tylawa-Komańcza, stwarzają dla obszaru znaczne szanse aktywizacji turystycznej.

7. Region Bieszczadów

Turystyczny region Bieszczadów jest najdalej na wschód wysuniętym regionem gór polskich. Obejmuje on tereny Pogórza Dynowskiego. Przemyskiego i Bieszczady /wschodnia część woj. krośnieńskiego/. Obszary turystyczne w regionie zajmują 2.160 km².

Posiada on wysokiej rangi walory turystyczne, tak wypoczynkowe jak i krajoznawcze. Walory wypoczynkowe związane są głównie z urozmaiconą powierzchnią, dużą ilością czystych rzek i potoków, czystym powietrzem, dużymi obszarami leśnymi, dogodnymi warunkami klimatycznymi do wypoczynku tak w okresie letnim jak i zimowym. Im dalej na południe tym ranga tych walorów wzrasta. Wśród walorów krajoznawczych na plan pierwszy wybijają się walory środowiska przyrodniczego. Stosunkowo duża różnorodność krajobrazowa na niewielkich obszarach podnosi ich atrakcyjność. Ważną rolę odgrywają też walory dóbr kultury oraz tradycyjnej kultury ludowej.

Jednorazowa pojemność turystyczna jest oceniana na 165 tys. osób w sezonie letnim i 94 tys. w sezonie zimowym.

W regionie turystycznym Bieszczad tereny o wybitnych walorach turystycznych posiadają dwa obszary: Bieszczad i Zbiornika Solińskiego.

Obszar Bieszczad obejmuje fragment Beskidów Wschodnich. Jest to kraina geograficzna o specyficznym klimacie i szacie roślinnej różniącej się od pozostałej części Beskidów. Wysokiej rangi walory środowiska przyrodniczego związane z dużymi obszarami leśnymi, urozmaicona rzeźba oraz duże wysokości względne, rozległe połoniny na wierzchołkach, malownicze przełomy rzeczne oraz prymityw środowiska potęgują skalę trudności uprawiania turystyki, dostępnej tylko dla doświadczonych i dobrze wyekwipowanych turystów. Najcenniejsze zespoły roślinne i krajobrazowe objęte zostały prawną ochroną w utworzonym w 1973 r. Bieszczadzkim Parku Narodowym.

Po zakończeniu budowy w początkach lat 60-tych okrężnej szosy, tzw. Pętli Bieszczadzkiej, obszar wykorzystywany jest przez turystykę motorową i samochodową oraz w dalszym ciągu przez turystykę pieszą. Ważniejsze miejscowości wypoczynkowe a jednocześnie punkty wyjściowe wędrówek pieszych to: Cisna, Dołżyca, Wetlina i Ustrzyki Górne.

Obszar Zbiornika Solińskiego zaczął się tworzyć z chwilą zakończenia w 1968 r. zapory wodnej na Sanie. Niezwykle atrakcyjny zbiornik wodny o długości 25 km i powierzchni 22 km² położony wśród gór i lasów, obok istniejącego od 1961 r. zbiornika w Myczkowie o pow. 2 km² spowodował, że zaczęły tu powstawać nowe miejscowości turystyczno-wypoczynkowe: Myczkowiec, Solina i Polańczyk.

Ważną rolę w rozwoju tego obszaru odegrają walory uzdrowiskowe Czarnej i Polańczyka. Ustrzyki Dolne położone na granicy obszaru stanowią punkty wypadowe w Bieszczady oraz węzły rozrządu i zaopatrzenia ruchu turystycznego.

Obszar sanocki obejmuje tereny po obu stronach doliny Sanu, od Sanoka aż po Dynów oraz Góry Słonne. Posiada on znaczne walory krajoznawcze środowiska przyrodniczego i kultury ludowej oraz walory wypoczynkowe związane z wodą i urozmaiconą rzeźbą. Najważniejszą miejscowością krajoznawczą jest Sanok /Zamek Królewski, Muzeum Regionalne, Muzeum Budownictwa Regionalnego/ pełniący jednocześnie funkcję rozrządowo-zaopatrzeniową ruchu turystycznego.

Region Bieszczadów obok regionu Beskidu Niskiego jest naj słabiej zagospodarowany w całej turystycznej strefie górskiej. Dysponuje on tylko 7,5 tys. miejsc noclegowych /zaledwie 3,7 % bazy całej turystycznej strefy górskiej/. W całym regionie znajduje się jedna miejscowość z turystyczną bazą noclegową ponad 1 tys. miejsc /Myczkowce/.

Ruch turystyczny w regionie szybko wzrasta. Wynosi ok. około 1 mln osób lub 10,3 mln turystodni rocznie. Stanowi to jednak w porównaniu z całą strefą górską zaledwie 6,9 % ruchu mierzonego ilością osób i 7,6 % mierzonego ilością turystodni.

Tabela 1

GEOGRAFICZNE STREFY TURYSTYCZNE
Podstawowe dane

L P.	Strefa turystyczna	Powierz- chnia w tys. km ²	Obszary tury- styczne w km ²	Jednorazowa pojem- ność turystyczna w tys. osób		Ruch turystyczny		Turystyczna baza noclegowa w tys. miejsc	
				letnia	zimowa	uczestni- cy /tys. osób/	turysto- dni /w tys./	czynna cały rok	czynna w sezonie letnin
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Nadmorska	6.8	1.590	420	-	6.322,5	81.378,8	13.7	227.7
2	Pojezierna	107.3	23.530	2.160	60	13.064,8	118.390,4	27.0	208.7
3	Nizinna	138.2	5.970	470	10	13.258,6	105.311,2	32.9	129.8
4	Wyżynna	31.4	5.680	330	80	5.288,0	47.082,9	12.6	34.7
5	Górska	29.0	12.320	1.390	920	15.207,2	142.977,5	104.7	198.2
	Razem	312.7	49.090	4.770	1.070	53.141,1	495.140,8	190.9	799.1

Tabela 2

GEOGRAFICZNE STREFY - TURYSTYCZNE

Udział stref turystycznych w wielkości podstawowych danych /w procentach/

Lp.	Strefa turystyczna	Powierz- chnia	Obszary turys- tyczne	Jednorazowa pojem- ność turystyczna		Ruch turystyczny		Turystyczna baza noclegowa	
				letnia	zimowa	uczestnicy	turystodni	cały rok	czynna w sezonie le- tnim
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Nadmorska	2.2	3.2	8.8	-	11.9	16.4	7.2	28.6
2	Pojezierna	34.3	47.9	45.3	5.6	24.6	23.9	14.1	26.1
3	Nizinna	44.2	12.2	9.9	0.9	24.9	21.3	17.2	16.2
4	Wyżynna	10.0	11.6	6.9	7.5	10.0	9.5	6.6	4.3
5	Górska	9.3	25.1	29.1	86.0	28.6	28.9	54.9	24.8
	Razem:	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

REGIONY TURYSTYCZNE POLSKI
Podstawowe dane

Lp.	Lk.	Nazwa /regionu, strefy/	Wielkość obszarów turysty- cznych w km ²	Pojemność /w tys./		Ruch turystyczny		Baza noclegowa /w tys. m.n./	
				letnia	zimowa	uczestnicy /tys. osób/	turysto- dni /w tys./	Ogółem	w tym cało- roczna
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1	Wybrzeże Zachodnie	500	112.0	-	1.120,4	24.224	85.3	3.3
2	2	Wybrzeże Środkowe	300	143.0	-	1.899,2	26.499	71.4	6.4
3	3	Wybrzeże Wschodnie	730	165.0	-	3.302,9	30.655	71.0	4.0
		Regiony strefy nadmorskiej	1.590	420.0	-	6.322,5	81.379	227.7	13.7
4	1	Pojezierze Wąsliborskie	1.360	94.0	-	410,8	3.545	4.0	0.1
5	2	Pojezierze Wałeckie	1.480	98.0	-	350,0	3.875	4.6	0.2
6	3	Pojezierze Drawskie	2.270	196.0	-	469,8	5.573	7.7	1.9
7	4	Pojezierze Kaszubskie	2.740	150.0	8.0	1.058,1	9.746	15.4	0.3
8	5	Dolina Brdy i Bory Tucholskie	2.660	210.0	-	1.111,9	8.900	12.5	0.7
9	6	Pojezierze Iławsko-Olsztyńskie	2.310	218.0	-	1.203,6	12.416	16.1	0.7
10	7	Wielkie Jeziora Mazurskie	3.980	350.0	27.0	1.449,4	14.610	24.5	1.3
11	8	Pojezierze Suwalsko-Augustowskie	1.550	127.0	25.0	502,4	6.598	10.1	1.1
12	9	Pojezierze Lubuskie	1.790	181.0	-	856,9	9.271	14.6	0.7
13	10	Pojezierze Leszczyńskie	740	72.0	-	412,0	3.761	14.0	0.8
14	11	Pojezierze Poznańsko-Chodzieskie	930	30.0	-	1.840,8	13.001	7.1	2.2
15	12	Pojezierze Gnieźnieńskie	930	38.0	-	236,0	2.871	8.8	1.3
16	13	Jeziora Gostynińskie	700	40.0	-	1.170,3	11.937	9.1	6.1
		Regiony strefy pojeziernej	23.530	1.814.0	60.0	11.072,0	106.105	148.5	17.4
17	1	Nizina Północno-Mazowiecka	1.410	83.0	-	2.090,9	17.231	17.5	1.5
18	2	Nizina Podlaska	610	21.0	-	533,4	5.100	2.9	0.5
19	3	Nizina Śląska	330	17.0	4.0	1.748,4	13.769	9.9	3.4
20	4	Dolina Środkowej Warty	630	39.0	-	417,9	5.070	1.9	0.3
21	5	Dolina Pilicy	1.060	70.0	-	418,8	4.212	8.5	0.7
22	6	Nizina Środkowo-Mazowiecka	1.210	49.0	-	770,2	8.271	6.5	1.2
23	7	Jeziora Łęczyńsko-Włodawskie	720	29.0	-	246,8	2.426	7.2	0.1
		Regiony strefy nizinnej	5.970	308.0	4.0	6.726,4	56.081	54.4	7.7

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
24	1	Wyżyna Krakowsko-Częstochowska	2.280	25.0	-	2.540,5	15.945	10.1	5.7
25	2	Góry Świętokrzyskie	1.730	121.0	40.0	1.670,8	18.086	9.1	4.5
26	3	Dolina Środkowej Wisły	810	58.0	7.0	825,7	6.197	5.3	1.6
27	4	Roztocze	860	81.0	33.0	251,0	1.602	2.4	0.6
		Regiony strefy wyżynnej	5.680	285.0	80.0	5.288,0	41.830	26.9	12.4
28	1	Sudety Zachodnie	1.080	101.0	88.0	1.947,3	18.263	39.7	24.0
29	2	Sudety Środkowe i Wschodnie	1.670	230.0	166.0	2.285,1	22.380	37.9	19.2
30	3	Beskid Śląski i Żywiecki	1.900	230.0	172.0	2.607,0	26.515	37.1	19.0
31	4	Tatry i Gorce	2.690	277.0	204.0	4.028,4	35.914	36.9	19.5
32	5	Beskid Sądecki	2.120	208.0	122.0	2.000,0	18.952	28.1	12.3
33	6	Beskid Niski	700	75.0	52.0	425,0	3.250	4.6	2.5
34	7	Bieszczady	2.160	165.0	94.0	985,3	10,328	7.5	3.7
		Regiony strefy górskiej	12.320	1,286.0	898.0	14.278,1	135.602	191.8	100.2
		Razem regiony turystyczne Polski	49.090	4,113.0	1.042.0	43.687,0	420.997	649.3	151,4
		P O L S K A	49.090	4.770.0	1.070	53.141,1	495.141	799.1	190,9

Tabela 4

REGIONY TURYSTYCZNE POLSKI

Udział regionów turystycznych w krajowej wielkości podstawowych danych

/ w procentach/

L. p.	L. k.	Nazwa regionu	Wielkość obszarów turystycznych	Pojemność		Ruch turystyczny		Baza noclegowa	
				letnia	zimowa	uczestni- cy	turysto- dni	ogółem	w tym oś- mioroczna
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	1	Wybrzeże Zachodnie	1.01	2.34	-	2.11	4.89	10.67	1.72
2	2	Wybrzeże Środkowe	0.73	2.99	-	3.57	5.35	8.93	3.35
3	3	Wybrzeże Wschodnie	1.48	3.45	-	6.21	6.19	8.88	2.09
		Regiony strefy nadmorskiej	3.23	8.80	-	11.88	16.43	28.49	7.17
4	1	Pojezierze Myśliborskie	2.77	1.98	-	0.77	0.71	0.50	0.05
5	2	Pojezierze Wałeckie	2.91	2.05	-	0.65	0.78	0.57	0.10
6	3	Pojezierze Drawskie	4.62	4.10	-	0.88	1.12	0.96	0.99
7	4	Pojezierze Kaszubskie	5.58	3.14	0.71	1.99	1.96	1.92	0.15
8	5	Dolina Brdy i Bory Tucholskie	5.41	4.61	-	2.09	1.79	1.56	0.36
9	6	Pojezierze Iławsko-Olsztyńskie	4.70	4.57	-	2.26	2.50	2.01	0.36
10	7	Wielkie Jeziora Mazurskie	8.10	7.33	2.52	2.72	2.95	3.06	0.68
11	8	Pojezierze Suwalsko-Augustowskie	3.15	2.66	2.33	0.94	1.33	1.26	0.57
12	9	Pojezierze Lubuskie	3.64	3.79	-	1.61	1.87	1.82	0.36
13	10	Pojezierze Leszczyńskie	1.50	1.50	-	0.77	0.75	1.75	0.41
14	11	Pojezierze Poznańsko-Chodzieskie	1.89	0.62	-	3.46	2.62	0.88	1.15
15	12	Pojezierze Gnieźnieńskie	1.89	0.79	-	0.44	0.57	1.10	0.68
16	13	Jeziora Gostynińskie	1.60	0.83	-	2.20	2.41	1.13	3.19
		Regiony strefy pojeziernej	47.93	38.02	5.60	20.83	21.42	18.58	9.11
17	1	Nizina Północno-Mazowiecka	2.87	1.74	-	3.93	3.48	2.18	0.78
18	2	Nizina Podlaska	1.24	0.44	-	1.02	1.03	0.36	0.26
19	3	Nizina Śląska	0.67	0.35	0.37	3.28	2.78	1.23	1.78
20	4	Dolina Środkowej Warty	1.28	0.81	-	0.78	1.02	0.23	0.15
21	5	Dolina Pilicy	2.15	1.46	-	0.78	0.85	1.06	0.36
22	6	Nizina Środkowo-Mazowiecka	2.46	1.02	-	1.44	1.67	0.81	0.62
23	7	Jeziora Łęczyńsko-Włodawskie	1.46	0.60	-	0.46	0.48	0.90	0.05
		Regiony strefy nizinnej	12.16	6.45	0.37	12.68	11.32	6.80	4.03

L. P.	Województwo	Powierzchnia województwa w km ²	Obszary o walorach w km ²		Pojemność obszarów wypoczynkowych w tys.		Ruch turystyczny		Zagospodarowanie turystyczne					Miejscowości turystyczne 7/		Inne elementy /1980 r./	
			Wy-poczynkowych	Krajoznawczych	Let-nia	Zimowa	Uczest-nicy w tys. osób	Turysto-dni w tys.	Baza noclegowa w tys.		Baza gastronomiczna w tys. 1/miejsc	Szlaki piesze w km ²	Największe	Duże	Miejszynarodowym		Ogólnokrajowym
									Ogólnem	Całoroczna							
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1.	Stołeczne Warszawskie %	3.788 1,2	440 1,0	-	28,5 0,6	6,6 0,5	4.436,9 8,5	29.418,9 5,9	32.797 3,6	19.909 6,5	75,8 6,1	637 2,4	-	Otwock Jadwisin Rynia	Warszawa	Palmyry	U-Skolimów-Konstancin P-Kampinoski pow. 34.681 ha R-15-1.746,35 ha R-6-357,84 ha
2.	Białsko-podlaskie %	5.348 1,7	350 0,8	-	16,5 0,3	0,8 0,1	144,4 0,3	1.769,0 0,4	4.116 0,5	345 0,1	5,9 0,5	58 0,2	-	-	-	Biała Podlaska	P-Białowiecki FN pow. 5.069 ha P-16-2.465,58 ha
3.	Białostockie %	10.055 3,2	180 0,4	310 0,6	16,5 0,3	0,8 0,1	676,5 1,3	5.556,1 1,1	5.919 0,7	2.359 0,8	14,6 1,2	571 2,1	-	-	Białowieża	Białystok	P-Białowiecki FN pow. 5.069 ha P-16-2.465,58 ha
4.	Bielskie %	3.703 1,2	1.980 4,4	1.380 2,9	230,0 4,8	170,0 12,6	2.607,0 4,9	26.515,0 5,4	38.763 4,3	30.136 9,9	50,1 4,0	1.821 6,8	Szozyrk Ustron Wisła	Bielsko-Biała Brenna Istebna Międzywo-dzie Białskie Węgierska Górka Zawoja	Oświęcim	Bielsko-Biała Cieszyn Żywiec	U-Ustron P-Biabiogórski FN /część/ pow. 1.728 ha R-19-967,54 ha
5.	Bydgoskie %	10.349 3,3	2.140 4,7	1.070 2,2	176,5 3,7	17,7 1,3	1.425,9 2,7	15.180,2 3,1	20.152 3,1	6.139 2,0	37,0 3,0	1.221 4,6	-	Charzykowy Unwroclaw Przyjezie-rze Tlen	Żiskupin	Bydgoszcz Strzelno	U-Inowroclaw R-31-11.043,16 ha
6.	Chełmskie %	3.865 1,2	390 0,9	-	13,5 0,3	0,7 0,1	114,2 0,2	1.479,6 0,3	5.751 0,6	700 0,2	5,1 0,4	635 2,4	Okoninka	-	-	Chełm	R-11-837,94 ha
7.	Ciechanowskie %	6.362 2,0	320 0,7	40 0,1	18,0 0,4	1,3 0,1	156,7 0,3	1.795,2 0,4	3.448 0,4	604 0,2	7,5 0,6	21 0,1	-	Lidzbark	-	Ciechanów Pułtusk	R-7-163,77 ha
8.	Częstochowskie %	6.182 2,0	280 0,6	590 1,2	29,0 0,6	1,8 0,1	566,3 1,1	5.788,0 1,2	7.217 0,8	3.255 1,8	20,8 1,7	665 2,5	-	-	Częstochowa	-	R-21-811,48 ha
9.	Elbląskie %	6.099 2,0	160 0,4	1.190 2,5	70,0 1,5	4,4 9,3	732,3 1,4	8.011,3 1,6	32.348 3,6	5.576 1,8	17,9 1,4	203 0,8	Krynica M. Stegna	Mikoszewo	Prombork Walbork	Elbląg Sztutowo	R-19-3.973,55 ha

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
10.	Gdańskie %	7.394 2,4	2.420 5,3	3.230 6,7	302,5 6,3	28,9 2,1	3.671,6 6,9	32.862,5 6,6	74.878 8,3	10.097 3,3	57,0 4,6	737 2,8	Jastarnia-Borsk Jurata Chałupy	Trójmiasto		Hel Kartuzy Rozewie	R-32-990,25 ha
11.	Gorzowskie %	8.484 2,7	2.545 5,6	245 0,5	278,5 5,8	27,8 2,1	680,4 1,3	6.780,4 1,4	15.506 1,7	2.975 1,0	18,1 1,5	749 2,8	-	-	-	Gorzów Wielkopolski	R-20-998,88 ha
12.	Jelenio- górskie %	4.378 1,4	890 2,0	3.460 7,2	114,0 2,4	71,9 5,3	2.112,6 4,0	19.956,0 4,0	31.101 3,4	24.988 8,2	33,2 2,7	1.006 3,8	Karpacz- Bierutów wice Szkarska Czerniawa Poręba Świeradów Zdrój	-	-	Bolesław wice Jelenia Góra Karpacz- Bierutów wice Krzeszów Lwówek Śl.	U-Świeradów Zdr. Cieplice Śl. Zdrój, Czer- niawa Zdrój P-Karkonoski PN o pow. 5.508,35 ha R-6-72,46 ha
13.	Kaliskie %	6.512 2,1	100 0,2	-	12,0 0,3	0,7 0,1	391,8 0,7	3.395,4 0,7	4.319 0,5	1.841 0,6	23,0 1,8	454 1,7	-	-	-	Gołuchów Kalisz	R-17-180,11 ha
14.	Katowickie %	6.650 2,1	120 0,3	1.600 3,3	14,0 0,3	0,9 0,1	2.073,4 3,9	15.924,6 3,2	9.906 1,1	4.768 1,6	137,3 11,0	1.098 4,1	-	-	-	Chorzów Katowice Ogrodzie- niec Pszczyna	U-Goczałkowice Zdrój Jastrzębie Zdrój R-10-494,03 ha
15.	Kieleckie %	9.211 2,9	1.710 3,8	3.650 7,5	136,0 2,8	46,0 3,4	1.599,4 3,0	17.226,5 3,5	13.472 1,5	7.289 2,4	21,9 1,6	865 3,3	Sielpiał Wielka	Busko Zdr.	-	Chęciny Dobrzęca Solec Zdrój Jędrzejów Kielce Krzeszów Krzemionki Opatowski Nowy Sępól Obłęgorek Pinczów Sielpiał Wielka Szydłów Św. Krzyż Wiślica	U-Busko Zdrój Solec Zdrój P-Świętokrzys- ki PN o pow. 6.054,09 ha R-42-1.229,43 ha
16.	Konińskie %	5.139 1,6	270 0,6	275 0,6	29,0 0,6	2,8 0,2	285,0 0,5	3.011,4 0,6	8.708 1,0	1.566 0,5	11,7 0,9	146 0,5	-	Skorzęcin Slesin	-	Konin	R-3-143,68 ha

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
17.	Koszalińskie %	8.470 2,7	1.980 4,4	2.025 2,2	276,5 5,8	22,6 1,7	1.597,7 3,0	22.723,9 4,6	74.322 8,2	5.618 1,8	22,6 1,8	550 2,1	Darłowo- Darłówek Dźwirzyno Kołobrzeg Żary Mielno- Unieście Sarbinowo Ustronie Łorskie	Dąbki Półczyn Zdrój Sianożęty	-	Kołobrzeg Koszalin	U-Kołobrzeg Półczyn Zdrój R-18-612,32 ha
18.	Miejskie Krakowskie %	3.255 1,0	-	1.000 2,1	11,0 0,2	5,5 0,4	3.006,3 5,7	18.655,0 3,8	18.301 2,0	11.964 3,9	39,1 3,1	1.030 3,9	-	-	Kraków Wieliczka	Ojców Pieszkowa (Skala)	U-Swoszowice P-Ojcowski FN o pow. 1.590 ha R-20-302,10 ha
19.	Krośnińskie %	5.701 1,8	3.125 6,9	4.770 9,9	284,0 5,9	168,0 12,5	1.410,3 2,6	13.578,5 2,7	16.191 1,8	6.037 2,0	15,1 1,2	455 1,7	-	Iwonice Zdrój Myczkowce	-	Biecz Bóbska Dukla Krosno Sanok	U-Iwonice Zdr. Rymarów F-Bieszczadzki FN o pow. 5.726 ha R-21-918,78 ha
20.	Legnickie %	4.037 1,3	-	1.230 2,5	8,0 0,2	1,2 0,1	230,2 0,4	1.513,1 0,3	3.310 0,4	1.421 0,4	17,5 1,4	230 0,9	-	-	-	Legnica Legnickie Pole Lubin	R-5-36,74 ha
21.	Leszczyńskie %	4.154 1,3	520 1,2	-	49,0 1,0	4,9 0,4	186,7 0,3	2.267,9 0,5	8.471 0,9	1.388 0,4	13,9 1,1	550 2,1	Boszkowo	-	-	Leszno	R-10-65,56 ha
22.	Lubelskie %	6.791 2,2	700 1,5	550 1,1	44,5 0,9	8,5 0,6	855,7 1,6	6.573,9 1,3	8.895 1,0	2.982 1,0	24,5 2,0	433 1,6	-	Firlej Kazimierz Dln. Nałęczów Puławy	Kazimierz Lublin	Nałęczów Puławy	U-Nałęczów E-5-138,96 ha
23.	Łomżyńskie %	6.684 2,1	40 0,1	-	18,0 0,4	1,3 0,1	147,2 0,3	1.658,4 0,3	4.154 0,5	1.200 0,4	7,4 0,6	100 0,4	-	-	-	Nowogród Łomża	R-8-2.548,20 ha
24.	Łódzkie %	1.526 0,5	60 0,1	-	5,0 0,1	2,1 0,2	520,8 1,0	3.685,8 0,7	5.116 0,6	3.630 1,2	25,7 2,1	231 0,9	-	Grotniki Wiśniowa Góra	-	Łódź	R-3-199,27 ha
25.	Nowosądeckie %	5.577 1,8	3.940 8,7	4.380 9,0	471,5 9,9	335,8 24,9	4.976,2 9,4	48.337,7 9,8	70.934 7,9	51.517 16,9	42,7 3,4	2.137 8,0	Krynica Rabka Zdr. Szczawni- ca-Kroś- cienko Zakopane	Białystok Dunajec Bukowina Tatrzański Czorsztyn Gródek Dunajec Kościelisko Muszyna Pieniny Poronin Wysowa Żegiestów	Poronin Zakopane	Chochołów Dębno Podhalań- skie Niedzica Nowy Sącz Stronie Stary Sącz Zubrzyca Górna	U-Krynica, Rabka Szczawnica- Krośnice Muszyna, Fiw- czna, Kysowa, Żegiestów, apienne F-Tatrzański 20.973 ha Pieniny 2.419 ha Gorczański Babiogórski R-32-3.069,52 ha

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
26.	Olsztynskie %	12.331 3,9	2.550 4,9	1.370 2,8	273,0 5,7	27,3 2,0	1.620,2 3,0	14.873,1 3,0	34.354 3,8	6.838 2,2	28,1 2,6	379 1,4	-	Ilawa Kretowiny Ostróda Stara Jablonki	-	Gierłoż Grunwald Lidzbark Warmiński Olsztyn Olsztyniek Św. Lipka	R-30-6.732,67 ha
27.	Opolskie %	8.535 2,7	295 0,7	-	26,5 0,6	5,4 0,4	846,5 1,6	7.563,3 1,5	15.616 1,7	4.432 1,4	57,1 4,6	200 0,7	Turawa	Glucholazy Jarnołtów- wek Otmuchów Pokrzywna	-	Brzeg Góra Św. <u>Anna</u> Lambinowice Nysa Opole Paczków	R-20-191,06 ha
28.	Ostrolekie %	6.498 2,1	610 1,4	-	57,0 1,2	2,8 0,2	189,4 0,4	1.998,4 0,4	5.209 0,6	882 0,3	7,4 0,6	19 0,1	-	Brok Popowoł Kosów Somienka + Baroico	-	Ostroleka Treblinka	R-6-205,58 ha
29.	Piłskie %	8.205 2,6	1.010 2,2	-	77,0 1,6	7,7 0,6	346,7 0,6	3.783,0 0,8	10.387 1,1	2.632 0,9	19,0 1,5	1.210 4,6	-	-	-	Pila	R-12-204,76 ha
30.	Piotrkowskie %	6.262 2,0	970 2,1	30 0,1	70,0 1,5	3,5 0,3	333,4 0,6	3.856,6 0,8	9.307 1,0	3.901 1,3	12,7 1,0	317 1,2	-	Spała Sulejów	-	Tryb. Piotrków Podklasz- torze Polichno	R-21-1.094,07 ha
31.	Piockie %	5.117 1,6	390 0,9	-	22,5 0,5	2,0 0,1	260,7 0,5	3.192,4 0,6	6.719 0,7	1.686 0,6	10,2 0,8	132 0,5	-	Grabina Koszelówka Soczewka	-	Łęczycza Piock Tum	R-6-102,34 ha
32.	Poznańskie %	8.151 2,6	520 1,2	-	85,5 1,8	8,6 0,6	1.804,1 3,4	13.126,4 2,7	20.978 2,3	11.890 3,9	51,2 4,1	1.055 4,0	-	Sieraków	Kórnik Poznań	Giecz Gniezno Lednogóra Rogalin	P-Wielkopolski PW o pow. 5.244 ha R-39-716,72 ha
33.	Przemyskie %	4.436 1,4	-	1.300 2,7	25,5 0,5	5,7 0,4	314,0 0,6	2.746,2 0,6	5.227 0,6	1.989 0,6	9,7 0,8	260 1,0	-	-	-	Jarosław Krasiechyn Przemysław	U-Horyniec R-4-2366 ha
34.	Radomskie %	7.296 2,3	720 1,6	270 0,6	46,0 1,0	3,3 0,2	356,8 0,7	4.296,9 0,9	5.564 0,6	1.659 0,5	13,7 1,1	329 1,2	-	-	-	Radom Studzian- ki Pano. Warka	R-10-660,70 ha
35.	Rzeszowskie %	4.397 1,4	-	470 1,0	1,0 1,0	1,0 1,0	589,0 1,1	4.293,0 0,9	5.413 0,6	2.209 0,7	15,3 1,2	347 1,3	-	-	Łańcut	Rzeszów	R-6-91,61 ha

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
36.	Siedleckie %	8.499 2,7	600 1,3	-	50,0 1,0	2,5 0,2	175,1 0,3	2.358,4 0,5	4.088 0,5	878 0,3	10,3 0,8	20 0,1	-	Urle Wilga	-	Siedlce	R-9-700,74 ha
37.	Sieradzkie %	4.869 1,6	470 1,0	-	34,5 0,7	2,5 0,2	216,7 0,4	2.325,1 0,5	3.420 0,4	971 0,3	7,6 0,6	226 0,8	-	Laski Kolumna	-	Sieradz	R-8-264,40 ha
38.	Skiernewickie %	3.960 1,3	230 0,5	730 1,5	10,5 0,2	0,5 0,1	196,0 0,4	1.551,3 0,3	2.355 0,3	952 0,3	7,2 0,6	80 0,3	-	-	Żelazowa Wola	Arkadia Łowicz Nieborów Skiernewice	R-10-256,13 ha
39.	Ślupskie %	7.453 2,4	1.640 3,6	485 1,0	170,0 3,6	13,8 1,0	776,2 1,5	10.400,3 2,1	30.425 4,0	2.319 0,8	17,1 1,4	199 0,7	Jarosław wiel Leba Ustka	Rowy	-	Ślupsk	P-Ślowski PN o pow. 18.247 ha R-13-836,04 ha
40.	Suwałskie %	10.489 3,4	4.720 10,4	4.815 9,9	413,5 8,7	77,0 5,8	1.372,4 2,6	15.917,9 3,2	37.987 4,2	6.037 2,0	21,7 1,7	418 1,6	Augustów	Giżycko Mikołajki Olecko Ruciane- Nida Węgorzewo Wilkowy	-	Suwałki	R-41-10.687,78 ha
41.	Szostaki %	9.981 3,2	1.320 2,9	2.670 5,5	192,5 4,0	14,2 1,0	2.801,1 5,3	30.280,1 6,1	89.646 9,9	3.559 1,2	42,2 3,4	923 3,5	Dziwnów Wiedzywo- dzie Mrzeżyno Niechoże Pobierowo Pogorze- lice Świnoujście- Wiedzydroje	Lubin Lukęcin Morzyce Nowe Warpno Pustkowo Rewal Świnin Wielka	Szostaki	Kamień Pomorski Stargard Szczecin Świnoujście- Mie- dzydroje	U-Św. Mąci- dzydroje Kamień Po- morski P-Ślowski PN o pow. 4.844 ha R-24-1.296,60
42.	Tarnobrzęskie %	6.283 2,0	450 1,0	310 0,6	57,5 1,2	4,8 0,4	513,6 1,0	4.688,2 0,9	8.275 0,9	4.846 1,6	13,6 1,1	167 0,6	-	-	Sando- mierz	Baranów San. Opatów Ujazd Tarnobrzeg	R-17-249,86 ha
43.	Tarnowskie %	4.151 1,3	135 0,3	-	17,0 0,4	2,9 0,2	314,6 0,6	2.912,1 0,6	5.727 0,6	2.466 0,8	15,6 1,3	539 2,0	-	Czeków	-	Nowy Wi- s- nicz Tarnów	R-4-35,28
44.	Toruńskie	5.348 1,7	470 1,0	1.590 3,3	52,5 1,1	5,2 0,4	871,8 1,6	6.206,4 1,2	7.576 0,8	2.909 1,0	21,6 1,7	528 2,0	-	Kamionki	Toruń	Chełmno Grudziądz	R-21-711,76 ha

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
45.	Wałbrzyskie %	4.169 1,3	1.470 3,2	2.940 6,1	225,0 4,7	165,0 12,3	2.115,8 4,0	20.867,2 4,2	25.577 2,8	18.868 6,2	38,5 3,1	1.382 5,2	Duszniki Kudowa Zdr. Łądek Zdr. Polanica Zdrój	Jedlina Zdr. Wiedzygó- rze Sokolec Szczawni- ca Zagórz Słaskie	-	Bukowina Kłodzka Bystrzyca Kłodzka Henryków Karłow Kłodzko Książ Pogórnica Strzegom Świdnica Wałbrzych	U-Duszniki, Kudowa Zdr., Łądek Zdr., Polanica Zdr., Jedlina Zdr., Szczaw- no Zdr., Diu- gopole Zdr., P-15-792,48 ha
46.	Wrocławskie %	4.402 1,4	400 0,9	-	29,0 0,6	10,4 0,8	341,2 0,6	5.678,0 1,1	8.195 0,9	3.029 0,9	10,6 0,9	20 0,1	Ciechoci- nek	-	-	Wrocław Trzebnica	U-Ciechocinek, Wieniec Zdr., R-5-2.651,34 ha/w tym 2.450 ha z Nadgoplańskiego Parku Tysiąc lecia
47.	Wrocławskie %	6.287 2,0	130 0,3	-	17,0 0,4	3,2 0,2	1.071,2 2,0	7.704,1 1,6	10.264 1,1	6.066 2,3	36,3 2,9	266 1,0	Wrocław	-	Wrocław	Łądek Trzebnica	R-14-5.647,92 ha
48.	Zamojskie %	6.980 2,2	980 2,2	-	96,0 2,0	34,0 2,5	251,0 0,5	2.669,7 0,5	2.610 0,3	887 0,3	9,2 0,7	755 2,8	-	-	Zamość	-	P-Poznań- ski Pi o pow, 4.814 ha R-11-452,22 ha
49.	Zielonogór- skie %	8.868 2,8	820 1,8	450 0,9	74,0 1,5	7,4 0,6	858,1 1,6	8.192,8 1,6	16.292 1,8	4.882 1,6	24,8 2,0	210 0,8	-	Łagów/ Lubuski Niesolice Ślawa/ Ślaska	-	Zielona Góra Żagań Żary	R-18-637,90 ha
	Razem: %	312.683 100,0	45.560 100,0	48.425 100,0	4.275,5 100,0	1344,6 100,0	53.141,1 100,0	495.140,8 100,0	903.312 100,0	305.097 100,0	1246,1 100,0	26.584 100,0	42	99	23	134	U-36 P-14 R-756

1. Rocznik statystyczny 1980, GUS, Warszawa.
2. B. Kęgiełek - Obszary o walorach turystycznych w nowym podziale administracyjnym kraju. Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki nr 6-7, 1975 r.
3. S. Wawrzyniak, Z. Ziółkowski - Wykorzystanie turystyczne obszaru Polski w stanie istniejącym. Instytut Turystyki, Warszawa 1977 /maszynopis/.
4. J. Głównia /z zespołem/ - Ocena ruchu turystycznego w Polsce w 1978 r. Instytut Turystyki, Warszawa 1979 /maszynopis/.
5. Stan i wykorzystanie bazy noclegowej w 1980 r. GUS, Warszawa, sierpień 1981.
6. Z. Mikołajczak - Wzrastające znaczenie znakowanych szlaków turystycznych. Rynek Turystyczny 2/80 GKT Warszawa.
7. S. Wawrzyniak - Ważniejsze miejscowości turystyczne w Polsce - 1975. Instytut Turystyki, Wrocław /maszynopis/.

Pytania kontrolne

=====

1. Omów pojęcia: geografia turystyki, środowisko przyrodnicze krajobraz ?
2. Jak rozwijała się geografia turystyki w Polsce i jaki jest jej zakres badań ?
3. Co oznacza termin walory turystyczne i jakie znasz ich rodzaje ?
4. Omów charakterystyczne cechy ukształtowania powierzchni Polski.
5. Jaki wpływ na rzeźbę powierzchni Polski ma budowa geologiczna ?
6. Omów sieć rzeczną Polski.
7. Typy jezior w Polsce, ich geneza i rozmieszczenie.
8. Jaką rolę w turystyce odgrywają sztuczne zbiorniki wody mineralnej ?
9. Scharakteryzuj szatę roślinną Polski i jej wpływ na rozwój turystyki.
10. Omów główne cechy klimatu Polski.
11. Jakie są cechy niezbędne i cechy korzystne środowiska geograficznego decydujące o stopniu atrakcyjności terenu dla wypoczynku ?
12. Scharakteryzuj poszczególne typy walorów krajoznawczych.
13. Omów walory krajoznawcze środowiska przyrodniczego Polski.
14. Wymień i scharakteryzuj zabytki grupy "0" znajdujące się w Twoim regionie.

15. Omów walory historii najnowszej i współczesnych osiągnięć człowieka
16. Omów walory wypoczynkowe turystycznej strefy nadmorskiej /pojeziernej, nizinnej, wyżynnej, górskiej/.
17. Omów walory krajoznawcze turystycznej strefy nadmorskiej /pojeziernej, nizinnej, wyżynnej, górskiej/.
18. Omów główne cechy zagospodarowania turystycznego strefy nadmorskiej /pojeziernej, nizinnej, wyżynnej, górskiej/.
19. Scharakteryzuj Warszawę /Kraków, Poznań, Wrocław, Szczecin, Trójmiasto, Lublin /jako centrum krajoznawcze.
20. Wymień i scharakteryzuj główne uzdrowiska Sudetów /Karpát/.
21. Scharakteryzuj walory i zagospodarowanie turystyczne Sudetów /Karpát/.
22. Jakie czynniki przyrodnicze wpływają na rozwój wypoczynku i sportów zimowych ?
23. Scharakteryzuj ważniejsze obszary kraju przydatne do uprawiania narciarstwa rekreacyjnego i sportowego.
24. Wymień i scharakteryzuj parki narodowe strefy nadmorskiej /pojeziernej, nizinnej, wyżynnej, górskiej/.
25. Wskaż główne obszary koncentracji ruchu turystycznego w Karpatach i uzasadnij zjawisko nierównomiernego rozmieszczenia ruchu turystycznego.
26. Omów strukturę przestrzenną ruchu turystycznego w Polsce.
27. Przeprowadź porównanie walorów turystycznych, ruchu i zagospodarowania strefy pojeziernej i górskiej.
28. Omów rolę i miejsce turystycznej strefy nadmorskiej /pojeziernej, nizinnej, wyżynnej, górskiej/ w turystycznej gospodarce przestrzennej kraju.

29. Wymień regiony turystyczne strefy nadmorskiej /pojeziernej, nizinnej, wyżynnej, górskiej/ i szczegółowo scharakteryzuj jeden z nich.
30. Scharakteryzuj główne szlaki turystyki wodnej strefy pojeziernej.
31. Omów regiony balneologiczne Polski.
32. Wymień, wskaż na mapie i podaj krótką charakterystykę ważniejszych miejscowości o funkcjach wypoczynkowych i krajoznawczych strefy nadmorskiej /pojeziernej, nizinnej, wyżynnej, górskiej/.
33. Oceń przydatność turystycznej strefy pojeziernej /nizinnej, wyżynnej, górskiej/ dla rozwoju różnych form turystyki kwalifikowanej.
34. Omów strukturę przestrzenną turystycznej bazy noclegowej w Polsce.
35. Omów najcenniejsze walory turystyczne /wypoczynkowe, krajoznawcze, specjalistyczne/ określonego województwa.
36. Wyjaśnij pojęcie: trasa turystyczna, szlak turystyczny.
37. Omów strukturę przestrzenną znakowanych szlaków turystyki pieszej.
38. Co oznacza termin ruch turystyczny i jakie stosuje się jego podziały ?
39. Omów strukturę przestrzenną turystycznego ruchu pobytowego w Polsce.
40. Na podstawie zawartych w skrypcie rysunków i tabel scharakteryzuj turystyczny ruch urlopowo-wakacyjny w Polsce.

Bibliografia - Literatura uzupełniająca /wybór/

1. Aleksandrowicz Z., Drzał M., Kozłowski S. - Katalog rezerwatów i pomników przyrody nieożywionej w Polsce. PWN Warszawa Kraków 1975.
2. Bajcar A. - Regiony turystyczne Polski. Geografia w szkole.
3. Bar R., Doliński A. - Geografia turystyczna, WSiP, 1976
4. Błachowski A. - Etnografia dla turystów. PTTK Warszawa 1959.
5. Bohdanowicz J., Wyrzykowski J. - Wybrane problemy oceny środowiska przyrodniczego Polski dla turystyki. Zeszyty Naukowe AWF. Wrocław 1980 nr 25.
6. Bohdanowicz J., Mikułowski B. - Wybrane zagadnienia turystyki krajoznawczej w świetle polskiej literatury przedmiotu. Aspekty społeczne i geograficzne. Zeszyty Naukowe AWF. Wrocław 1980 nr 25.
7. Bogdanowski J. - Wstępne rozeznanie krajobrazów o przewadze elementów naturalnych i kulturowych /w:/ Problemy środowiska człowieka. Biuletyn KPZK nr 68. Warszawa 1971.
8. Bogdanowski J., Łuczyńska-Bruzda M., Nowak Z. - Architektura krajobrazu. PWN, Warszawa-Kraków 1973.
9. Brzostowski S., Orysiak S. - Muzea w Polsce - przewodnik informator. Wydawnictwo Związkowe CRZZ. Warszawa 1971.
10. Czubryt-Borkowski Cz., Michasiewicz J. - Przewodnik po upamiętnionych miejscach walki i męczeństwa - lata wojny 1939-1945. Wyd. Sport i Turystyka. Warszawa 1980.

11. Dębski L.A. - Zagospodarowanie turystyczne . Monografie AWF Poznań, nr 130, Poznań 1978.
12. Foss A., Werner Z. - Walory krajoznawcze miejsc pamięci narodowej. Biuletyn Informacyjny nr 2, Instytut Turystyki Warszawa 1975.
13. Gąsowski J., Kempisty A. - Przewodnik archeologiczny po Polsce. Wrocław 1973.
14. Geograficzne podstawy użytkowania turystycznego strefy nadmorskiej. Praca zbiorowa. Instytut Turystyki Warszawa 1980.
15. Głownia J. - Ruch turystyczny w Polsce w 1978 r. Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki 1/1980.
16. Głownia J. - Układy regionalne ruchu turystycznego, Zeszyty Naukowe nr 6, Instytut Turystyki. Warszawa 1978.
17. Główne problemy rozwoju turystyki zimowej w Polsce - praca zbiorowa. Instytut Turystyki. Warszawa-Kraków 1973.
18. Grabowski - Sztuka Ludowa, formy i regiony w Polsce. Arkady. Warszawa 1967.
19. Herma J., Prażanowski B. Transportowe połączenia sezonowe na potrzeby turystyki. Rynek Turystyczny nr 2 1980.
20. Klimaszewski K, Założenia rozwoju turystyki wodnej w Polsce w latach 1971-1985. Instytut Turystyki Warszawa 1973
21. Kruozek Z., Sacha S. - Geografia turystyczna Polski, Poradnik PTE, Kraków 1977.
22. Kulczycki Z. - Zarys historii turystyki w Polsce, Instytut Turystyki, Warszawa 1977.

23. Leszczycki S. - Geografia turystyczna jako naukowe pojęcie zagadnień turystycznych. Pamiętnik Polskiego Towarzystwa Balneologicznego. t.II, 1932.
24. Leszczycki S. - Współczesne zagadnienia turystyki. Komunikaty Studium Turystyki UJ. z.3. Kraków 1937.
25. Leszczycki S. - Zagadnienia geografii turystyki. Komunikaty Studium Turystyki UJ. r.2. Kraków 1937.
26. Leśko R. - Warunki hydrotermiczne sezonu kąpielisk morskich nad polskim Bałtykiem. Problemy Uzdrowiskowe z. 1/2 Warszawa 1975.
27. Leśko R. - Charakterystyka warunków bioklimatycznych Polski w odniesieniu do turystyki i wypoczynku. Instytut Turystyki, Zeszyty Naukowe nr 2-3, Warszawa 1975.
28. Leśko R. - Długość klimatycznego sezonu kąpielowego na rzekach polskich, Czasopismo Geograficzne nr 48 z.1 1977.
29. Leśko R. - Zagadnienie sezonów w turystyce ze szczególnym uwzględnieniem morskiego sezonu kąpielowego, AWF-Poznań, Monografie nr 93, Poznań 1978.
30. Lorentz S. - Przewodnik po muzeach i zbiorach w Polsce. Wyd. Interpress. Warszawa 1973.
31. Łobożewicz T. - Warunki rozwoju turystyki i sportu narciarskiego w Polsce w świetle badań śniegowych. Instytut Turystyki. Warszawa 1979.
32. Łoziński J., Miłobędzki - Atlas zabytków architektury w Polsce Wyd. Polonia. Warszawa 1967.

33. Mikołajczak Z. - Wzrastające znaczenie znakowanych szlaków turystycznych. Rynek Turystyczny 2/80 GKT, Warszawa 1980.
34. Mikułowski B. - Wstępna ocena walorów krajoznawczych Polski, Czasopismo Geograficzne t. 47, z.3 1976.
35. Mikułowski B. - Zabytki architektury w turystycznej gospodarce przestrzennej kraju. Czasopismo Geograficzne t. 49, t.1, 1978.
36. Mileska M.I. - Regiony turystyczne Polski. Stan aktualny i potencjalne możliwości rozwoju IG PAN. Prace Geograficzne nr 43, Warszawa 1963.
37. Mroczkiewicz L, Trampler T. - Typy siedliskowe lasu w Polsce, PWRiL, Warszawa 1964.
38. Muzea i zabytki techniki w Polsce. Wyd. Naukowo-Techniczne Warszawa 1970.
39. Muzea skansenowskie w Polsce, Bibl. Muzeum Rolnictwa w Szczecinie, Poznań 1972.
40. Ostrowski S. - Ruch turystyczny jako przedmiot badań statystycznych. Instytut Turystyki. Warszawa 1975.
41. Plan kierunkowego zagospodarowania turystycznego Polski. Założenia i podstawowe założenia planu. Zakład Zagospodarowania turystycznego GKKFiT. Warszawa 1971.
42. Plan przestrzennego zagospodarowania turystycznego Polski do 1990 r. - opracowanie zbiorowe. Komisja Planowania przy Radzie Ministrów, Instytut Turystyki, Warszawa 1973.
43. Prażanowski B. - Wpływ transportu autobusowego na kształtowanie warunków dojazdu do głównych regionów turystyczno-wypoczynkowych. Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki nr 3, Warszawa 1976.

44. Problematyka waloryzacji i zagospodarowania turystycznego miejscowości krajoznawczych w Polsce - praca zbiorowa. Instytut Turystyki, Warszawa 1979.
45. Rogalewscy B i O. - Wälory turystyczne Polski. PTE, Wrocław 1965.
46. Rogalewska B. - O strukturze przestrzennej budownictwa letniskowego w Polsce. Przegląd Geograficzny 1980, z.3a
47. Rogalewski O. - Podstawy gospodarki przestrzennej w turystyce, Ruch Turystyczny - Monografie z.13, SGPiS, Warszawa 1972.
48. Rogalewski O. - Zagospodarowanie turystyczne, WSiP, Warszawa 1980.
49. Rocznik Statystyczny 1979. GUS, Warszawa
50. Rocznik Statystyczny 1980. GUS, Warszawa
51. Stan i wykorzystanie bazy noclegowej w 1980 r. GUS Warszawa, sierpień 1981.
52. Turystyczna baza noclegowa w Polsce. Opracowanie zbiorowe pod kier. S. Wawrzyniaka, z.1 Rozwój bazy noclegowej w latach 1961-1965, Wrocław 1967. Zakład Zagospodarowania Turystycznego GKKFiT, z.2 Turystyczna baza noclegowa w Polsce 1970, Warszawa 1973. Instytut Turystyki.
53. Warszńska J., Jackowski A. - Podstawy geografii turystyki, PWN 1979.
54. Wawrzyniak S. - Zmiany w strukturze przestrzennej koncentracji turystycznej bazy noclegowej w Polsce. Zeszyty Naukowe nr 2-3, Instytut Turystyki Warszawa 1975.

55. Wawrzyniak S. - Nowy podział administracyjny a turystyczna baza noclegowa w 1970 r. Biuletyn Informacyjny nr 2, Instytut Turystyki, Warszawa 1976.
56. Wawrzyniak S. - Ważniejsze miejscowości turystyczne w Polsce. Biuletyn Informacyjny Turystyki nr 7,8,9 Warszawa 1976.
57. Wawrzyniak S. - Zmiany w strukturze przestrzennej turystycznej bazy noclegowej w Polsce w latach 1960-1970, Instytut Turystyki, Warszawa 1977.
58. Węgiełek B. - Struktura przestrzenna turystyki pieszej w Polsce. Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki nr 2, Warszawa 1973.
59. Węgiełek B. - Obszary o walorach turystycznych w nowym podziale administracyjnym kraju. Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki nr 6-7, Warszawa 1975.
60. Węgiełek B. - Geograficzne strefy turystyczne Polski /w:/ Zagospodarowanie turystyczne. Monografie AWF Poznań nr 130 Poznań 1978.
61. Wolski J. - Uzdrowiska polskie jako ośrodki odnowy sił /w:/ Środowisko naturalne a rekreacja. PWN, Warszawa 1980.
62. Wyrzykowski J. - Walory wypoczynkowe środowiska przyrodniczego Polski w świetle aktualnego stanu badań. Zeszyty Naukowe nr 2-3, Instytut Turystyki, Warszawa 1975.
63. Wyrzykowski J. - Turystyczne wykorzystanie obszarów o walorach wypoczynkowych. Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki nr 4, Warszawa 1976.
64. Wyrzykowski J. - Zasoby wypoczynkowe Polski. Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki nr 3, Warszawa 1977.

Spis rysunków w tekście

po str.

1. Województwa według wielkości obszarów o walorach wypoczynkowych 32
2. Walory wypoczynkowe. Udział województw w wielkości krajowej 33
3. Województwa według wielkości obszarów o walorach krajoznawczych 52
4. Walory krajoznawcze. Udział województw w wielkości krajowej 53
5. Geograficzne strefy turystyczne. Udział stref turystycznych w wielkości podstawowych danych 85
6. Regiony turystyczne Polski. Udział regionów turystycznych w krajowej wielkości podstawowych danych 86

Spis tabel

str.

Tab. 1	Geograficzne strefy turystyczne. Podstawowe dane.	155
Tab. 2	Geograficzne strefy turystyczne. Udział stref turystycznych w wielkości podstawowych danych.	156
Tab. 3	Regiony turystyczne Polski. Podstawowe dane.	157
Tab. 4	Regiony turystyczne Polski. Udział regionów turystycznych w krajowej wielkości podstawowych danych.	159
Tab. 5	Ważniejsze dane wybranych elementów problematyki turystycznej wg województw.	161

4828